

Ján Genči a kol.

**OPERAČNÉ SYSTÉMY
SYSTÉMOVÉ PROGRAMOVANIE**

Cvičenia - študentský manuál

Košice, 2015

Táto publikácia vznikla za finančnej podpory Kultúrnej a edukačnej agentúry
Ministrestva školstva Slovenskej republiky v rámci riešenia projektu
KEGA 062TUKE-4/2013 „*Prebudovanie cvičení z predmetu Operačné systémy*“

NÁZOV: Operačné systémy. Systémové programovanie. Cvičenia - študentský manuál
AUTORI: Ján Genči, Martin Bardelčík, Tomáš Matula, Karolína Petráková
a Marek Popadič
VYDAVATEĽ: Technická univerzita v Košiciach
ROK: 2015
ROZSAH: 162 strán
NÁKLAD: 50 ks
VYDANIE: prvé
ISBN: 978-80-553-2434-0

Rukopis neprešiel jazykovou ani redakčnou úpravou.

Predhovor

Systémové programovanie je špecifickou oblasťou programovania, ktorá sa zaoberá predovšetkým využitím služieb poskytovaných operačným systémom programovým aplikáciám prostredníctvom tzv. systémových volaní. A hoci operačné systémy poskytujú relatívne malo typov služieb zameraných predovšetkým na základné časti operačného systému - správu i) procesov, ii) pamäte, iii) zariadení a iv) súborového systému, obohatené o prostriedky medziprocesovej komunikácie, celkový počet služieb poskytovaných operačným systémom bežne dosahuje niekoľko stovák - Linux verzia 3.2.0-84-generic ich vo svojej dokumentácii opisuje 427. Zorientovať sa v takom množstve systémových volaní nie je vôbec jednoduché.

Cieľom predkladaného študentského manuálu je sprostredkovať študentom predmetu Operačné systémy prvý kontakt so základnou množinou týchto služieb. Pokúsime sa študenta previesť jednotlivými kategóriami služieb – práca so všetkými typmi súborov (obyčajné, adresáre, špeciálne), spúšťanie programov a vytváranie procesov a prostriedkami medziprocesovej komunikácie (rúry, signály, zdieľaná pamäť, sockety) a synchronizácia komunikácie (semaforey a iné).

Naším cieľom bolo postupne a názorne viesť študenta cez vybranú množinu systémových volaní. Systémové volania a princípy s nimi spojené, by mali dať študentovi základnú predstavu o možnostiach služieb poskytovaných operačným systémom a v prípade potreby by mali umožniť relatívne ľahké pokračovanie v ďalšom štúdiu.

Základná predstava o takejto forme prezentácie obsahu cvičení sa rodila postupne v priebehu niekoľkých rokov. Priebežne na nej pracovalo niekoľko generácií študentov. Práve vďaka nim bude čitateľa textom sprevádzať Sofia, fiktívna osoba, ktorej úlohou je motivovať študenta v procese štúdia.

Všetkým, ktorí sa na spracovaní tohto manuálu podieľali patrí naše poďakovanie.

OBSAH

ÚVOD – MAN PAGES, CHYBOVÝ VÝSTUP	1
PRÁCA SO SÚBORMI V OS UNIX/LINUX	9
PRÁCA S ADRESÁRMÍ V OS UNIX/LINUX	31
PRÍSTUPOVÉ PRÁVA	45
OVLÁDANIE ZARIADENÍ, TERMINÁLOVÁ DISCIPLÍNA	57
PROCESY	71
KOMUNIKÁCIA MEDZI PROCESMI – RÚRY (PIPES)	87
SIGNÁLY	101
MEDZIPROCESOVÁ KOMUNIKÁCIA – ZDIEĽANÁ PAMÄŤ	117
MEDZIPROCESOVÁ KOMUNIKÁCIA – SYNCHRONIZÁCIA PROCESOV	127
SOKETY - SIEŤOVÁ KOMUNIKÁCIA	143

Téma: ÚVOD – Man pages, chybový výstup

Kľúčové slová	UNIX/Linux manual, <názov služby> UNIX/Linux example, Linux documentation project	
Ciele	Zapamätať si:	účel a funkciu man pages (manuálových stránok) v UNIX/Linuxe
	Porozumieť:	parametrom príkazu <code>man</code> , premennej <code>errno</code> , funkcii <code>perror</code> a <code>strerror</code>
	Aplikovať :	služby na spracovanie chýb
	Vyriešiť:	• problémy spojené s analýzou chýb pri kompilácii • používanie služieb štandardného výstupu chybových správ v programoch • problémy týkajúce sa nájdenia informácií ohľadom jednotlivých služieb jadra
Odhadovaný čas	35 min	
Scenár	Sofia sa prvý raz stretla s OS UNIX/Linux. Nemá žiadnu predstavu o tom, ako tento systém pracuje, kde má nájsť o ňom potrebné informácie a ako sa zorientovať v možnostiach a službách, ktoré jej ponúka. Zároveň by potrebovala získať skúsenosť v práci so štandardným výstupom chybových správ, pretože pomocou neho bude schopná nájsť odpovede na množstvo problémov, s ktorými sa stretne pri tvorbe svojich programov.	

POSTUP:

Internet

Prvým zdrojom informácií pre Sofiu o OS UNIX/Linux (v dnešnej dobe skoro pri všetkom) je internet. Otvorí si teda svoj obľúbený internetový prehliadač. Keďže potrebuje nejaké informácie o OS UNIX/Linux, do príslušnej kolónky prehliadača vpiše „unix manual“, alebo „Linux manual“. Z veľkého množstva výsledkov vyhľadávania si postupne vyberie tie, ktoré jej vyhovujú. Postupne, ako sa bude dozvedať o jednotlivých službách v OS UNIX/Linux, môže na internete vyhľadávať informácie týkajúce sa konkrétnej služby tak, že do vyhľadávača vpiše názov tejto služby spolu so slovom unix resp. Linux – napr.: „`open () unix`“, alebo „`open () Linux`“.

Man pages

Ďalším zdrojom informácií môžu byť pre Sofiu manuálové stránky (man pages), ktoré sú súčasťou každej distribúcie OS Linux/Unix. Sofia postupne zistí, že väčšina zdrojov na internete o nejakých službách OS UNIX/Linux je kópiou man pages.

Man pages sa rozdeľujú na niekoľko častí. V každej časti sú príkazy/služby, ktoré spolu logicky súvisia. Rozdelenie je nasledovné:

Časť	Popis
1	spustiteľné programy a príkazy shellu
2	služby jadra operačného systému
3	služby knižníc operačného systému
4	špeciálne súbory (obyčajne v adresári /dev/)
5	formáty súborov, protokolov a štruktúry jazyka C
6	Hry
7	rôzne (dohody, protokoly, znakové normy, rozvrhnutie súborového systému,...)
8	administrácia systému
9	rutiny jadra operačného systému (nie je to štandardná časť man pages)

 Pre podrobnejšie informácie zadá príkaz `man 1 man`.

O tom, ktorá časť čo zahŕňa, sa Sofia môže dozvedieť z úvodu (intra) každej z nich.

 Prečítať `man 1 intro`, `man 2 intro`, `man 3 intro`, ...

Čo má však Sofia robiť v tom prípade, ak nevie, v ktorej časti man pages sa potrebná služba nachádza? V tom jej môže pomôcť príkaz:

```
man -f <názov služby>
```

Teda ak Sofia nevie, v ktorej časti man pages sa nachádzajú informácie o službe `open()`, zadá:

```
man -f open
```

Po zistení čísla časti (pri službe `open()` je to „2“) už len stačí, ak zadá:

```
man 2 open - alebo len - man open
```

Druhá možnosť je v prípade neznámych služieb trochu riskantná, pretože operačný systém môže poskytovať niekoľko manuálových stránok pre zadanú službu a teda `man <služba>` jej môže vrátiť zlý manuál.

V prípade, ak Sofia nevie, ktorú službu vlastne hľadá, resp. akú službu by mala použiť, môže využiť prepínač „-k“, ktorý vypíše služby operačného systému obsahujúce zvolené slovo aj s stručným popisom. Napríklad by Sofia chcela vedieť, ktoré služby sa týkajú práce s vlastníkom (súboru):

```
man -k owner
```

Ak si Sofia našla a prečítala manuálovú stránku, tak potom potrebuje opustiť man pages. Dozvedela sa, že k tomu jej stačí iba stlačenie klávesy „q“.

Linux - dokumentačný projekt, knihy a iné zdroje

Jedným z mnohých zdrojov informácií môže byť pre Sofiu aj „Linux - dokumentačný projekt“ (voľne dostupný na internete - <http://www.tldp.org/>). Obsahuje vcelku detailný popis činnosti OS Linux. Zahŕňa však skôr praktické použitie služieb jadra, než vysvetlenie ich syntaxe. O nej sa Sofia môže dozvedieť okrem z vyššie spomínaných zdrojov aj zo špecializovaných publikácií.

Hlavičkové súbory

Sofia môže získať vedomosti o potrebných službách aj z hlavičkových súborov, o ktorých sa dozvedela, že ich je potrebné pripojiť k programu pre správnu funkčnosť služby jadra. Hlavičkové súbory jazyka C sa nachádzajú v adresári Linuxu - „/usr/include/“, prípadne „/usr/include/sys/“. Takže, ak sa Sofia bude chcieť niečo dozvedieť o službe `open()`, najprv si zistí (napr. pomocou manuálu), aké hlavičkové súbory potrebuje táto služba a potom si v adresári „/usr/include/“ otvorí potrebný hlavičkový súbor pomocou príkazu „`cat <meno_hlavickoveho_suboru>`“, ktorý zobrazí jeho obsah. Alebo, ešte lepšie, použije svoj obľúbený textový editor na otvorenie tohto hlavičkového súboru.

Zdrojové kódy

OS Linux je Open source, čo znamená, že zdrojové kódy jednotlivých systémových volaní sú voľne prístupné (prezerateľné). To vytvára ďalšiu možnosť pre Sofiu, ako sa oboznámiť s funkčnosťou jednotlivých služieb. Zdrojový kód jadra Linuxu je umiestnený v „/usr/src/linux/“, teda ak by Sofia cítila potrebu hlbšieho pochopenia činností pamäti, procesov alebo zariadení, zdrojové kódy sú jej plne k dispozícii.

Podtéma: Štandardný chybový výstup

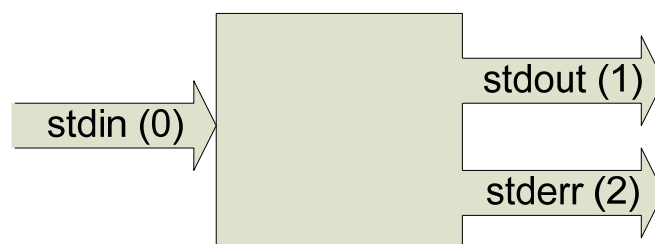
Kľúčové slová	errno unix, perror() unix		
Ciele	Zapamätať si:	význam a funkciu štandardného chybového výstupu	
	Porozumieť:	konceptu chybového výstupu, syntaxi príkazov a služieb	
	Aplikovať:	príkazy a služby	
	Vyriešiť:	odchytenie a spracovanie chybových stavov v programoch	
Odhadovaný čas	15 min		
Scenár	Sofia už ovláda syntax a parametre jednotlivých služieb jadra a napísala si program. Po kompilácii a spustení jej program nefunguje tak, ako predpokladala. Sofia potrebuje zistiť, o akú chybu ide a ako ju má odchytiť.		

KRÁTKY ÚVOD:

Štandardné prúdy

Sofia sa dozvedela, že Systém Linux/Unix obsahuje tzv. **štandardné prúdy**, ktoré predstavujú vstupné a výstupné kanály medzi počítačovým programom a jeho okolím. Dočítala sa, že existujú tri vstupno/výstupné kanály:

- štandardný vstup **stdin**
  - štandardný výstup **stdout**
  - štandardný chybový výstup **stderr**
- } **man stdin**

STDIN:

Predstavuje štandardný vstupný kanál, z ktorého programy zvyčajne čítajú dáta z klávesnice. Tento štandardný vstup, podobne ako aj výstup a chybový výstup, môžeme považovať za súbor. Všetkým súborom, s ktorými sa pracuje, jadro systému prideluje špeciálne malé celé nezáporné číslo – **deskriptor**¹. Hodnota deskriptora pre štandardný vstup je "0".

STDOUT:

¹Deskriptor je odkaz na štruktúry (tabuľka deskriptorov) v jadre systému, pomocou ktorého sa bude k súboru pristupovať iba pomocou systémových volaní. Všetky deskriptory, ktoré proces (naš program) vlastní, buď zdedil od svojich rodičov alebo tieto deskriptory získal niektorým systémovým volaním.

Do štandardného výstupného kanálu programu posielajú (zapisujú) potrebné dáta. Tie sa implicitne zobrazia na štandardnom výstupnom zariadení (monitor). Jeho deskriptor má hodnotu "1".

STDERR:

Prostredníctvom štandardného chybového výstupu programu vypisujú na výstupné zariadenie chybové správy. Jeho deskriptor má hodnotu "2".

Zlyhanie volania systémovej služby

Každá služba jadra vracia návratovú hodnotu, ktorá určuje, či služba bola vykonaná korektne, alebo pri spracovaní služby sa vyskytla chyba. Výskyt chyby sa signalizuje špeciálnou návratovou hodnotou služby (spravidla hodnota -1). Bližšiu špecifikáciu typu chyby môžeme nájsť v globálnej premennej `errno`.

Premenná `errno`:

- využíva hlavičkový súbor `errno.h`
- `errno` je typu `int` a je to globálna premenná nastavená na hodnotu 0
- ak volaná služba jadra sa vykoná korektne tak hodnota premennej `errno` je 0
- ak volaná služba jadra sa nevykoná korektne, tak nastaví hodnotu typu chyby; ak sa vyskytla chyba, nemôže mať hodnotu 0
- podrobný zoznam chýb je v **man 3 `errno`**

Chybové hodnoty sú celé čísla, ktoré sú definované v hlavičkovom súbore `errno.h`. Tieto hodnoty sú štandardne pomenované symbolickými konštantami tvorenými veľkými písmenami, vždy začínajúcimi písmenom „E“, napríklad `EACCES`, `EINVAL`.

POSTUP:

 Prečítať **man 3 `errno`**.

► **Príklad** využitia premennej `errno` (program musí obsahovať hlavičkový súbor `errno.h`):

```
if (syscall() == -1) {  
    int errsv = errno;  
    printf("Chyba pri volani syscall()\n");  
    if (errsv == ...) { ... ;}  
}
```

Doplňte (podľa **man 3 `errno`**):

Kód chyby	Význam
EACCES	Prístup zamietnutý
ENOENT	
ENOTDIR	
EINVAL	

Funkcia `perror()` :

Syntax:

```
#include <stdio.h>
void perror(const char *s);
```

Funkcia `perror()` na základe hodnoty `errno` generuje opis chyby posledného systémového volania priamo na štandardný chybový výstup (`stderr`). Argumentom funkcie `perror()` je reťazec, ktorý sa zobrazí pred samotným opisom chyby. V praxi sa ako parameter používa názov systémovej služby doplnený o nejaký jednoznačný reťazec, aby mal programátor prehľad, kde chyba vznikla.

 Podrobnejšie v **man 3 perror**.

► Príklad využitia funkcie `perror()`:

```
if (sluzba() == -1) {
    perror("sluzba()");
}
```

Funkcia `strerror()` :

Syntax:

```
#include <string.h>
char *strerror(int errnum);
```


Funkcia `strerror()` vracia reťazec opisujúci číslo chyby, ktoré je jej argumentom. Hlavičkový súbor `string.h` je potrebný pri použití funkcie `strerror()`.

► **Príklad** otvorenia súboru a vypísania chybového hlásenia v prípade vyskytnutia sa chyby. V príklade sme použili službu `open()`, s ktorou sa Sofia detailnejšie zoznámi na niektorom z ďalších cvičení. Pre tento príklad jej stačí vedieť, že touto službou otvára súbor.

Program 1

```
#include <fcntl.h>
#include <string.h>
#include <errno.h>
#include <stdio.h>

int main()
{
    int fd;
    fd = open("subor0", O_RDONLY); //premenna pre ulozenie navratovej hodnoty
    if (fd == -1)                  //odchyt chyby pri neotvoreni suboru
    {
        printf("Vypis premennej errno: %d\n", errno);
        printf("Vypis pomocou sluzby strerror: %s\n", strerror(errno));
    }
    perror("Vypis funkcie perror pre funkciu open");
    return 0;
}
```

 Podrobnejšie v `man 3 strerror`.

Doplňte:

Pri používaní systémových služieb sa bežne môže stať, že služba neskončí správne a počas jej vykonávania nastane chyba. To indikuje návratová hodnota služby, ktorá je v takomto prípade väčšinou _____ (doplňte hodnotu z manuálových stránok).

Zistiť presne, o aký typ chyby ide, Sofia môže pomocou systémovej premennej _____.

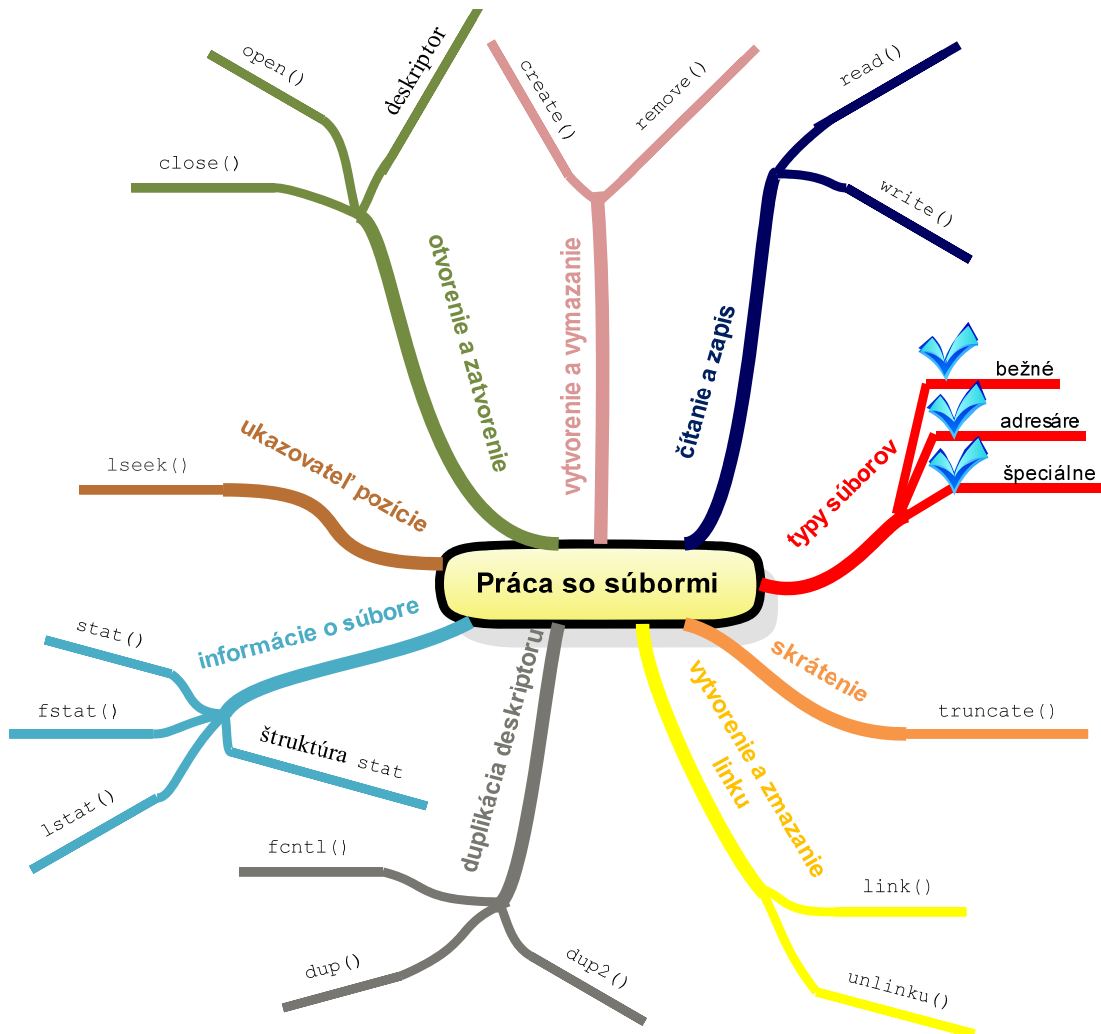
Premenná `errno` je typu `int` a vyžaduje hlavičkový súbor _____.

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vytvorte súbor s názvom `subor0`, ktorý sa bude nachádzať v adresári, kde sa nachádza predchádzajúci Program 1 na otvorenie súboru. Aký bude výpis programu uvedeného v tejto podtému ak súbor `subor0` bude existovať a aká bude hodnota premennej `errno`?

Práca so súbormi v OS UNIX/Linux

Téma: Práca so súbormi v OS UNIX/Linux

Kľúčové slová	Súborový systém OS UNIX/Linux, súbory, práca so súbormi, i-uzol	
Ciele	Zapamätať si:	základné služby jadra pre prácu so súbormi
	Porozumieť:	parametrom služieb a súvislostiam medzi službami
	Aplikovať:	služby jadra pre : • otvorenie, zápis, čítanie zo súboru • získanie informácií o súbore • nastavenie prístupových práv • vymazanie súboru
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	105 minút	
Scenár	Sofia už vie pracovať s manuálovými stránkami a vie už odchytiť chybové návratové hodnoty služieb jadra svojho programu. Sofia potrebuje pre základnú prácu v OS UNIX/Linux a pre tvorbu programov základné poznatky o službách jadra pre prácu so súbormi.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Systémové volania:**
  - `read()`, `write()`
  - `open()`, `close()`
  - `lseek()`
  - `dup()`, `dup2()`
  - `stat()`, `fstat()`, `lstat()`
  - `link()`, `unlink()`, `remove()`
  - `truncate()`

Podtéma: Služby jadra – read() a write()

Kľúčové slova	read(), write(), deskriptor	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://unixhelp.ed.ac.uk/ http://linux.about.com/od/commands/l/blcmdl2_read.htm http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_write.htm
	Porozumieť:	• argumentom služieb • návratovým hodnotám • pojmu kanál • významu súvisiacich služieb (open(), create(), dup(), lseek()) • chybovým hláseniam
	Aplikovať:	služby read() a write() pri práci so súbormi
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	15 minút	
Scenár	Sofia má za úlohu načítať a upraviť súbor v jej adresári. Zistila, že pre vyriešenie tejto úlohy jej pomôžu služby read() a write(). Aby však ich mohla využiť, potrebuje sa ich naučiť používať.	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra pre vstup/výstup:

Všetky vstupy a výstupy sa realizujú prostredníctvom funkcií: read() a write():

Syntax:

```
#include <unistd.h>
read(int fd, char *buf, size_t count);
write(int fd, const char *buf, size_t count);
```

Sémantika:

- read() načíta *count* bajtov z kanálu *fd* do vyrovnávacej pamäte *buf* a vráti počet načítaných bajtov; vráti 0, keď už predtým dosiahla koniec súboru alebo -1 pri chybe
- write() zapíše *count* bajtov do kanálu *fd* z vyrovnávacej pamäte *buf* a vráti počet zapísaných bajtov, alebo -1 pri chybe

KROK2 - pochopiť parametre služieb:

Pre obidve služby je prvým argumentom deskriptor súboru². Druhý argument je buffer³, do ktorého budú dáta zapisované, alebo budú z neho čítané. Tretí argument udáva počet slabík, ktoré budú prenesené.

KROK3 – aplikovanie služieb v programe:

1. program - Nasledujúci program otvorí súbor s názvom *subor1*, načíta z neho 20 znakov, vypíše ich na štandardný výstup a súbor zatvorí.

```
#include <fcntl.h>

int main(int argc, char **argv)
{
    int des;                //deskriptor otvoreneho suboru
    int i;
    char buf;               //buffer, do ktoreho nacistavame

    des=open("subor1",O_RDONLY); //otvorime subor
    for(i=0;i<20;i++)
    {
        read(des,&buf,1);    //nacistame z neho 20 znakov
        write(1,&buf,1);     //a vypiseme na standardny vystup
    }
    close(des);             //subor znova zatvorime
    return 0;
}
```

Príklad skompilujeme `gcc sub1.c` a spustíme `./a.out`.

Každé volanie služby `read()` vráti počet bytov, ktoré boli skutočne systémom prenesené. Ak je počet prenesených bajtov nižší, ako je zadaná (požadovaná) hodnota uvedená vo volaní služby, je to príznakom konca súboru. Pri zápise službou `write()` je vrátená hodnota rovná počtu skutočne zapísaných bajtov. Ak je hodnota rôzna od zadanej hodnoty uvedenej vo volaní služby, je to znamenie chyby (zvyčajne presiahnutie určitých nastavených limitov).

2. program - Napíšeme jednoduchý program, ktorý kopíruje dáta zo štandardného vstupu na štandardný výstup. Program sa ukončí stlačením kombinácie kláves `Ctrl+C`.


```
main () /*kopíruje vstup na výstup*/
{
    char buf;
    int n;
    while ((n = read(0,&buf,1)) > 0) //citanie zo standardneho vstupu
        write(1,&buf,1);           //zapisanie na standardny vystup
    return 0;
}
```

Príklad kompilácie `gcc -o sub2 sub2.c` a spustenie programu `./sub2`

---

² Deskriptor je možné získať prostredníctvom služby `open()`.

³ Buffer = vyrovnávacia pamäť.

 Podrobnejšie informácie o službách `write()` a `read()` si môžete pozrieť v `man 2 read` a `man 2 write`.

Podtéma: Služby jadra – open() a close()

Kľúčové slova	open(), close(), flags, inode.h	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linuxu, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://unixhelp.ed.ac.uk/ http://www.ee.surrey.ac.uk/Teaching/Unix/ http://linux.about.com/od/commands/l/blcmdl2_open.htm http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_close.htm
	Porozumieť:	- parametrom flags a mode - významu súvisiacich služieb (create(), lseek(), read(), umask()) - chybovým hláseniam
	Aplikovať:	- služby open() a close() pri práci so súborami - flagy podľa aktuálnych potrieb
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	20 minút	
Scenár	Sofia pri riešení svojej úlohy zistila, že pred prácou so súborom potrebuje daný súbor otvoriť. Použije na to službu open(), ale pre efektívnu prácu so súborom potrebuje sa naučiť pracovať s tzv. flagmi. Keď ukončí prácu so súborom, tak ho zatvorí pomocou služby close().	

POSTUP:

KROK1- naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra open() :

Pomocou služby jadra open() získame deskriptor súboru pre čítanie alebo zápis, resp. môžeme vytvoriť nový súbor.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
#include <fcntl.h>
int open(char *pathname, int flags, mode_t mode)
```

Sémantika:

- open() vracia - deskriptor súboru alebo -1, pri chybe

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Služba open() otvorí súbor uvedený v parametri *pathname* pre čítanie alebo zápis, podľa toho, ako je to špecifikované argumentom *flags* a akú návratovú hodnotu vráti deskriptor pre otvorený súbor.

KROK3 - pochopiť účel parametrov *flags* a *mode*:

Parameter *flags* môže byť (okrem iného) špecifikovaný jednou alebo kombináciou viacerých z nasledujúcich položiek:

O_RDONLY	Otvoriť súbor len pre čítanie
O_WRONLY	Otvoriť súbor len pre zápis
O_RDWR	Otvoriť súbor pre zápis aj čítanie
O_APPEND	Doplnenie pre každý zápis
O_CREAT	Vytvoriť súbor ak neexistuje
O_TRUNC	Skrátiť veľkosť súboru na 0
O_EXCL	Chyba, ak súbor už existuje

Ak otváraný súbor ešte neexistuje, je možné jeho prístupové práva (tejto problematike sa budeme venovať neskôr) nastaviť parametrom *mode*. Parameter *mode* je tvorený jednou alebo kombináciou viacerých z nasledujúcich položiek, definovaných v `sys/inode.h`:

```
IREAD 00400 čítanie pre majiteľa
IWRITE 00200 zápis pre majiteľa
IEXEC 00100 vykonávanie pre majiteľa
      00070 čítanie, zápis a vykonávanie pre skupinu
      00007 čítanie, zápis a vykonávanie pre ostatných
```

KROK4 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `close()`:

Táto funkcia ukončí prácu s otvoreným súborom.

Syntax:


```
#include <unistd.h>
int close (int filedes);
```

Sémantika:

- `close()` vracia: 0 keď OK alebo -1, pri chybe

KROK5 – pochopiť parametre služby:

Argument *filedes* je deskriptor otvoreného súboru. Uzatvorenie súboru spôsobí vyprázdnenie vyrovnávacích pamätí a taktiež odomknutie všetkých zámkov naložených na súbor.

 Podrobnejšie informácie o službách `open()` a `close()` si môžete pozrieť v **man 2 open** a **man 2 close**.

KROK6 – aplikovanie služieb v programe:

1. program -Vytvoríme program, ktorý otvorí súbor len na čítanie. Názov súboru je daný z príkazového riadku.

```
#include <fcntl.h>
#include <stdio.h>

int main (int argc, char* argv[])
{
    const char* const filename=argv[1];
                                //meno suboru z prikazoveho riadku
    int fd = open (filename, O_RDONLY); //otvorenie suboru
    printf("file descriptor %d meno suboru %s\n",fd ,filename);
    close(fd); //zatvorenie suboru
    return 0;
}
```

Úloha – modifikácia programu

Vytvorte súbor s názvom *subor1* a zapíšte do neho ľubovoľný text. Ak súbor existuje, otvorte ho na zápis a zapisovaný text pridajte na koniec súboru. Vytvorený súbor bude mať povolený zápis a čítanie jeho majiteľom.

2. program – Riešenie zadanej úlohy.

```
#include <fcntl.h>
#include <sys/stat.h>
#include <stdio.h>

int main(int argc, char **argv)
{
    int des; // premenna na ulozenie deskriptora
    des = open("subor1",O_CREAT|O_APPEND|O_WRONLY,S_IRUSR|S_IWUSR);
                                // vytvoríme / otvoríme súbor
    printf("file descriptor %d suboru \n",des);
    write(des, "Dvadsatznakovy text\n",20); // Zapišeme do súboru
    close(des); // zatvoríme súbor
    return 0;
}
```

A čo ak sa súbor nepodarí otvoriť? V takom prípade volanie `open()` vráti „-1“ a v globálnej premennej `errno` sa nastaví číslo chyby. Takže otvorenie súboru spolu s ošetrovaním chyby môže vyzeráť takto:

```
if((des=open("subor1",O_RDONLY))== -1){ //otvoríme súbor
    perror("Otvorenie súboru SUBOR1");
}
```

Podtéma: Služba jadra – lseek()

Kľúčové slova	lseek(), SEEK_SET, SEEK_END, SEEK_CUR	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_lseek.htm
	Porozumieť:	• pojmom: - priamy prístup - ukazovateľ súboru • funkciám jednotlivých parametrov • chybovým hláseniam
	Aplikovať:	službu lseek() pri práci so súborami
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	15 minút	
Scenár	Sofia napreduje v riešení svojej úlohy a chce sa naučiť efektívnejšie pracovať so súborami v OS UNIX/LINUX. Zistila, že k tomu by jej mohla pomôcť služba jadra lseek(), ktorou môže prechádzať súbor a nastavovať pozíciu v súbore, preto sa ju chce naučiť používať.	

POSTUP:

Ukazovateľ aktuálnej pozície v súbore je miesto v súbore (konkrétny bajt), na ktorom sa bude vykonávať nasledujúca operácia `read()` alebo `write()`

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra lseek():

Bežný spôsob práce so súborom je sekvenčný (ukazovateľ aktuálnej pozície v súbore sa priebežne zvyšuje). V prípade potreby je možné súbory čítať alebo do nich zapisovať na ľubovoľnej pozícii. Služba jadra lseek() umožňuje posunúť sa na ľubovoľné miesto v súbore bez toho, aby bolo nutné súbor čítať, alebo do neho zapisovať.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <unistd.h>
long lseek (int fd, long offset, int origin);
```

Sémantika:

- lseek() vracia: nový offset keď je všetko OK alebo -1, pri chybe

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Služba lseek() nastaví pozíciu v súbore (určeného deskriptorom súboru *fd*), na miesto určené posunutím *offset*, vzhľadom na pozíciu určenú argumentom *origin* môžeme špecifikovať nasledujúce pozície:

SEEK_SET	pozícia kurzoru s hodnotou začiatku súboru
SEEK_CUR	aktuálna pozícia kurzoru v súbore
SEEK_END	pozícia kurzoru v súbore s hodnotou konca súboru

Nasledujúce čítanie alebo zápis do súboru sa uskutoční na tejto pozícii. Argument *offset* je typu `long`, argumenty *fd* a *origin* sú typu `int`. Argument *origin* môže mať hodnoty 0, 1 a 2, ktoré určujú, že posunutie je merané od počiatku, od práve aktuálnej pozície v súbore alebo od konca súboru.

Pozícia je typu `long` a preto je nevyhnutné v prípade uvedenia konštanty ju špecifikovať ako konštantu typu `long` (L za hodnotou konštanty) alebo pretypovať.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 lseek`.

Napr. nastavenie na koniec súboru (append) sa uskutoční nasledovne :

```
lseek(fd, 0L, SEEK_END);
```

Nastavenie na začiatok súboru (rewind):

```
lseek(fd, 0L, SEEK_SET);
```

Poznamenajme, že argument 0L je možné písať v tvare (long)0.

KROK3 – aplikovanie služby v programe:

Nasledujúce príklady ukazujú použitie služby jadra `lseek()`.

1. program – Zisti dĺžku súboru, ktorého meno je zadané z klávesnice a vypíše ju na štandardný výstup.

```
#include <stdio.h>
#include <fcntl.h>

int main(void)
{
    int handle;
    char meno[80];
    long l;

    printf("\nzadaj meno suboru :");
    scanf("%s", meno);          //nacitanie nazvu subora z klavesnice
                                //otvorenie suboru iba na citanie
    if ((handle = open(meno, O_RDONLY)) == -1){
        perror("open()");
        return(handle);
    }
                                //nastavenie pozicie na koniec suboru
    if ((l = lseek(handle, 0L, SEEK_END)) == -1){
        perror("lseek()");
        close(handle);          //chyba pri nastavovani pozicie
                                //uzatvorenie suboru
    }
    else {
        printf("Subor <%s> je dlhy %ld bajtov.\n", meno, l);
    }
                                //vypisanie dlzky suboru
    close(handle);              //uzatvorenie suboru
    return(0);
}
```


2. program - Nasledujúci príklad vypíše znak nachádzajúci sa na zadanej pozícii v súbore. Názov súboru a pozícia v súbore sú zadane z príkazového riadku.

```
#include <stdio.h>
#include <fcntl.h>

main(int argc, char *argv[])
{
    int fd;
    off_t offset;
    char *name,
    buf[5];
    long poz;
    if (argc != 3){
        printf("Chybny pocet argumentov\n");
    }
    else{
        name = argv[1];
        offset = atoi(argv[2]);
        if ((fd=open(name, O_RDONLY)) == -1){
            perror("open()");
        }
        if((poz=lseek(fd, 0L, SEEK_END))<offset){
            printf("Subor neobsahuje tolko znakov\n");
        }
        if(lseek(fd, offset, SEEK_SET)==-1){
            perror("lseek()");
        }
        else {
            read(fd, buf, 1);
            printf("Vypis znaku zo suboru:%c\n", buf[0]);
        }
    }
    return (0);
}
```

Podtéma: Služby jadra – dup(), dup2()

Kľúčové slova	dup(), dup2(), deskriptor	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_dup.htm
	Porozumieť:	• účelu jednotlivých parametrov • chybovým hláseniam
	Aplikovať:	služby dup() a dup2() pri práci s deskriptormi
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 minút	
Scenár	Sofia sa chce naučiť použiť obyčajný súbor ako štandardný vstup alebo výstup. Zistila, že pre riešenie tohto problému jej pomôžu služby jadra dup() a dup2(). Tieto služby slúžia na duplikáciu deskriptora otvoreného súboru.	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služieb dup() a dup2():

Ako štandardný vstup alebo výstup môže slúžiť aj obyčajný súbor. Na tento účel môžeme využiť službu jadra dup(). Základný princíp činnosti je v tom, že dup() zduplikuje deskriptor, ktorý dostane ako argument a duplikát uloží na prvú voľnú pozíciu v tabuľke deskriptorov.

Syntax:

```
#include <unistd.h>
int dup (int oldfd);
int dup2 (int oldfd, int newfd);
```

Sémantika:

- Vracia: nový deskriptor alebo -1, pri chybe

KROK2 – pochopiť parametre služieb:

Argument *oldfd* je deskriptor otvoreného súboru pre službu dup() aj pre službu dup2(). Argumentom *newfd* služba dup2() špecifikuje hodnotu nového deskriptora. Ak je *newfd* momentálne otvorený, je najprv zatvorený. Ak sa *oldfd* rovná *newfd*, potom dup2() vráti *newfd* bez jeho zatvorenia. Potom je nový deskriptor vrátený ako hodnota služieb zdieľajúcich rovnaké miesto v tabuľke súborov, ako argument *oldfd*.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 dup` a `man 2 dup2`.

KROK 3 – aplikovanie služieb v programe:

Zduplikovanie deskriptoru neznamená, že sa znova otvorí ten istý súbor. Súbor ostane otvorený iba raz. Asi najdôležitejším dôsledkom je, že zostane iba jediný ukazovateľ na aktuálnu pozíciu v súbore. Nasledujúce dva príklady by to mohli trochu objasniť:

```
#include <fcntl.h>
#include <sys/stat.h>
int main(int argc, char **argv)
{
    int des1;
    int des2;

    //vytvorime / otvorime subor
    des1=open("subor1" , O_CREAT | O_WRONLY , S_IRUSR | S_IWUSR);

    des2=open("subor1" , O_WRONLY);    //druhykrat ho netreba vytvorit
    //staci otvorit
    write(des1,"Toto v subore nebude vobec\n",27); //zapiseme do neho
    write(des2,"Toto bude v subore len raz\n",27); //a este raz
    close(des1);                          //zatvorime subor
    close(des2);                          //a znova zatvorime
    return 0;
}
```

Výsledok bude, že v súbore bude zapísaný iba druhý text. Keďže pri každom z otvorených súboroch máme nezávislé ukazovatele na pozíciu v súbore a oba po otvorení súboru ukazovali na začiatok súboru, prepísal sa prvý text druhým. Keďže bol súbor dvakrát otvorený, treba ho aj dvakrát zatvoriť. V prípade zduplikovania deskriptora:

```
#include <fcntl.h>
#include <sys/stat.h>

int main(int argc, char **argv)
{
    int des1;
    int des2;

    des1=open("subor1" , O_CREAT | O_WRONLY , S_IRUSR | S_IWUSR);
    //vytvorime / otvorime subor
    des2=dup(des1);                //zduplikujeme deskriptor
    write(des1,"Toto bude v subore\n",19); //zapiseme do neho
    write(des2,"Toto tam bude tiez\n",19); //a este raz
    close(des1);                  //zatvorime prvý deskriptor
    close(des2);                  //a aj druhý deskriptor
    return 0;
}
```

V súbore budú zapísané obidva texty, keďže ukazovateľ na aktuálnu pozíciu v súbore je len jeden a ten sa po prvom zápise posunie. Súbor sa zatvorí, ak sa zatvorí posledný deskriptor na neho.

KROK4 – naučiť sa ďalší spôsob duplikácie:

Ďalším spôsobom duplikovania deskriptora súboru je služba `fcntl()`.
V skutočnosti :

```
dup(int filedes);
```

je ekvivalentný s

```
fcntl(int filedes, F_DUPFD, 0);
```

Podobne:

```
dup2(int filedes, int filedes2);
```

je ekvivalentný s

```
close(int filedes2);  
fcntl(int filedes, F_DUPFD, int filedes2);
```

Podtéma: Služby jadra – stat(), fstat(), lstat()

Kľúčové slova	stat(), fstat(), lstat(), i-uzol	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_stat.htm
	Porozumieť:	• štruktúre i-uzla • funkciám jednotlivých parametrov • významu súvisiacich služieb (<code>create()</code>, <code>dup()</code>, <code>open()</code>) • chybovým hláseniam
	Aplikovať:	služby <code>stat()</code> , <code>fstat()</code> , <code>lstat()</code> pre získanie informácií o stave súboru
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	15 minút	
Scenár	Sofia potrebuje získať informácie o súbore, ktorý je uložený v jej adresári. Zistila, že na to jej poslúžia služby jadra <code>stat()</code> , <code>lstat()</code> alebo <code>fstat()</code> . Teraz Sofia potrebuje rozpoznať účel použitia týchto služieb.	

POSTUP:

KROK1 - naučiť sa syntax a sémantiku služieb jadra `stat()`, `fstat()`, `lstat()`:

Tieto služby jadra využívame na získanie informácií o súbore a adresári.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
int stat (const char *pathname, struct stat *buf);
int fstat (int filedes, struct stat *buf);
int lstat (const char *pathname, struct stat *buf);
```

Sémantika:

- Všetky tri služby vracajú: 0 keď OK alebo -1, pri chybe

KROK2 – pochopiť parametre služieb:

Prvý argument *pathname* alebo *filedes* špecifikuje súbor. Druhý argument je ukazovateľ na dátovú štruktúru, ktorú služba vyplní. Služba jadra `stat()` získa informácie o súbore podľa špecifikovaného mena súboru, `fstat()` získa informácie o už otvoreným súbore, `lstat()` je podobná `stat()`, ale keď ide o symbolický link⁴, získa informácie o tomto linku, a nie o súbore, na ktorý link ukazuje.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 stat`.

⁴ Symbolická linka v podstate predstavuje súbor, v ktorom je zapísané alternatívne meno súboru. Pri "normálnom" používaní sa symbolická linka tvári ako súbor, na ktorý odkazuje.

KROK3 – pochopiť štruktúru stat:

Všetky tieto služby jadra, pri ich úspešnom volaní, vyplnia štruktúru `stat`, ktorej obsah je nasledujúci:

```
struct stat{
    mode_t    st_mode;    /* typ súboru & prístupové práva      */
    ino_t     st_ino;     /* číslo i-nodu                       */
    dev_t     st_dev;     /* číslo zariadenia (file system)     */
    dev_t     st_rdev;    /* číslo zariadenia pre špec. súbory  */
    nlink_t   st_nlink;   /* počet odkazov (linkù)              */
    uid_t     st_uid;     /* user ID                            */
    gid_t     st_gid;     /* group ID                           */
    off_t     st_size;    /* veľkosť v bajtoch                  */
    time_t    st_atime;   /* čas posledného prístupu            */
    time_t    st_mtime;   /* čas poslednej modifikácie          */
    time_t    st_ctime;   /* čas poslednej zmeny súboru         */
    long      st_blksize; /* najlepšia veľkosť I/O bloku        */
    long      st_blocks;  /* počet alokovaných 512B blokov      */
};
```

KROK4 – aplikovanie služieb v programe:

Uvedený príklad zobrazí informácie o type súborov zadaných z príkazového riadku.

```
#include <sys/types.h>
#include <stdio.h>
#include <sys/stat.h>

int main(int argc, char *argv[])
{
    int          i;
    struct stat  buf;
    char         *ptr;

    for (i = 1; i < argc; i++) {
        printf("%s: ", argv[i]);           //vypis
        if (lstat(argv[i], &buf) < 0) {perror("lstat()");continue;}
                                           //urcenie typu suboru

        if      (S_ISREG(buf.st_mode)) ptr = "regular";
        else if (S_ISDIR(buf.st_mode)) ptr = "directory";
        else if (S_ISCHR(buf.st_mode)) ptr = "character special";
        else if (S_ISBLK(buf.st_mode)) ptr = "block special";
        else if (S_ISFIFO(buf.st_mode)) ptr = "fifo";
        else if (S_ISLNK(buf.st_mode)) ptr = "symbolic link";
        else if (S_ISSOCK(buf.st_mode)) ptr = "socket";
        else ptr = "*** unknown mode ***";
        printf("%s\n", ptr);
    }
    return(0);
}
```

V položke `st_mode` sú uložené informácie o type súboru. Tieto informácie sú tu uložené ako bitový súčet (OR, čiže operátor `|`) rôznych príznakov.

Typ súboru	makro
regulárny súbor	<code>S_ISREG</code>
adresár	<code>S_ISDIR</code>
Obyčajny subor	<code>S_IFREG</code>
znakový špeciálny súbor	<code>S_ISCHR</code>
blokový špeciálny súbor	<code>S_ISBLK</code>
FIFO	<code>S_ISFIFO</code>
symbolický link	<code>S_ISLNK</code>
soket	<code>S_ISSOCK</code>

Podtéma: Služby jadra `link()`, `unlink()` a `remove()`

Kľúčové slova	<code>link()</code> , <code>unlink()</code> , <code>remove()</code>	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linuxu, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_link.htm http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_unlink.htm http://linux.about.com/od/commands/l/blcmdl3_remove.htm
	Porozumieť:	• pojmu <code>link</code> • funkciám jednotlivých parametrov • chybovým hláseniam
	Naučiť sa:	služby <code>link()</code> , <code>unlink()</code> , <code>remove()</code> pri práci so súbormi a adresármi
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 minút	
Scenár	Aby Sofia mohla vytvoriť odkaz na súbor a vymazať súbor. Musí porozumieť pojmu <code>link</code> a naučiť sa používať služby <code>link()</code> , <code>unlink()</code> a <code>remove()</code> .	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služieb jadra `link()` a `unlink()`:

Na jeden fyzický súbor (t.j. na rovnaký i-node) môže odkazovať viac adresárových položiek. Tieto sa vytvoria pomocou tzv. pevného linku službou jadra `link()`. Pre zrušenie odkazov slúži služba jadra `unlink()`.

Syntax:

```
#include <unistd.h>
int link (const char *existingpath, const char newpath);
int unlink (const char *pathname);
```

Sémantika:

- `link()` a `unlink()` vracia: 0 keď OK alebo -1, pri chybe

KROK2 – pochopiť parametre služieb:

Služba jadra `link()` vytvorí novú položku adresára `newpath`, ktorá odkazuje na existujúcu položku `existingpath`. Iba superužívateľ môže vykonať `link` na adresár. Ak už `newpath` existuje, je vrátená chyba. Vytvorí sa len posledná časť `newpath`, zvyšok cesty už musí existovať.

Služba jadra `unlink()` odstráni položku adresára a dekrementuje linku podľa `pathname`. Ak existujú na súbor aj iné linky, dáta v súbore ostanú prístupné cez ostatné linky. Ak sa vyskytne pri volaní chyba, súbor sa nezmení. K odstráneniu súboru však musíme mať práva zápisu a vykonávania v adresári, kde sa daný súbor nachádza.

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 link` a `man 2 unlink`.

KROK3 – aplikovanie služieb v programe:

1. program – Nasledujúci program využíva služby jadra `link()` a `unlink()` pre premenovanie súboru. Program najprv vytvorí synonymum medzi pôvodným a novým súborom a potom pôvodný súbor zruší prostredníctvom služby jadra `unlink()`.

```
#include <stdio.h>

main(int argc, char **argv)
{
    printf("staremeno:%s novemeno:%s\n",argv[1],argv[2]);
    if (argc > 3 || argc < 3){                //kontrola poctu argumentov
        printf("Chybny pocet argumentov!\n");
    }
    else if (link(argv[1],argv[2]) == -1){      //vytvorenie linku
        perror("link()");
    }
    else if (unlink(argv[1]) == -1){           //existujúci subor
        perror("unlink()");
    }
    printf("done\n");
    return(0);
}
```

2. program - Nasledujúci príklad otvorí súbor a potom ho „odpojí“. Program pred ukončením počká 15 sekúnd.

```
#include <stdio.h>
#include <fcntl.h>

int des;
int main(void)
{
    if((des=open("tempfile", O_RDWR | O_CREAT)) < 0){        //otvorime subor
        perror("open()");
    }
    if(unlink("tempfile") < 0){                                //unlinkneme ho
        perror("unlink()");
    }
    printf("file unlinked\n");
    sleep(15);                                                  //pockame 15 sec
    close(des);
    printf("done\n");
    return(0);                                                  //koniec programu
}
```

KROK4 – využitie služby `unlink()`:

Služba `unlink()` je často využívaná programami na to, aby sa uistili, že dočasný súbor (temporary file) nebude ponechaný v pamäti po tom, ako program skončí. Program otvorí/vytvorí súbor volaniami `open()/create()` a hneď volá službu `unlink()`. Súbor nie je vymazaný pretože je otvorený. Až po tom, ako proces zatvorí súbor, je súbor vymazaný.

Ak je *pathname* symbolický link, `unlink()` odstráni symbolický link, nie súbor, na ktorý link odkazuje. Neexistuje služba na odstránenie súboru odkazovaného symbolickým linkom odovzdaním mena linku.

KROK5 – naučiť sa syntax a sémantiku služby `remove()`:

Odstrániť súbor alebo adresár tiež môžeme funkciou `remove(3)`. Pre súbory je volanie `remove()` identické `unlink()`, pre adresáre je `remove()` identické `rmdir()`.

Syntax:

```
#include <stdio.h>
int remove(const char *pathname);
```

Sémantika:

- Návrátové hodnoty: 0 ak OK alebo -1, ak nastala chyba.

Služba jadra `remove()` odstráni súbor, ktorý je špecifikovaný parametrom *pathname*.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 3 remove`.

Podtéma: Služba jadra – truncate()

Kľúčové slova	truncate()	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://www.scit.wlv.ac.uk/cgi-bin/mansec?3C+truncate http://unixhelp.ed.ac.uk/CGI/man-cgi?truncate+2
	Porozumieť:	- parametrom služby truncate() - chybovým hláseniam
	Aplikovať:	službu truncate() pri práci so súbormi
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	5 minút	
Scenár	Sofia má súbor, ktorému potrebuje zmeniť veľkosť. Potrebuje zistiť, akými spôsobmi by to mohla urobiť.	

POSTUP:

Niekedy sa môže vyskytnúť situácia, keď potrebujeme skrátiť súbor „odrezaním“ dát z konca súboru, alebo naopak, súbor predĺžiť. Skrátenie obsahu súboru na nulu môžeme vykonať aj flagom `O_TRUNC` služby jadra `open()`, nielen službou `truncate()`. Naopak, služba `truncate()` je ďaleko flexibilnejšia, keďže umožňuje presne definovať novú veľkosť súboru.

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `truncate()`:

Syntax:

```
#include <unistd.h>
int truncate(const char *pathname, off_t length);
```

Sémantika:

- `truncate()` vracia: 0 ak sa proces uskutočnil bez chýb alebo -1, ak nastala chyba.

KROK2 – pochopiť parametre služby:

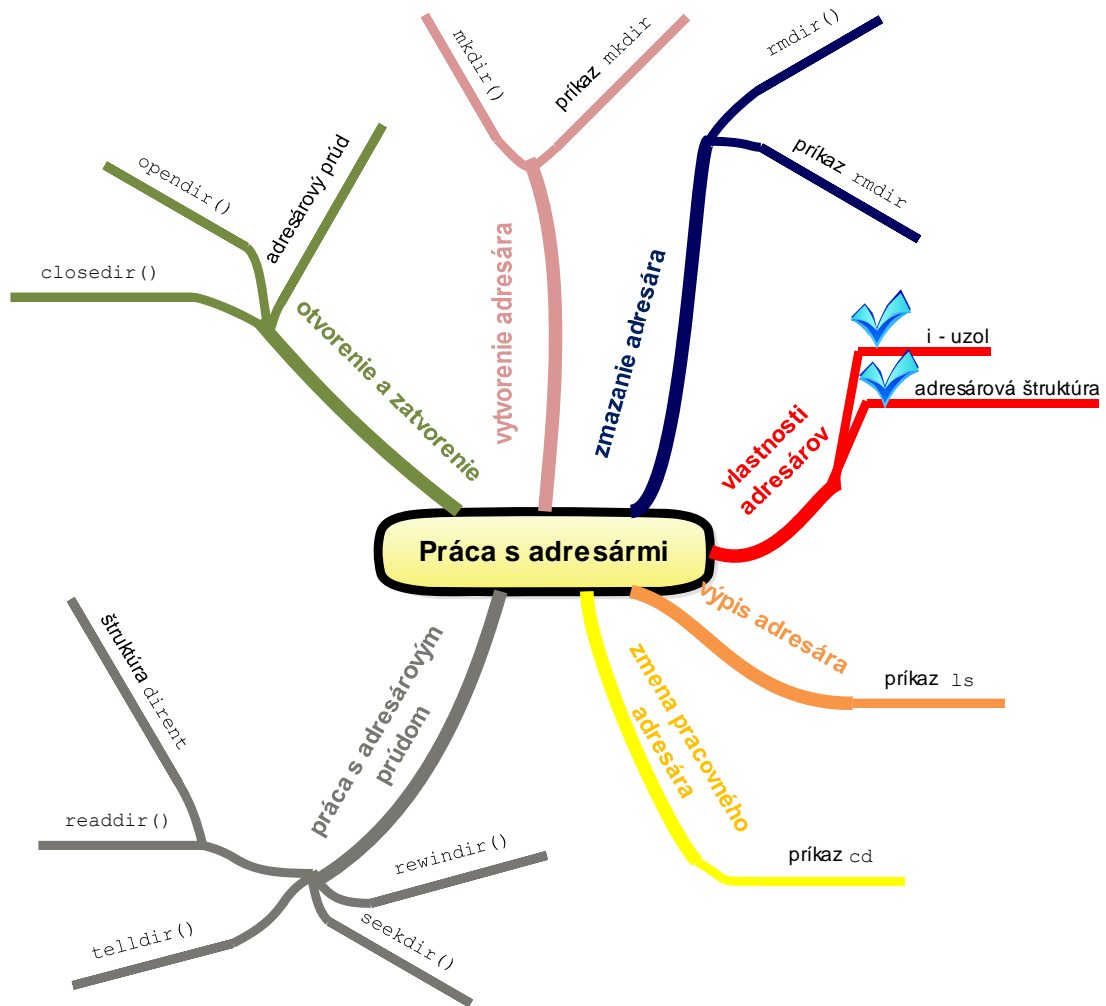
<code>const char *pathname</code>	- názov súboru, ktorému chcem zmeniť veľkosť
<code>int off_t length</code>	- nová dĺžka v bytoch

Ak predchádzajúca veľkosť súboru bola väčšia než `length`, dáta za `length` nebudú prístupné. Ak volanie „predĺži“ súbor, dáta medzi starým a novým koncom súboru budú načítané ako 0.

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Pomocou služby `write()` uložte obsah premennej (napr. zložitejšia štruktúrovaná premenná) resp. premenných do súboru a následne ich v ďalšom programe načítajte pomocou služby `read()`. Overte uloženie prvkov štruktúry v súbore.
- Nakopírujte existujúci súbor, ktorého meno je uvedené ako prvý argument príkazového riadku do súboru, ktorého meno je odovzdané programu ako druhý argument.
- Overte činnosť služby `open()` s nasledujúcimi príznakmi (flagmi), resp. ich kombináciami: `O_RDONLY`, `O_WRONLY`, `O_RDWR`, `O_APPEND`, `O_CREAT`, `O_EXCL`, `O_TRUNC`.
  - Otvorte súbor pre zápis a čítanie (keď neexistuje, nech je vytvorený).
  - Otvorte súbor pre zápis na koniec súboru.
  - Otvorte súbor s prepísaním obsahu.
  - Otvorte súbor bez prepísania obsahu.
- Použite službu `lseek()` na nastavenie novej pozície v súbore a zistenie aktuálnej pozície v súbore.
- Použite službu jadra `dup()` a `dup2()` v spojení so službami `open()`, `create()`, `write()`, `close()` na zapisovanie do súborov a na štandardný vstup/výstup.
- Na štandardný výstup vypíšte informácie o súbore – dĺžku, dátum vzniku/prístupu/..., UID, ... a zapíšte tieto informácie do novovytvoreného súboru.
- Vyskúšajte si službu jadra `link()` na súbor a vypíšte informácie o súbore, ktorý vznikol službou `link()`.
- Vyskúšajte si zmeniť veľkosť súboru pomocou služieb `truncate()` a `open()`.

Práca s adresármi v OS UNIX/Linux

Téma: Práca s adresármi v OS UNIX/Linux

Kľúčové slová	adresáre, directories, i-uzol, dirent, ls, cd, mkdir, rmdir	
Ciele	Zapamätať si:	• typy adresárov • služby jadra pre prácu s adresármi
	Porozumieť:	• parametre služieb • štruktúry i-uzlov
	Aplikovať:	štruktúry a služby na: • otvorenie, zápis, čítanie z adresára • získanie informácií o adresári • nastavenie prístupových práv • vymazanie adresára
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár	Sofia už vie o systéme súborov ⁵ OS UNIX/Linux, ktorý má tvar stromu. Je preto vhodná doba, aby si vytvorila vlastný adresár. V tejto kapitole sa Sofia naučí všetky príkazy, ktoré potrebuje na vytvorenie, premenovanie, odstránenie, presun a kopírovanie vlastných adresárov a súborov.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Príkazy:**
  - ls
  - cd
  - mkdir
  - rmdir
- **Systémové volania:**
  - mkdir()
  - rmdir()
  - opendir()
  - closedir()
  - readdir()
  - telldir()
  - rewinddir()
- **Štruktúra:**
  - dirent

⁵ Systém súborov (ang. file system) v UNIXe je uložený na pevných diskoch, skladá sa z niekoľkých stromových štruktúr, tzv. zväzkov. Podrobnejšie informácie Linux – dokumentačný projekt.

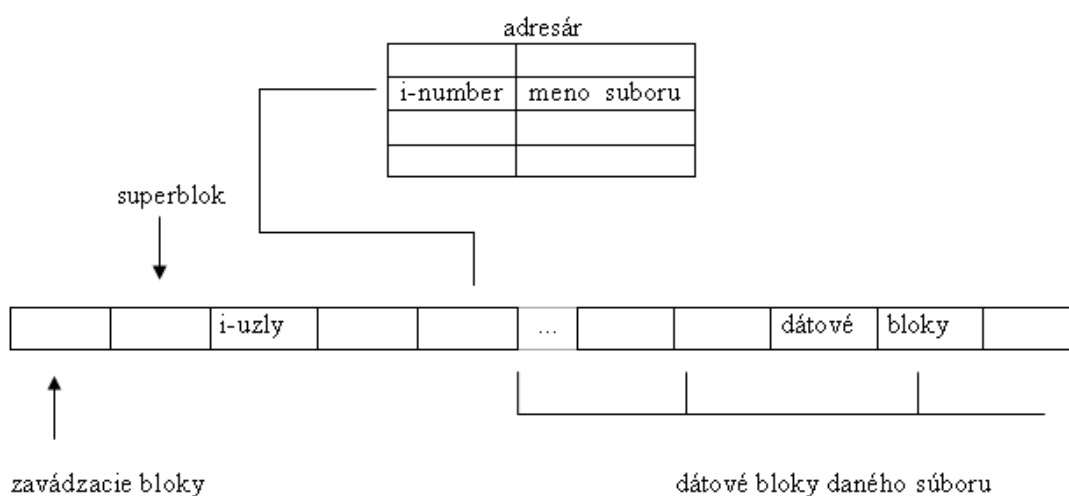
KRÁTKY ÚVOD

KROK1 – pochopiť pojmom adresár a i-uzol:

Adresár je zvláštny súbor, ktorý obsahuje zoznam s menami súborov a čísel ich uzlov. Jednoznačne tak každému súboru priradzuje *i-uzol*⁶ (cez i-number).

Jednotlivé i-uzly sú v systéme rozlíšené číslom. Číslo i-uzlu je jednoznačné v rámci jedného zväzku, preto nestačí k jednoznačnej identifikácii súboru. K nej je treba okrem čísla i-uzlu aj zväzok, na ktorom súbor leží. Pri vytváraní súboru určí OS doposiaľ voľný i-uzol, ktorý bude daný súbor reprezentovať. Jeho veľkosť je 64 bytov.

Súbor je určený z hľadiska jadra UNIXu číslom i-uzlu (Obr. 1) a z hľadiska používateľa cestou od koreňového adresára k súboru a menom súboru (Obr. 2).

Obr. 1 i-uzol a jeho vzťah k adresáru

KROK2 – pochopiť štruktúru `super_block`:

Štruktúra `super_block` obsahuje informácie o súborovom systéme uloženom na médiu. Jeho formát môžeme opísať nasledujúcou štruktúrou:

```
struct super_block {
    inode_nr s_ninodes;           /* počet i-node */
    zone_nr s_nzones;             /* počet zón na zväzku */
    unshort s_imap_blocks;        /* počet blokov bit mapy i-nodes */
    unshort s_zmap_blocks;        /* počet blokov bit mapy zón */
    zone_nr firstdatazone;        /* číslo prvej dátovej zóny */
    short int s_log_zone_size;    /* počet blokov v zóne (log2 pomeru
                                   blok/zonu, */
                                   /* =>lahký prepočet bitovým posuvom) */
    file_pos s_max_size;          /* maximálna dĺžka súboru */
    int s_magic;                  /* číslo identifikujúce platný super blok*/
};
```

⁶ Identifikačný uzol. Skratka pochádza z anglického slova index node, inode.

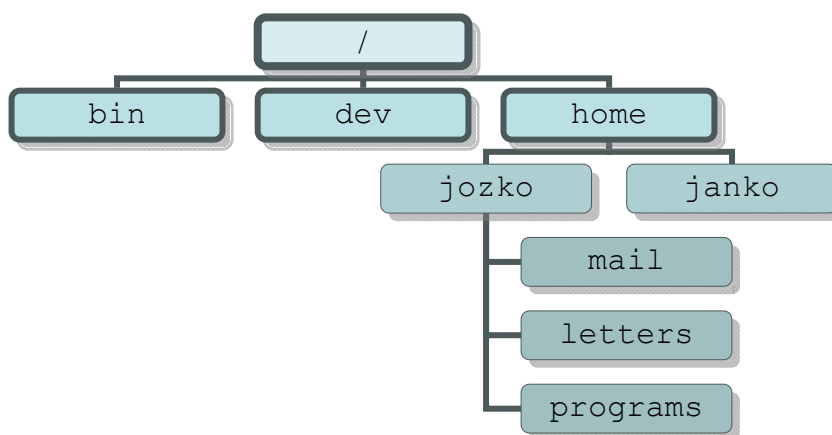
KROK3 – oboznámiť sa s adresárovou štruktúrou v OS UNIX/Linux:

Úplné meno súboru je zoznam všetkých adresárov, ktorými vedie cesta od koreňového adresára k súboru s pripojeným menom súboru. Adresáre sa oddeľujú (okrem konečného) znakom „/“.

Domovský adresár (zvyčajne `/home/meno_uzivatela`) - každý užívateľ ma od administrátora pridelený adresár, do ktorého vstupuje po prihlásení do systému.

Adresár `/home` je sám podadresárom koreňového adresára (`/`), ktorý je vrcholom celej hierarchie a v jeho podadresároch sú uložené všetky systémové súbory. Koreňový adresár obsahuje aj adresár `/bin`, kam sa ukladajú systémové programy (binárne súbory), adresár `/etc` je určený pre ukladanie systémových konfiguračných súborov a v adresári `/lib` sú uložené systémové knižnice.

Súbory, ktoré reprezentujú fyzické zariadenia a ktoré poskytujú rozhranie pre tieto zariadenia sa zväčša nachádzajú v adresári `/dev`.⁷

Obr. 2 Logická štruktúra adresára

Operačný systém UNIX/LINUX pracuje so všetkými vstupnými zariadeniami ako so súbormi (pozri Obr. 2). Z uvedeného vyplýva, že prvým krokom je otvorenie súboru. Pod týmto rozumieme špecifikáciu *mena_souboru* a vytvorenie *kanálu*, cez ktorý budeme k súboru pristupovať. Ďalším krokom je samotná práca so súborom, môže zahŕňať ľubovoľnú kombináciu činností nad súborom. Posledným krokom pri práci so súborom je jeho uzavretie.

⁷ Viac informácií o rozdelení súborového systému v os UNIX vid'. man pages, príkaz `man hier`

Podtéma: Príkaz – ls (list)

Kľúčové slova	ls (list), man ls, unix	
Ciele	Zapamätať si:	príkaz ls: • prečítať si manuálové stránky v Unixe /Linuxe, Linux dokumentačný projekt • zdroje na internete: http://unixhelp.ed.ac.uk/CGI/man-cgi?ls http://www.hmug.org/man/1/ls.php
	Porozumieť:	štruktúra i-uzlov
	Aplikovať:	príkaz ls výpis obsahu adresára: • z výpisu určiť či sa jedná o súbor alebo adresár • rozpoznať koreňový adresár • strom adresárov
	Vedieť:	vypísať obsah adresára a rozlíšiť jednotlivé položky vo výpise.
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár	Sofia sa prihlásila do systému. Nevie v ktorom adresári sa práve nachádza resp. potrebuje zistiť čo v danom adresári má uložené. Preto musí prehľadať jednotlivé adresáre. Zistila, že na zorientovanie sa v adresárovej štruktúre a k vypísaniu obsahu adresára jej poslúži príkaz ls, ktorý jej vypíše obsah aktuálneho adresára.	

POSTUP:

KROK1- naučiť sa používať príkaz ls:

Na zorientovanie sa v adresárovej hierarchii a k vypísaniu obsahu adresára jej poslúži príkaz ls (list) (v skutočnosti sa jedná o rozpis obsahu i-uzlov). Príkaz ls zobrazí na štandardnom výstupe jednotlípový výpis pracovného adresára.

Syntax:

```
ls [-volba...] [meno_suboru...]
```


Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man ls**.

Pre príkaz ls existuje viacero možností dodefinovania:

Voľba za ls	Popis príkazu
-a	vypíše všetky súbory aj tie čo začínajú znakom bodka
-B	nevypisujú sa súbory ktoré končia znakom '~' (takto sa označujú záložné súbory)
-I vzorka	nevypisujú sa súbory ktoré vyhovujú zadanej vzorke. Vzorku zadávame pomocou znakov '*' '?' napr. *.tar spôsobí že sa nebudú vypisovať súbory s koncovkou tar

-l (long)	Vypíšu sa rozsiahlejšie informácie o súbore • typ súboru • prístupové práva • počet hard links, toto je vlastne počet pevných odkazov na súbor • meno vlastníka • meno skupiny • veľkosť v bajtoch • dátum a čas poslednej zmeny • meno adresára alebo súboru
-R (rekurzívne)	Rekurzívne vypisuje obsah adresárov (vypisuje aj obsahy podadresárov)
-C (column)	Výpis po stĺpcoch
-x (across)	Výpis zotriedený vodorovne
-F (function)	Oznámi, ktoré z vypísaných súborov sú adresáre a ktoré sú spustiteľné súbory
-t (time)	Výpis v poradí podľa doby zmeny
-d (directory)	Vypisuje informácie o adresári
-r (reverse)	Výpis v opačnom poradí

KROK2 – zjednodušiť si prácu v OS UNIX/Linux:

Niektoré znaky využívané v UNIX/LINUXe:

Znak	Meno	Funkcia
~	Tilda	Skratka do domovského adresára
*	Hviezdička “ * ”	Náhradný znak
?	Otáznik	Náhradný/Pomocný znak
[ ]	Hranaté zátvorky	Hranice rozsahu príkazu
;	Bodkočiarka	Oddelovanie príkazov

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Zadaj príkaz pre zmenu svojho domovského adresára. Aký príkaz je potrebné použiť?
- Zadaj príkaz, ktorým zistíš v akom adresári sa práve nachádzaš? Aký príkaz je potrebné použiť?
- Ak zadáš nasledujúci príkaz `$ls` čo sa vypíše na obrazovku?
- Použi znak pre oddelenie príkazov a v jednom kroku zmeň svoj aktuálny adresár a vypíš obsah zvoleného.

Podtéma: Príkaz – cd (change directory)

Kľúčové slova	cd (change directory), man cd, unix	
Ciele	Zapamätať si:	príkaz <code>cd</code> : • prečítať si manuálové stránky v Unixe /Linuxe, Linux Dokumentačný projekt • zdroje na internete: http://bama.ua.edu/cgi-bin/man-cgi?cd http://www.scism.sbu.ac.uk/law/UnixStuff/cd.html
	Porozumieť:	stromovej adresárovej štruktúre
	Aplikovať:	príkaz <code>cd</code> na zmenu pracovného adresára
	Vedieť:	zmeniť svoj pracovný adresár
Odhadovaný čas	5 min	
Scenár	Sofia nenašla hľadaný súbor vo svojom adresári. Potrebuje sa dostať o úroveň vyššie alebo nižšie. Pre zmenu pracovného adresára jej posluží príkaz <code>cd</code> . O úspešnom prevedení príkazu sa dá presvedčiť príkazom <code>pwd</code> (print working directory)	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa používať príkaz `cd`:

Syntax:

```
$ cd [meno_adresara]
```

Ak sa nezadá žiadne meno adresára, nastaví sa ako pracovný adresár domovský adresár užívateľa. To isté sa udeje, ak sa zadá ako meno adresára znak `'~'`.

V prípade, že sa ako meno adresára zadá znak `'.'` tak sa nastaví predchádzajúci pracovný adresár. Ako meno adresára je možné zadať i dve bodky (`..`), tieto označujú návrat v stromovej štruktúre o jednu úroveň nahor. Cestu môžeme zadať absolútne od začiatku stromu (od koreňa) vtedy začína znakom `/` (lomka) (pozor zmena oproti MS-DOS kde sa používa znak `\` (spätná lomka)). Cestu môžeme zadať aj relatívne voči aktuálnemu adresáru, vtedy začneme písať rovno bez lomítka.

Pri zmene pracovného adresára využívame príkaz `cd` (change directory):


```
$ cd /usr
$ pwd
/usr
$
```

Ak Sofia použije príkaz `cd` bez argumentu, nastavuje si tak domovský adresár.

```
$ cd
$ pwd
/usr/peter
$
```

Zmena pracovného adresára podlieha samozrejme kontrole oprávnení vstupu do adresára podľa prístupových práv je dovolený príznakom "x" vo výpise atribútov adresára.

cd /var/log	nastaví pracovný adresár /var/log
cd ../run	nastaví pracovný adresár /var/run
cd -	naspäť sa nastaví /var/log ako pracovný adresár
cd	a teraz sa nastaví domovský adresár užívateľa
cd ~	toto urobí to isté
cd ..	nastaví pracovný adresár o jednu úroveň vyššie

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man cd**.

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Nastav svojho domovský adresár. Aký príkaz je nutné použiť?
- Chod o úroveň vyššie. Vypíš obsah ľubovoľne zvoleného adresára.
- Vráť sa do domovského adresára.
- Použi príkaz `pwd` na overenie aktuálneho adresára. Aká bude odpoveď?

Podtéma: Služby jadra – mkdir() a rmdir()

Kľúčové slova	mkdir(), rmdir(), mkdir, rmdir, unix	
Ciele	Zapamätať si:	príkazy mkdir, rmdir a služby mkdir(), rmdir(): • prečítať si manuálové stránky v Unixe /Linuxe, Linux dokumentačný projekt • Zdroje na internete: ○ príkaz mkdir: http://unixhelp.ed.ac.uk/CGI/man-cgi?mkdir http://www.mcsr.olemiss.edu/cgi-bin/man-cgi?mkdir ○ príkaz rmdir: http://bama.ua.edu/cgi-bin/man-cgi?rmdir+2
	Porozumieť:	parametrom služieb
	Aplikovať:	• službu na vytvorenie nového adresára • službu na zmazanie adresára
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	7 min	
Scenár	Ak Sofia potrebuje vo svojom domovskom adresári vytvoriť nový adresár, použije na to príkaz <code>mkdir</code>. Ak by ho potrebovala vymazať, urobí to príkazom <code>rmdir</code>. Pri použití príkazu nastane chyba. Sofia zistila, že je aj iná možnosť ako vytvoriť adresár a to pomocou služieb jadra <code>mkdir()</code> a <code>rmdir()</code>.	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služieb jadra `mkdir()` a `rmdir()`:

Funkcia `mkdir()` vytvorí prázdny adresár a funkcia `rmdir()` zruší prázdny adresár.

Syntax `mkdir()`:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
int mkdir (const char *pathname, mode_t *mode);
```

Syntax `rmdir()`:

```
#include <unistd.h>
int rmdir (const char *pathname);
```

Sémantika:

- `mkdir()` a `rmdir()` vracia: 0 keď OK alebo -1, pri chybe.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 mkdir`, `man 2 rmdir`.

KROK2 – pochopiť parametre služby:

Systémové volanie `mkdir()` slúži na vytváranie adresárov a je ekvivalentné príkazu `mkdir`. Vytvorí nový adresár a pomenuje ho podľa parametru `pathname`. Prístupové

práva k adresáru sú špecifikované v parametri `mode` a rovnako, ako u voľby `O_CREAT` systémového volania `open()`, sú podmienené nastavením premennej `umask`. Systémové volanie `rmdir()` odstraňuje adresáre, ale iba v prípade, že sú prázdne. Príkaz `rmdir` využíva práve túto službu.

KROK3 – naučiť sa používať príkaz `mkdir`:

Sofia použije príkaz `mkdir` (make directory) na vytvorenie adresára.

```
$ mkdir adr1           // vytvorenie adresára "adr1"
$ ls -l                // výpis obsahu adresára
total 2

drwxr-xr-x 2 sofia group 32 May 13 11:27 adr1

$ cd adr1              //nastavenie na adresár "adr1"
$ mkdir adr2            //vytvorenie podadresára "adr2"
$ cd                    //nastavenie na domovský adresár
```

KROK4 – naučiť sa používať príkaz `rmdir`:

Pre jeho dodatočné zrušenie (vymazanie) jej posluží príkaz `rmdir` (remove directory):

```
$ rmdir adr1
rmdir: testy: Directory not empty
```

Sofia si však nevšimla, že jej adresár nie je prázdny. Adresár totiž môžeme zrušiť, len ak je prázdny, takže píšeme:

```
$ rmdir adr1/adr2
$ rmdir adr1
$
```

Pre odstránenie adresára príkazom `rmdir` musia byť splnené nasledujúce podmienky:

1. Adresár musí byť prázdny
2. Používateľská identifikácia musí mať oprávnenie pre zápis a pre spustenie v rodičovskom adresári
3. Adresár nesmie byť súčasne pracovným adresárom používateľa

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vytvorte v domovskom adresári adresár *skúška*.
- Nastavte adresár *skúška* ako pracovný adresár.
- Vytvorte súbor *prvy.txt* v ktorom budú nasledovne riadky: toto je prvý riadok
toto je druhý riadok
- Vytvorte adresár *pomocný* (v adresári *skúška*).
- Skopírujte súbor *prvy.txt* do adresára *pomocný* pod menom *druhy.txt*.
- Premenujte súbor *trety.txt* na *stvrty.txt*.
- Vymažte adresár *skúška* so všetkým, čo obsahuje.

Podtéma: Funkcie pre prácu s adresármi

Kľúčové slova	opendir(), closedir(), readdir(), telldir(), seekdir(), rewinddir(), dirent, unix	
Ciele	Zapamätať si:	funkcie pre prácu s adresármi: • prečítať si manuálové stránky v Unixe /Linuxe, Linux dokumentačný projekt • zdroje na internete: ○ dirent: http://www.opengroup.org/onlinepubs/007908799/xsh/dirent.h.html ○ opendir(): http://www.opengroup.org/onlinepubs/007908799/xsh/opendir.html ○ closedir(): http://www.hmug.org/man/3/closedir.php ○ readdir(): http://www.opengroup.org/onlinepubs/007908799/xsh/readdir.html ○ telldir(): http://ccrma.stanford.edu/planetccrma/man/man3/telldir.3.html ○ seekdir(): http://bama.ua.edu/cgi-bin/man-cgi?seekdir+3C
	Porozumieť:	parametrom funkcií
	Aplikovať:	funkcie opendir(), closedir(), readdir(), telldir(), seekdir(), rewinddir() pri práci s adresármi
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár	Sofia potrebuje vypísať obsah svojho adresára, preto použije príkaz <code>ls</code> . Pri použití príkazu nastane chyba. Sofia vie, že obsah adresára sa dá zistiť aj bez použitia príkazu <code>ls</code> a to použitím funkcií pre čítanie a prácu s adresármi.	

POSTUP:

Pre získanie základných informácií o súboroch musíme vedieť, aké súbory sa v adresároch nachádzajú. Na to nám slúžia nižšie uvedené funkcie, ktoré sú deklarované v hlavičkovom súbore `dirent.h`. Poznamenajme, že v tomto prípade nejde priamo o služby jadra, ale o nadstavbové funkcie, ktoré služby jadra využívajú vo svojom tele.

KROK1 – oboznámiť sa s adresárovými štruktúrami:

Adresárové funkcie sú deklarované v hlavičkovom súbore `dirent.h`. Ako základ pre manipuláciu s adresárom využívajú štruktúru `DIR`. Ukazovateľ na túto štruktúru sa nazýva adresárový prúd, funguje podobným spôsobom ako súborový prúd (`FILE *`)

v prípade manipulácie s bežnými súbormi. Vlastné adresárové záznamy sú vrátené v štruktúre `dirent`, ktoré sú taktiež deklarované v súbore `dirent.h`.

Štruktúra `dirent`, špecifikujúca adresárové záznamy, obsahuje nasledujúce položky:

```
struct dirent{
    int_t    d_ino;           /* číslo i-uzla          */
    off_t    d_off;          /* offset na nasledujúci dirent */
    unsigned short d_reclen; /* veľkosť súboru        */
    unsigned char d_type;    /* typ súboru             */
    char      d_name[];      /* názov súboru          */
};
```

KROK2 – naučiť sa syntax a sémantiku funkcií pre prácu s adresármi:

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <dirent.h>
```

```
DIR *opendir (const char *pathname);
```

- Vráti: ukazovateľ na adresárový prúd `DIR` keď OK alebo inak `NULL` pri chybe

```
struct dirent *readdir (DIR *dp);
```

- Vráti: ukazovateľ na štruktúru `dirent` keď OK, inak `NULL` pri chybe alebo pri konci súboru

```
void rewinddir (DIR *dp);
```

- Nevracia žiadnu hodnotu

```
int closedir (DIR *dp);
```

- Vráti: 0 keď OK alebo -1 pri chybe

KROK3 – pochopiť parametre funkcií

Funkcia `opendir()` nám otvorí adresár uvedený v parametri `pathname`. Pomocou funkcie `readdir()` prečítame obsah adresára, ktorý je prístupný cez adresárový prúd `DIR *dp` (`dp` – deskriptor adresára), pričom nám funkcia `readdir()` vracia ukazovateľ na štruktúru `dirent`. Pri prehliadaní adresára funkciou `readdir()` nie je zaručené, že budú vypísané všetky súbory (a podadresáre) v danom adresári, pokiaľ súčasne v rovnakom adresári iné procesy vytvárajú alebo mažú súbory.

Funkcia `rewinddir()` nám resetne pozíciu v adresárovom prúde `DIR *dp` na začiatok a `closedir()` zavrie adresárový prúd a uvoľní s ním združené zdroje.

KROK4 – oboznámiť sa s ďalšími funkciami `telldir()` a `seekdir()`:

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <dirent.h>
long int telldir(DIR *dirp);
```

Sémantika:

Funkcia `telldir()` vracia hodnotu, ktorá udáva aktuálnu pozíciu v adresárovom prúde. Môže ju potom využiť na nastavenie prehľadávania adresára od aktuálnej pozície.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <dirent.h>
void seekdir (DIR *dirp, long int loc);
```

Sémantika:

Táto funkcia nastavuje smerník na adresárovú položku adresárového prúdu *dirp*. Hodnota *loc*, ktorá definuje príslušnú pozíciu, by mohla byť získaná z volania funkcie *telldir()*. Nemá žiadnu návratovú hodnotu.

KROK5 – aplikovanie služieb v programe:

1. program - Tento program nám vypíše obsah aktuálneho adresára.

```
#include <stdio.h>
#include <sys/types.h>
#include <dirent.h>

int main(int argc, char **argv)
{
    DIR *adresar;
    struct dirent *subor;
    adresar=opendir("."); //Otvorime si adresar
    while ((subor=readdir(adresar))!=NULL) { //Citame kym je co citat
        printf("%s\n", subor->d_name); //A vypiseme nazov suboru
    }
    closedir(adresar); //A nakoniec adresar zatvorime
}
```

Funkcia *opendir()* otvorí adresár, ktorého názov je zadaný v programe (prípadne aj s cestou). V tomto prípade je to aktuálny adresár. Funkcia vráti ukazovateľ na adresárový prúd *DIR *adresar*, ktorý obsahuje informácie o adresári a pomocou ktorého sa k adresáru bude ďalej pristupovať.

Položky zapísané v adresári prečítame pomocou funkcie *readdir()*. Táto funkcia postupne číta položky adresára, pri každom volaní vráti nasledujúcu položku. Ak v adresári žiadna ďalšia položka nie je, vráti *NULL*. Položka adresára je vrátená ako ukazovateľ na štruktúru *dirent*. Štruktúra *dirent* obsahuje informácie o súbore, ktoré sú uložené v adresári. Pre nás bude zaujímavá iba položka *d_name*, čo je reťazec obsahujúci názov súboru, ku ktorému položka patrí.

2. program - Tento program prehľadá adresár zadaný z príkazového riadku a pomocou funkcií *seekdir()* a *telldir()* sa následne vrátíme na položku adresára zadanú ako argument programu.

```
#include <dirent.h>
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>

int main(int argc, char **argv)
{
    off_t offset;
    DIR *pDir;
    struct dirent *pDirent;
    int of=0, i=1;
```

```

if (argc == 3){                                     //kontrola argumentov
    of=atoi(argv[2]);
    printf ("Otvary Adresar: %s\n", argv[1]);
    if((pDir = opendir(argv[1])) == NULL){           //otvorenie adresara
        perror("opendir()");
        exit(0);
    }
    while((pDirent = readdir(pDir)) != NULL){
        //citane položiek adresara
        if(strcmp(".",pDirent->d_name)==0||strcmp("..",pDirent->d_name)==0)
            continue;                               //. a .. (aktualny a domovsky adresar) ignoruje
        printf("%d.položka: %s\n", i, pDirent->d_name);
        i++;
        if(i==of){
            offset=telldir(pDir); //nastavenie offsetu na položku
            printf("Offset(telldir) pre %d-tu položku je %d,\n",i,offset);
        }
    }
    printf("Použitím seekdir sa vráti na %d.položku\n",of);
    seekdir(pDir, offset);                          //vrátenie na položku offsetom
    pDirent = readdir(pDir);                         //nacitanie položky
    printf("%d.položka je: %s\n",of, pDirent->d_name);
}
else printf("Chyba argument programu!\n");
return 0;
}

```

Príklad spustenia predchádzajúceho programu:

```

$
./adres2 . 3
$

```

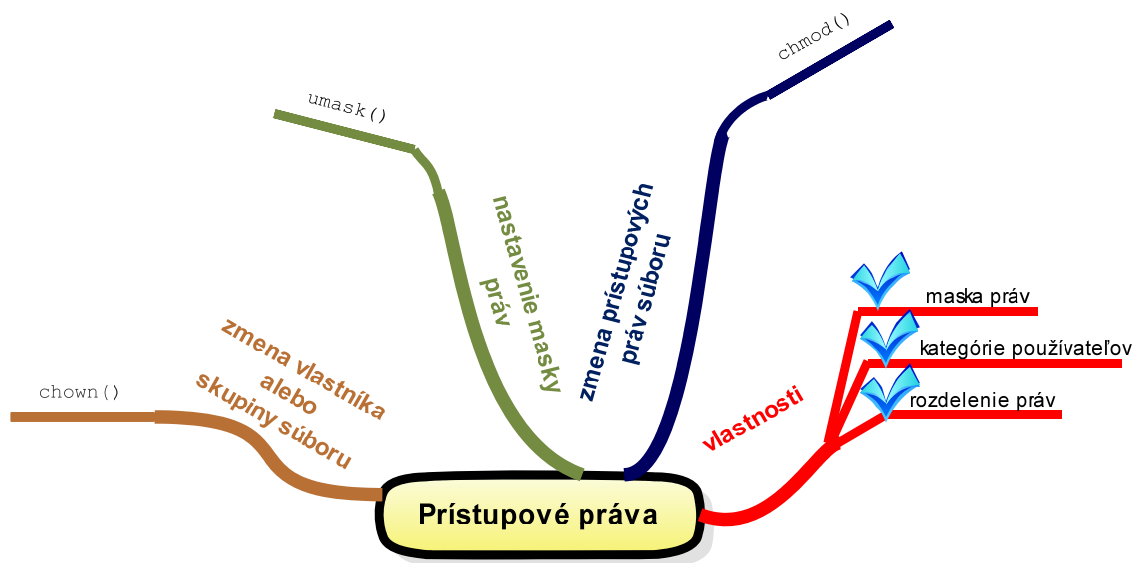
Takže zhrnutie postupu ako prečítať všetky položky adresára:

1. Otvoriť adresár pomocou `opendir()`.
2. Čítať položky adresára pomocou `readdir()` až kým nevráti `NULL`.
3. Zatvoriť adresár pomocou `closedir()`.

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vyskúšajte si prácu s adresárom pomocou služieb jadra `stat()`, `opendir()`, `readdir()`, `closedir()` a pod.
- Vytvorte program, ktorý výpíše celú adresárovú štruktúru aktuálne nastaveného adresára.

Prístupové práva

Téma: Prístupové práva

Kľúčové slova	maska prístupových práv, read, write, execute	
Ciele	Zapamätať si:	konceptiu prístupových práv a čo je maska prístupových práv
	Porozumieť:	• pojmu maska • pojmom user, group, other • rozdiely medzi súbormi a adresármi
	Aplikovať:	služby jadra spojené s riadením prístupových práv
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	30 minút	
Scenár	Sofia sa po tom, ako sa naučila pracovať so súbormi a adresármi, zameria teraz na prístupové práva. Potrebuje sa s nimi naučiť efektívne pracovať. Predstavme si situáciu, keď Sofia vytvorí súbor a nechce, aby si hocikto iný, okrem nej, mohol súbor zmeniť či dokonca zmazať. Práve pre takéto situácie je dobré ovládať prístupové práva.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Systémové volania:**
  - `umask()`
  - `chmod()`
  - `chown()`

KRÁTKY ÚVOD

KROK 1 - úvod do prístupových práv:

Prístupové práva súborov sú rozdelené na čítanie (read), zápis (write) a vykonávanie (execute). Pri adresároch právo čítania znamená možnosť výpisu adresára, právo zápisu umožňuje vytvárať súbory v adresári a právo vykonávania povoľuje zmenu aktuálneho adresára na iný adresár a jeho podadresáre. Prístupové práva k súboru sú zaznamenané v i-uzle v bitovom tvare, kde „1“ indikuje pridelenie práva použitia.

KROK 2 - výpis prístupových práv:

Výpis prístupových práv a ďalších údajov uskutočňujeme príkazom `ls` s voľbou `-l`. V prvom stĺpci je zobrazený typ súboru a za ním prístupové práva v symbolickom tvare. Typ (prvý znak prvého stĺpca) je kódovaný takto:

- - znamená obyčajný súbor
- **d** indikuje adresár
- **c** a **b** sú príkazy znakového a blokového špeciálneho zariadenia

V druhom stĺpci je počet odkazov na súbor. V treťom a štvrtom je vlastník a skupina súborov (napríklad súborov patriacich projektu `project`). V ďalších stĺpcoch je veľkosť, dátum vytvorenia a meno súboru.

► Príklad výpisu príkazu `ls -l`:

```
$ls -l
total 72
-rw-r----- 1 martin project 58 May 12 13:02 File1
-rw-r----- 1 martin project 58 May 12 13:03 File2
-rwxr-x--x 1 martin project 0469 May 12 13:03 program
-rw-r----- 2 martin project 21 May 12 13:02 Text
-rw-r----- 2 martin project 21 May 12 13:02 Text12
drw-r----- 2 martin project 128 May 13 10:05 Reserve
$
```

Pomocou príkazu `whoami` sa zobrazí vaše práve používané užívateľské meno, pod ktorým vás systém pozná. Je to veľmi užitočný príkaz ak máte viacero kont v systéme a prepínate sa medzi nimi. Každý používateľ je členom jednej alebo viacerých skupín. Na zistenie ku ktorej skupine patríte, použite príkaz: `groups`.

KROK 3 - kategórie používateľov

Užívatelia pracujúci pod OS UNIX/Linux sú delení do troch kategórií:

- **u** (user) vlastník súboru
- **g** (group) pracovná skupina, do ktorej vlastník súboru patrí (pracovná skupina je každému používateľovi pridelená správcom systému)
- **o** (others) ostatní (t.j. členovia ostatných pracovných skupín)

► **Príklad**

Prístupové práva súboru								
vlastník			skupina			ostatní		
read	write	execute	read	write	execute	read	write	execute
1	1	0	1	0	0	0	0	0

Uvedený súbor môže vlastník čítať a môže doňho zapisovať, užívatelia rovnakej skupiny môžu súbor čítať a ostatní nemôžu nič. Vyššie uvedené práva sa zobrazujú v symbolickom tvare

\$ rw-r----

Podtéma: Služba jadra – `umask()`

Kľúčové slova	<code>umask()</code> , prístupové práva, príkaz <code>umask</code>	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://www.scit.wlv.ac.uk/cgi-bin/mansec?2+umask
	Porozumieť:	• prístupovým právam súborov • maske práv • službe <code>umask()</code>
	Aplikovať:	službu <code>umask()</code> na nastavenie masky práv a s ňou súvisiacou službou <code>create()</code> pre vytvorenie súboru
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 minút	
Scenár	Sofia, ako študentka, má svoje prístupové práva. Chce však nastaviť masku práv (prístupových práv) pre vytváranie jej súborov a tým si zaručiť, že so súborom sa bude pracovať len tak, ako si to ona nastaví, použije službu <code>umask()</code> .	

POSTUP:

Pri vytváraní súborov službami `open()` alebo `creat()` špecifikujeme prístupové práva novovytvoreného súboru v zdrojovom kóde programu pomocou parametra *mode*. Takto je program skompilovaný a už nám neumožňuje tieto práva meniť. Avšak počas behu programu môžeme ešte ovplyvniť práva vytváraného súboru pomocou tzv. masky práv. Maska špecifikuje, ktoré práva budú z hodnoty parametra *mode* odobrané. Maska práv je väčšinou nastavovaná raz – pri prihlásení – konfiguračným súborom `shell-u` a zvyčajne už nie je menená. Spravidla je nastavená na hodnotu 022 (odobratie práva zápisu do súboru pre skupinu a ostatných). Ak chceme nastaviť špecifickú masku práv, môžeme tak urobiť pred spustením programu príkazom `umask` alebo v programe službou `umask()` .

KROK 1 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `umask()` :

Syntax:

```
#include <sys/stat.h>
#include <sys/types.h>
mode_t umask(mode_t cmask);
```


Sémantika:

- Návratová hodnota: predošlá maska

KROK2 – pochopiť parameter služby:

Maska práv je používaná vždy pri vytváraní každého nového súboru alebo adresára. Argument *cmask* môže byť niektorý z prvkov uvedených v nasledujúcej tabuľke:

st mode	význam
S_IRUSR	Čítanie – používateľ
S_IWUSR	Zápis – používateľ
S_IXUSR	Vykonávanie – používateľ
S_IRGRP	Čítanie – skupina
S_IWGRP	Zápis – skupina
S_IXGRP	Vykonávanie – skupina
S_IROTH	Čítanie – ostatní
S_IWOTH	Zápis – ostatní
S_IXOTH	Vykonávanie – ostatní

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man 2 umask**.

KROK3 – aplikovanie služby v programe:

Nasledujúci program vytvorí dva súbory, jeden s použitím masky 0 (žiadne práva nebudú odobraté) a druhý s maskou, ktorá odoberá práva čítania a zápisu pre skupinu a ostatných.

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
#include <fcntl.h>
#include <stdlib.h>
#define RWRWRW (S_IRUSR|S_IWUSR|S_IRGRP|S_IWGRP|S_IROTH|S_IWOTH)

int main(void)
{
    umask(0); //nastavenie masky 0
    if (creat("foo", RWRWRW) < 0)
        perror("creat ()");
    umask(S_IRGRP | S_IWGRP | S_IROTH | S_IWOTH); //obmedzenia masky
    if (creat("bar", RWRWRW) < 0) //citane a zapis
        perror("creat ()"); //pre skupinu a ostatnych
    exit(0);
}
```

Po spustení programu môžeme pozorovať, ako bola nastavená maska práv:

```
$ umask                zistenie aktuálnej hodnoty masky práv
022
$ ./a.out
$ ls -l foo bar
-rw----- 1 sar          0 Sep 20 21:20 bar
-rw-rw-rw- 1 sar          0 Sep 20 21:20 foo
$ umask                kontrola, či sa hodnota masky práv zmenila
022
```


Podtéma: Služba jadra – chmod()

Kľúčové slova	chmod(), fchmod(), príkaz chmod	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb chmod() a fchmod() http://www.cl.cam.ac.uk/cgi-bin/manpage?2+chmod
	Porozumieť:	- pojmu maska - pojmom user, group, other
	Aplikovať:	služby jadra spojené s riadením prístupových práv
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 minút	
Scenár	Sofia si vytvorila súbor, ktorý môže prezerat' a upravovat' iba ona. Potrebuje ho sprístupniť svojim spolužiakom na prezeranie. Pre zmenu práv súborov Sofia chcela použiť príkaz chmod, ale jej OS UNIX/Linux tento príkaz nepodporuje (možno ho niekto zmazal) a tak sa musí pokúsiť použiť službu jadra chmod().	

POSTUP:

KROK 1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra chmod():

Pomocou tejto služby môžeme meniť prístupové práva k súboru. Z bezpečnostných dôvodov len užívateľ root alebo vlastník súborov môže meniť práva súboru.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
int chmod (const char *pathname, mode_t mode);
```

Sémantika:

- Návratová hodnota: 0 ak OK alebo -1, ak sa vyskytla chyba

KROK2 – pochopiť parametre služby:

Prvý argument *pathname* obsahuje názov súbor, ktorému chceme zmeniť prístupové práva argumentom *mode*. Môžeme použiť číselné, alebo symbolické hodnoty uvedené v nasledujúcej tabuľke:

mode	význam
S_ISUID	Vykonávanie pre používateľa (vlastníka)
S_ISGID	Vykonávanie pre skupinu
S_ISVTX	saved-text (sticky bit) <i>POZOR! Pri nastavovaní S_ISVTX (sticky bitu) musíte mať privilégia super-používateľa</i>
S_IRWXU	Čítanie, zápis a vykonávanie pre používateľa (vlastníka)
S_IRUSR	Čítanie pre používateľa (vlastníka)
S_IWUSR	Zápis pre používateľa (vlastníka)

S_IXUSR	Vykonávanie pre používateľa (vlastníka)
S_IRWXG	Čítanie, zápis a vykonávanie pre skupinu
S_IRGRP	Čítanie pre skupinu
S_IWGRP	Zápis pre skupinu
S_IXGRP	Vykonávanie pre skupinu
S_IRWXO	Čítanie, zápis a vykonávanie pre ostatných
S_IROTH	Čítanie pre ostatných
S_IWOTH	Zápis pre ostatných
S_IXOTH	Vykonávanie pre ostatných

KROK 3 – aplikovanie služby v programe:

Nasledujúci program nastaví práva súboru *bar* na uvedenú hodnotu bez ohľadu na aktuálnu hodnotu tzv. prístupových bitov. Pre súbor *foo* sme nastavili práva na základe jeho aktuálnych práv a to tak, že sme zavolali službu `stat()` na získanie aktuálnych práv a potom sme ich upravili. Explicitne sme zapli set-group-ID bit a práva na vykonávanie pre skupinu. Použili sme súbory z predchádzajúceho programu, ktorý ich vytvoril.

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
#include <stdlib.h>

int main(void)
{
    struct stat statbuf;
    /* zapneme prístupový bit skupiny a vypneme jej práva pre
    vykonávanie */
    if (stat("foo", &statbuf) < 0)
        perror("stat()");
    if (chmod("foo", (statbuf.st_mode | S_IXGRP) | S_ISGID) < 0)
        perror("chmod()");
    /* nastavíme práva na "rw-r--r--" */
    if (chmod("bar", S_IRUSR | S_IWUSR | S_IRGRP | S_IROTH) < 0)
        perror("chmod()");
    exit(0);
}
```

Po spustení programu môžeme pozorovať zmenu prístupových práv súborov:

```
$ ls -l foo bar
-rw-r--r-- 1 sar          0 Dec 7 21:20 bar
-rw-rwSr-- 1 sar          0 Dec 7 21:20 foo
```


Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man 2 chmod**.

Podtéma: Služba jadra – `chown()`

Kľúčové slova	<code>chown()</code> , <code>fchown()</code> , <code>lchown()</code> , príkaz <code>chown</code>	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete: http://www.cl.cam.ac.uk/cgi-bin/manpage?2+chown
	Porozumieť:	• príkazu <code>chown</code> • službám <code>chown()</code> , <code>fchown()</code> , <code>lchown()</code>
	Aplikovať:	služby jadra spojené s riadením prístupových práv
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 minút	
Scenár	Sofia má kamaráta, ktorý potrebuje zmeniť vlastníka súboru. Sofia mu poradila, aby použil príkaz <code>chown</code> alebo službu jadra <code>chown()</code> .	

POSTUP:

Pokiaľ vlastníte nejaký súbor, môžete zmeniť jeho vlastníka alebo skupinu (len takú skupinu, ktorej sme členmi.). Akonáhle niekomu pridáte vlastnícke práva, stratíte s tým spojené privilégia ako schopnosť zmeniť oprávnenie prístupu a zmeniť vlastníka alebo skupinu. Administrátor smie zmeniť vlastníctvo aj skupinu ktoréhokoľvek súboru.

KROK 1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `chown()`:

Syntax:

```
#include <unistd.h>
int chown(const char *path, uid_t owner, gid_t group);
```

Sémantika:

- Návratová hodnota: 0 ak OK alebo -1, ak sa vyskytla chyba

KROK 2 – pochopiť parametre služby:

ID vlastníka a ID skupiny súboru, pomenovaného parametrom `path`, sa mení špecifikáciou argumentov `owner` a `group`. Vlastník súboru môže zmeniť skupinu na skupinu, v ktorej je jej členom, avšak táto možnosť povolená len pre superpoužívateľa.

Služba jadra `chown()` vymaže set-user-id a set-group-id bity súboru ako prevenciu pred neúmyselným alebo zlým vytvorením programov nastavujúcich tieto bity, ak nie sú vykonávané s právami superpoužívateľa.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 chown`.

KROK3 – aplikovanie služby v programoch

Vytvoríme program, ktorý zmení skupinu súboru na základe id alebo názvu existujúcej skupiny. ID alebo názov skupiny a meno súboru sú programu odovzdané ako argumenty.

```
#include <stdio.h>
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
#include <grp.h>
#include <stdlib.h>

struct group *gr,*getgrnam();
struct stat stbuf;
int gid;
int status;

main(int argc,char *argv[])
{
    register c;
    if(argc < 3){
        //kontrola poctu argumentov
        printf("pouzitie: chgrp gid subor ...\n");
        exit(4);
    }
    if(isnumber(argv[1])){
        //kontrola ci id skupiny je cislo
        gid = atoi(argv[1]);
        //zmena retazca na cislo
    }
    else {
        //kontrola skupiny ci sme jej clenmi
        if((gr=getgrnam(argv[1])) == NULL) {
            printf("neznama skupina: %s\n",argv[1]);
            exit(4);
        }
        gid = gr->gr_gid;
    }
    for(c=2; c<argc; c++) {
        stat(argv[c], &stbuf); //zistenie vlastnika pre zadane subory
        if(chown(argv[c], stbuf.st_uid, gid) < 0) {
            perror(argv[c]);
            //zmena skupiny pre zadane subory
            status = 1;
        }
    }
    exit(status);
}

isnumber(char *s) //pomocna funkcia na kontrolu ci argument je cislo
{
    register c;
    while(c = *s++){
        if(!isdigit(c))return(0);
    }
    return(1);
}
```

Po spustení programu môžeme pozorovať zmenu skupiny súboru:

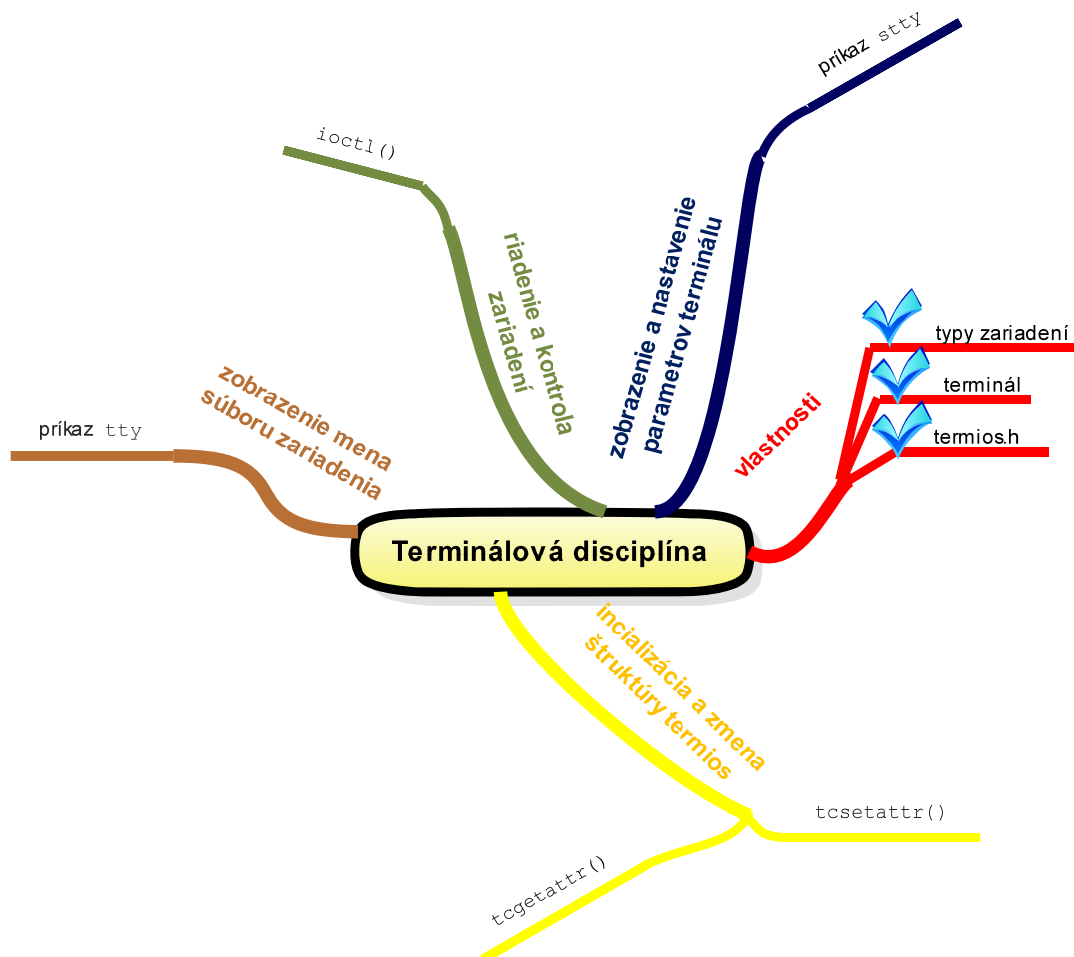
```
$ls -l file
-rw-r----- 1 root root      58 May 12 13:02 file
$./pristp3 users file
$ls -l file
-rw-r----- 1 root marko    58 May 12 13:03 file
```

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vyskúšajte si zistenie aktuálnej hodnoty masky práv. Nastavenie masky práv tak, aby každý mal prístup k vytvorenému súboru.
- Vyskúšajte si zmeniť práva súboru vo vašom adresári pomocou príkazu `chmod` aj službou jadra `chmod()`. Zistite rozdiel medzi použitím služby `chmod()` a `fchmod()`.
- Vyskúšajte si zmeniť vlastníka súboru vo vašom adresári pomocou príkazu `chown` aj službou `chown()`. Zistite rozdiel medzi použitím služieb `chown()`, `fchown()`, `lchown()`.

Ovládanie zariadení, terminálová disciplína

Téma: Ovládanie zariadení, terminálová disciplína

Kľúčové slová	terminálová disciplína, terminál, termios, /dev/tty	
Ciele	Zapamätať si:	služby jadra a príkazy na ovládania terminálov a iných zariadení
	Porozumieť:	mechanizmu ovládania zariadení
	Aplikovať:	služby jadra a príkazy na zmenu nastavenia terminálov a zariadení
	Vedieť:	• zmeniť základné nastavenie terminálu, napr. na vypnutie echa • využiť zmenu nastavenia terminálu v zadaniach a ďalších programoch
Odhadovaný čas	60 min	
Scenár	Sofia chce chrániť svoju aplikáciu heslom, aby k nej nemal prístup administrátor. Potrebuje vypnúť echo. Pritom narazila na tému Ovládanie zariadení, terminálová disciplína. V tejto téme sa naučí, akým spôsobom UNIX/Linux komunikuje so zariadeniami a ako je možné túto komunikáciu používať pri tvorbe svojich programov. Bude schopná nastavovať parametre terminálu počas behu programu aj mimo neho.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Príkazy:**
  - `tty`
  - `stty`
- **Služby:**
  - `ioctl()`
  - `tcgetattr()`
  - `tcsetattr()`
- **Štruktúra:**
  - `termios`

KRÁTKY ÚVOD

KROK1 – pochopiť ovládanie zariadení v OS UNIX/Linux:

Operačný systém UNIX/Linux, podobne ako väčšina operačných systémov, komunikuje s technickým vybavením počítača pomocou programových komponentov nazývaných ovládače zariadení (device drivers). Ovládače zariadení obsahujú detaily komunikačného protokolu medzi jadrom OS a technickým vybavením počítača, ktoré umožňujú systému komunikovať so zariadením prostredníctvom štandardného rozhrania.

V OS UNIX/Linux sú ovládače zariadení súčasťou jadra alebo sa do jadra zavádzajú ako špeciálne moduly. OS UNIX/Linux však poskytuje mechanizmus, pomocou ktorého môžu procesy komunikovať s ovládačmi zariadení, teda aj s technickými zariadeniami počítača, prostredníctvom objektov podobných súborom. Tieto objekty sa nachádzajú v súborovom systéme a programy ich môžu otvárať, čítať z nich a zapisovať do nich, ako by to boli obyčajné súbory.

KROK2 - typy zariadení v OS UNIX/LINUX:

Existujú dva základne typy ovládačov zariadení:

- Znakové zariadenie reprezentujú technické zariadenia, ktoré zapisuje dáta ako postupnosť bajtov. Patria sem porty, terminály alebo zvukové karty.
- Blokové zariadenia reprezentujú zariadenia, ktoré čítajú alebo zapisujú dáta v blokoch stanovenej veľkosti. Umožňujú priamy prístup k dátam uložených na zariadení. Patria sem napr. diskové zariadenia.

Výpis niektorých blokových zariadení:

Zariadenie	Meno	Hlavné číslo	Vedľajšie číslo
Prvá disková jednotka	/dev/fd0	2	0
Druhá disková jednotka	/dev/fd1	2	2
Prvý SCSI CD-ROM disk	/dev/scd0	11	0
Druhý SCSI CD-ROM	/dev/csd1	11	1

Výpis niektorých znakových zariadení:

Zariadenie	Meno	Hlavné číslo	Vedľajšie číslo
Prvý sériový port	/dev/ttyS0	4	64
Druhý sériový port	/dev/ttyS1	4	65
Prvý virtuálny terminál	/dev/tty1	4	1
Druhý virtuálny terminál	/dev/tty2	4	0
Aktuálne zariadenie terminálu	/dev/tty	5	0

KROK3 – terminál:

OS UNIX/Linux používa hostiteľský počítač a k nemu je pripojený Terminal (niekedy virtuálny- napr. cez program putty).

Terminal je zariadenie, ktoré sprostredkovať vstupy a výstupy hostiteľského počítača. V reči OS UNIX/Linux sa terminálu zvyčajne hovorí TTY. Meno „tty“ je odvodené od slova „teletype“. Každé zariadenie je v UNIX/Linux-e reprezentované špeciálnym súborom. Tieto súbory sa spravidla nachádzajú v adresári /dev, napr. súbor /dev/tty reprezentuje aktuálne používaný terminál.

Špeciálny súbor `/dev/tty` je zástupcom (logickým zariadením) pre riadiaci terminál (klávesnicu a obrazovku alebo okno) procesu, pokiaľ ho má.

Keď potrebujeme presmerovať časti programu, ktoré komunikujú s používateľom, ale pritom zachovať ostatný vstup a výstup, musíme túto interakciu viesť mimo štandardného výstupu a štandardného chybového výstupu⁸. Dá sa to dosiahnuť zapisovaním priamo na terminál. UNIX/Linux nám to zjednodušuje a poskytuje nám špeciálne zariadenie s názvom `/dev/tty`, ktorým je vždy aktuálny terminál alebo relácia (angl. session). Pretože UNIX/Linux so všetkým zaobchádza ako so štandardným súborom, môžeme pri čítaní a zápise na zariadenie `/dev/tty` používať štandardné operácie so súbormi.

---

⁸ Štandardného výstupu, štandardného chybového výstupu - pozri tému Úvod resp. LDP

Podtéma: Reprezentácia zariadení

Kľúčové slová	tty, stty, echo	
Ciele	Zapamätať si:	reprezentáciu zariadení v UNIX/LINUXe: • prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, • zdroje na internete: http://unixhelp.ed.ac.uk/CGI/man-cgi?tty http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl1/tty.htm http://www.scit.wlv.ac.uk/cgi-bin/mansec?7D+tty
	Porozumieť:	mechanizmu prístupu k zariadeniam
	Naučiť sa:	príkazy na manipuláciu so zariadeniami
	Vedieť:	• zistiť vlastnosti zariadenia • zmeniť nastavenia zariadenia
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár	Sofia potrebuje pochopiť princíp ovládania zariadení, zisťovať a nastavovať ich rôzne parametre (napr. rýchlosť komunikácie cez sieťový port)	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa používať príkaz `tty`:

Syntax:

```
$ tty [volba..]
```

Príkaz `tty` zobrazí úplné meno súboru, ktorý reprezentuje aktuálne zariadenie štandardného vstupu a výstupu, ktorým je obvyčajne terminál. Ak použijeme služby `read()`, `write()` na tento súbor (po jeho otvorení službou `open()`), môžeme zapisovať na terminál, alebo čítať znaky z terminálu.

Zadajte príkaz `tty` a doplňte odozvu na tento príkaz: _____ .
Výstup bude vyzeráť napríklad takto:

```
/dev/tty01
```


V tomto prípade je meno terminálu `tty01`. Príkaz `tty` v skutočnosti zobrazí meno súboru `/dev/tty01`, ktoré obsahuje systémové rozhranie terminálu. Nazýva sa špeciálny súbor.

► Príklad

Nasledujúce riadky programu otvoria súbor s aktuálnym zariadením štandardného výstupu a zapíšu doňho reťazec vo funkcii `fprintf()`. Súbor sa nakoniec zatvorí.

POZOR: Vo funkcii `fopen()` treba doplniť názov a cestu k zariadeniu, ktoré sme zistili príkazom `tty`.

```
FILE *out = fopen("_____", "w");  
fprintf(out, "Toto je vypis cez subor");  
fclose(out);
```

 Detailnejší manuál k príkazu `tty`: `man 1 tty`

KROK2 – naučiť sa používať príkaz `stty` (set TTY, nastav TTY):

Príkaz `stty` zobrazuje a nastavuje parametre terminálu. Umožňuje riadiť širokú škálu nastavenia terminálu. Týchto nastavení je niekoľko desiatok. Väčšinou budeme príkaz `stty` používať na kontrolu.

Syntax:

```
$ stty [-F zariadenie] [--file=zariadenie] [nastavenie..]
```

Spustením príkazu sa zobrazia základné nastavenia terminálu, ako je rýchlosť, vypisovanie echa, a pod. Príkazom `stty -a` zobrazíme všetky nastavenia terminálu.

 Pre podrobnejšie informácie pozrite `man 1 stty`.

► **Príklad** na vypnutie echa (vypisovania znakov) pomocou príkazu `stty` z príkazového riadka (pozor, neplatí pre niektoré typy shellov):

1. zadajte príkaz `stty -echo`
2. po tomto príkaze sa na obrazovku terminálu nevypisujú žiadne znaky pri stláčaní kláves
3. pre návrat do režimu vypisovania echa zadajte príkaz `stty echo`.

Nesprávne tvrdenie (o vypisovaní vstupu pri vypnutom echu) prečiarknite:

- a. UNIX/Linux registruje príkaz, aj keď sa nevypisuje na obrazovku. To znamená, že aj keď príkaz `stty echo` nevidíte na obrazovke, vykoná sa.
- b. UNIX/Linux neregistruje príkaz, keď sa nevypisuje na obrazovku. To znamená, že ak príkaz `stty echo` nevidíte na obrazovke, nevykoná sa.

4. po zadaní príkazu `stty echo` sa zapne vypisovanie echa.

V poslednom príklade je zrejmé, že ak zadáme parameter príkazu `stty` so znakom `‘-‘` (`stty -echo`), tak sa dané nastavenie vypne a ak zadáme parameter príkazu `stty` bez znaku `‘-‘` (`stty echo`), tak sa dané nastavenie zapne.

Podtéma: Služba jadra – ioctl()

Kľúčové slová	ioctl(), man ioctl()	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby ioctl(): • prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt • zdroje na internete: http://www.scit.wlv.ac.uk/cgi-bin/mansec?2+ioctl http://linux.about.com/library/cmd/blcmdl2_ioctl.htm
	Porozumieť:	parametrom služby
	Aplikovať:	službu ioctl() pri nastavovaní zariadení
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
	Odhadovaný čas	10 min
Scenár	Systémové volanie ioctl() je viacúčelové rozhranie na riadenie technických zariadení. Sofia ho potrebuje poznať pre skvalitnenie svojej práce s terminálmi a zariadeniami.	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra ioctl():

Služba jadra ioctl() poskytuje rozhranie pre riadenie technických zariadení (terminály, disky, pásky...). Je to volanie jadra, ktoré zabezpečuje kontrolu zariadení.

Syntax:

```
#include <unistd.h>
int ioctl(int fildes, int cmd, ...);
```

Sémantika:

- V prípade úspešného vykonania funkcia vracia hodnotu inú ako -1, ktorá závisí od kontrolnej funkcie zariadenia. Ak nastane chyba, návratová hodnota je -1 a ERRNO je nastavené na indikáciu chyby.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Volanie ioctl() vykonáva činnosť určenú parametrom cmd nad objektom, ktorý popisuje deskriptor fildes. V závislosti na funkciách podporovaných konkrétnym zariadením sa môže použiť tretí parameter.

Toto volanie jadra realizuje mnohé funkcie s terminálmi, zariadeniami, schránkami a prúdmi. Parametre fildes a cmd sú posielané prislúchajúcemu súboru ktorý je špecifikovaný deskriptorom a sú implementované ovládačom zariadenia. Táto kontrola je občas používaná na non-stream zariadeniach zo základnými vstupno-výstupnými službami vykonávanými systémovými volaniami read() a write().

Pre podrobnejšie informácie pozriteť **man 2 ioctl** alebo kompletný zoznam ioctl() príkazov v **man 2 ioctl_list**.

KROK3 – aplikovanie služby v programe:

Vytvoríme program, ktorý si po spustení vyžiada od používateľa prihlasovacie meno a heslo. Pred zadáním hesla program potlačí vypisovanie znakov na terminál pomocou služby `ioctl()`. Echo je znovu zapnuté po zadání hesla a heslo sa spätne vypíše na obrazovku.

```
#include <termio.h>
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#define SIZE 120

main()
{
    struct termio d_str,d_nov;
    char meno[SIZE];
    char heslo[SIZE];

    printf("\nZadaj svoj prihlasovacie meno:");
    scanf("%s",meno); //nacitanie z klavesnice
    ioctl(0,TCGETA,&d_str); //nacitanie struktury
    terminalu
    d_nov=d_str; //zalohovanie nastavenia
    terminalu
    d_nov.c_lflag=~ECHO; //vypnutie echa
    ioctl(0,TCSETA,&d_nov);
    printf("Zadaj heslo:");
    scanf("%s",heslo); //nacitanie hesla z klavesnice
    ioctl(0,TCSETA,&d_str); //zapnutie echa
    printf("\nEcho bolo znovu zapnute");
    printf("\nTvoje heslo je: %s\n", heslo);
    return 0;
}
```

Podtéma: Štruktúra `termios`, Funkcie – `tcgetattr()` a `tcsetattr()`

Kľúčové slová	<code>termios</code> , funkcie <code>tcgetattr()</code> , <code>tcsetattr()</code>	
Ciele	Zapamätať si:	• štruktúru <code>termios</code> • syntax funkcií <code>tcgetattr()</code> a <code>tcsetattr()</code> • prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt
	Porozumieť:	parametrom funkcií
	Aplikovať:	tieto funkcie pri nastavovaní zariadení
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	15 min	
Scenár	Sofia chce vytvoriť program, ktorý si na začiatku od používateľa vypýta zadanie hesla. Potrebuje zabrániť tomu, aby sa pri zadaní hesla vypisovali zadávané znaky na obrazovku. Potrebuje vypnúť echo pomocou štruktúry <code>termios</code> .	

POSTUP:

KROK1 – pochopiť štruktúru `termios`:

Zmenu parametrov terminálu je možné dosiahnuť zmenou príznakov, načítaných do štruktúry `termios`. Jej štruktúra je definovaná v hlavičkovom súbore v `termios.h` alebo `termbits.h` (pre Linux).

Hodnoty, pomocou ktorých môžeme riadiť terminál, sú v štruktúre `termios` zoskupené do niekoľkých skupín:

- Vstup
- Výstup
- Riadiaci
- Lokálny
- Špeciálne riadiace znaky

Štruktúra `termios` je deklarovaná nasledovne:

```
#include <termios.h>

struct termios {
    tcflag_t c_iflag;           //vstupný režim
    tcflag_t c_oflag;           //výstupný režim
    tcflag_t c_cflag;           //riadiaci režim
    tcflag_t c_lflag;           //lokálny režim
    cc_t c_cc[NCCS];            //špeciálne riadiace znaky
}
```

Pre bežné použitie sú zaujímavé iba príznaky pre posledné dva režimy.

- `tcflag_t c_lflag` je často definovaný ako `unsigned int` alebo `unsigned long`
- `cc_t` typ je nastavený na `unsigned char`.

Okrem toho ešte existuje štruktúra `termio`, ktorá predchádzala `termios`. Je definovaná v `termios.h`. Jej obsah je takmer totožný s `termios`, ukladá však iba 8 špeciálnych znakov. V operačnom systéme zostala z dôvodu kompatibility. V systéme sú definované funkcie, ktoré priradia údaje z `termio` do `termios` a naopak. Pozri `termios.h`.

KROK2 – naučiť sa syntax a sémantiku funkcií na ovládanie terminálu:

Štruktúru `termios` môžeme pre terminál inicializovať prostredníctvom funkcie `tcgetattr()`. Parametre terminálu nastavíme prostredníctvom funkcie `tcsetattr()`. Môžeme otestovať a modifikovať rôzne flagy a špeciálne znaky pre zvolenú prácu terminálu.

Syntax:

```
#include <termios.h>
int tcgetattr(int fd, struct termios *term_ptr);
int tcsetattr(int fd, int act, const struct termios *term_ptr);
```

Sémantika:

- Obe vrátia: 0 keď OK alebo -1, pri chybe

KROK3 – pochopiť parametre funkcií:

Funkcia `tcgetattr()` zapíše aktuálne parametre terminálu do štruktúry, na ktorú odkazuje smerník `term_ptr`. Ak nastavíme terminál na iné hodnoty a chceme ich vrátiť späť do pôvodného stavu, stačí použiť znova `term_ptr`, do ktorého sme uložili pôvodné nastavenia

Pole `act`, ktoré využíva funkcie `tcsetattr()`, riadi spôsob aplikovania zmien. Môže mať nasledujúce tri hodnoty:

Parameter <code>act</code>	Význam
TCSANOW	Zmení hodnoty ihneď.
TCSADRAIN	Zmení hodnoty po dokončení aktuálneho vstupu.
TCSAFLUSH	Zmení hodnoty po dokončení aktuálneho vstupu, ale zruší celý vstup, ktorý je aktuálne k dispozícii a nebol ešte vrátený funkciou <code>read</code> .

 Podrobnejšie v `man 3 termios`.

Lokálne režimy

Lokálne režimy sa nastavujú pomocou prepínačov ukladaných do poľa `c_lflag` štruktúry `termios`. Najdôležitejšie sú:

- ECHO – povolí lokálne vypisovanie znakov
- ECHOE – po zachytení znaku Erase ho premení na sekvenciu Backspace – medzera – Backspace
- ICANON – povolí spracovanie kanonického vstupu

► **Príklad** na potlačenie (vypnutie) vypisovania echa:

```
...
struct termios nastavenia;
tcgetattr(fileno(stdin), &nastavenia);
nastavenia.c_lflag &= ~ECHO;
...
```

► **Príklad** povolenie (zapnutie) vypisovania echa (explicitne):

```
...
struct termios nastavenia;
tcgetattr(fileno(stdin), &nastavenia);
nastavenia.c_lflag |= ECHO;
...
```

Povolenie vypisovania echa môžeme dosiahnuť aj použitím implicitných hodnôt nastavenia terminálu tým, že nastavíme terminál na hodnoty, aké mal pred potlačením vypisovania echa. Je dôležité, aby program obnovil pôvodné nastavenie terminálu na hodnoty, ktoré boli nastavené pred jeho spustením. Povinnosťou programu je vždy najprv tieto hodnoty uložiť a po skončení ich zasa obnoviť!

KROK4 – oboznámiť sa s módmi terminálu:

Terminal I/O má dva módy:

1. Kanonický mód – v tomto móde terminálový vstup je spracovávaný ako text. Terminal vracia najviac jeden riadok pre čítanie.
2. Nekanonický mód – vstupné znaky nie sú rozdelené do riadkov.

Kanonický mód je defaultne nastavený. Napr., ak shell presmeruje štandardný vstup na terminál a použijeme `read()` a `write()` na kopírovanie štandardného vstupu na štandardný výstup, terminál je v kanonickom móde, a každý `read()` vracia najviac jeden riadok.

Programy ako napr. editor `vi` používajú nekanonický mód. Príkazy môžu byť jednotlivé znaky a nie sú ukončené znakom nového riadku. Taktiež, tento editor nepotrebuje systémové spracovanie špeciálnych znakov, ktoré môžu presahovať príkazy editora.

Pole zo štruktúry `termios c_cc` slúži dvom odlišným účelom podľa toho, či je nastavený kanonický alebo nekanonický lokálny režim terminálu.

Pre kanonický režim sa nastavujú hodnoty poľa s indexmi ako `VERASE`, `VKILL`, `VQUIT`, atď.

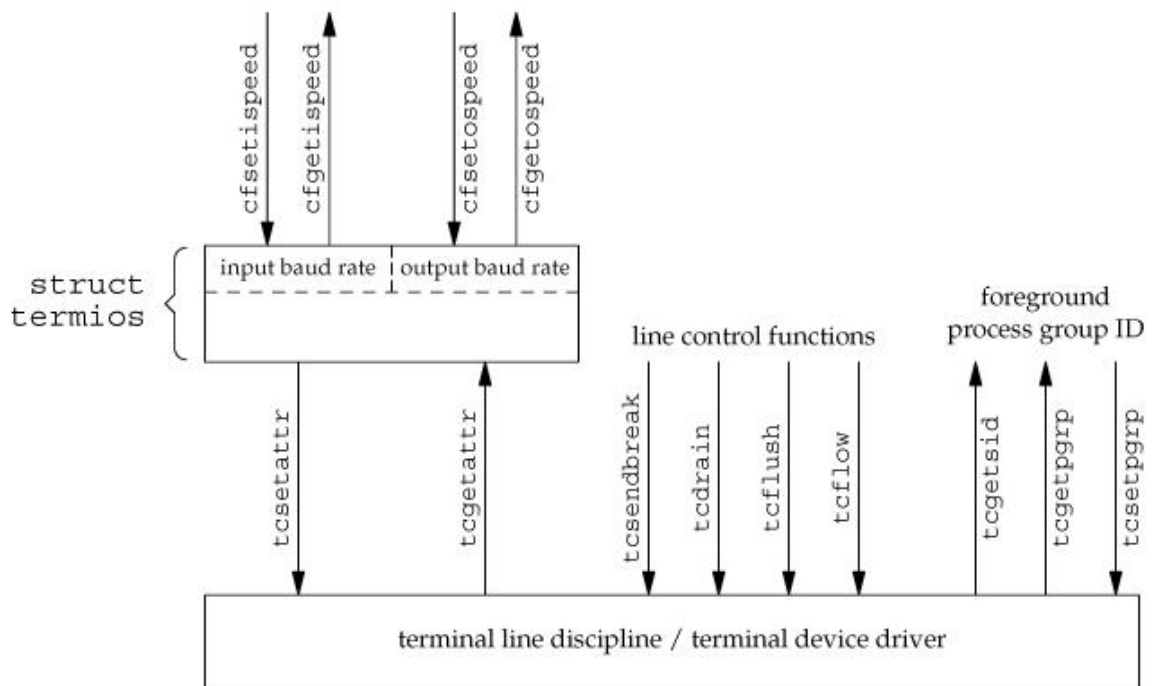
```
struktura.c_cc[VERASE] =   ascii hodnota znaku, ktorý bude použitý pre operáciu
                           erase
struktura.c_cc[VKILL]   =   ascii hodnota znaku pre signál kill
```

Pre nekanonický režim sú najzaujímavejšie indexy `VMIN` a `VTIME`, ktoré riadia čítanie vstupu.

```
struktura.c_cc[VMIN] = MIN
struktura.c_cc[VTIME] = TIME
```

Môžu nastať štyri prípady:

- MIN = 0, TIME = 0 - služba `read()` ihneď končí. Ak sú dostupné nejaké znaky, budú vrátené
- MIN = 0, TIME > 0 - služba `read()` skončí až bude k dispozícii nejaký znak alebo uplynie TIME. Funkcia vráti počet načítaných znakov.
- MIN > 0, TIME = 0 - služba `read()` čaká, kým nenačíta aspoň MIN znakov a potom vráti počet načítaných znakov.
- MIN > 0, TIME > 0 - služba `read()` najprv čaká na prvý znak. Služba končí po načítaní aspoň MIN znakov alebo ak doba medzi načítaním dvoch znakov prekročí TIME.

Vzťahy medzi jednotlivými I/O funkciami

POZNAMKA: V UNIXe/Linuxu na čítanie znakov z klávesnice, na rozdiel od prostredia niektorých iných OS, sa používa iba služba `read()`. Preto ak chceme čítať znaky z klávesnice bez čakania (= testovať, či bol stlačený nejaký kláves, alebo nie) musíme zmeniť terminálovú (linkovú) disciplínu tak, ako je to uvedené vyššie.

KROK5 – aplikácia funkcií v programoch:

Program vypne echo a vyžiada zadanie hesla. Po zdaní hesla je echo znovu zapnuté a zadávané znaky vypísané na obrazovku. Zmena parametrov terminálu je vykonaná pomocou funkcií `tcgetattr()` a `tcsetattr()`.

```

#include <termios.h>
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#define PASSWORD_LEN 8

int main()
{
    struct termios initialrsettings, newrsettings;
    char password[PASSWORD_LEN + 1];

    tcgetattr(fileno(stdin), &initialrsettings);
    //ziskame nastavenia standardneho vstupu
    newrsettings = initialrsettings; //kopia povodneho nastavenia
    newrsettings.c_lflag &=~ECHO; //vypneme priznak ECHO
    printf("Enter password: "); //zadanie hesla
    if (tcsetattr(fileno(stdin), TCSAFLUSH, &newrsettings) !=0 ){
        //zabranime vypisovanie znakov na obrazovku
        fprintf(stderr, "Could not set attributes \n");
    }
    else {
        fgets(password, PASSWORD_LEN, stdin); //nacistame heslo
        tcsetattr(fileno(stdin), TCSANOW, &initialrsettings);
        //nastavime povodne nastavenia terminalu
        fprintf(stdout, "\nYou entered %s \n", password);
        //zobrazime heslo
    }
    exit(0);
}

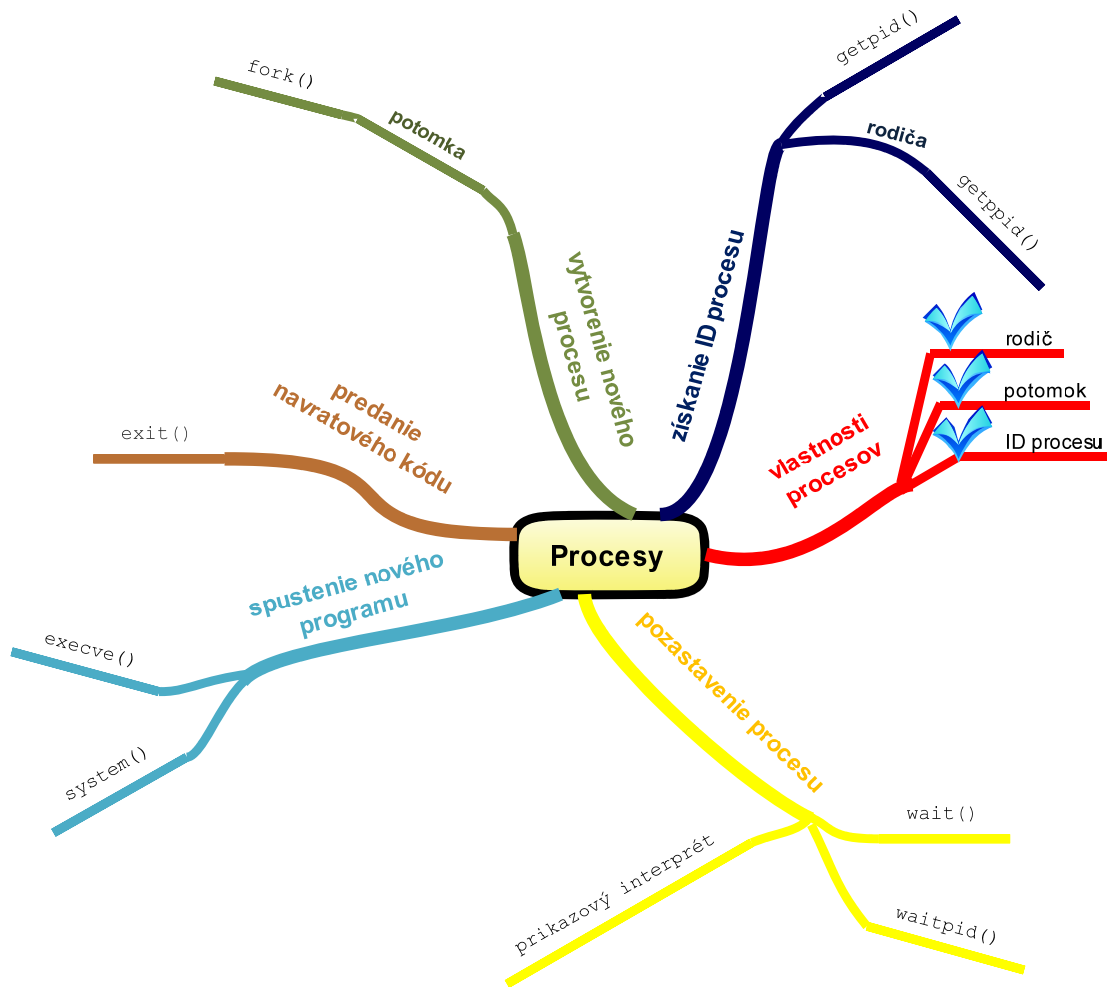
```

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vyskúšajte si ďalšie funkcie, ktoré poskytujú príkazy `stty` a `tty`.
- Vyskúšajte si ďalšie funkcie, ktoré poskytuje služba jadra `ioctl()`.
- Do už existujúceho programu s určitou funkciou implementujte zadávanie hesla na začiatku behu programu. Rozhranie pre zadávanie hesla navrhnete tak, aby sa heslo nezobrazovalo a aby každé heslo malo konštantnú dĺžku 5 znakov. Pri zadaní piateho znaku hesla sa overovanie správnosti vykoná automaticky (t.j. bez použitia klávesu Enter).
- Vytvorte program, ktorý načíta vstup z klávesnice a vypíše ho na štandardný výstup. Po vypísaní vstupu opäť program načíta vstup z klávesnice, ale pred vstupom z klávesnice potlačí vypisovanie echo pomocou štruktúry `termios`. (Nastavenie terminálu na konci programu vráťte do pôvodného stavu!).
- Vytvorte program, ktorý pred vstupom z klávesnice potlačí vypisovanie echa pomocou štruktúry `termios` s využitím nekanonického režimu (Nastavenie terminálu vráťte do pôvodného stavu!). Nastavte nekanonický režim a hodnoty MIN a TIME:
  1. MIN = 2, TIME = 0
  2. MIN = 0, TIME = 5000
  3. MIN = 5, TIME = 2000

Procesy

Téma: Procesy

Kľúčové slová	proces, rodič, potomok, program	
Ciele	Zapamätať si:	• syntax základných služieb jadra pre prácu s procesmi • hodnoty niektorých parametrov
	Porozumieť:	• princípu činnosti procesov • vytváraniu a pridelovaniu činností podriadeným potomkom
	Aplikovať:	Služby jadra pre: • vytvorenie procesu • získanie ID procesu a jeho rodiča • priradenie činnosti procesu • pozastavenie vykonávania procesu
	Vyriešiť:	špecifické problémy týkajúce sa práce s procesmi
Odhadovaný čas	50 min	
Scenár	Sofia doteraz pracovala s programami, ktoré vykonávajú jednu cielenú úlohu od začiatku až do konca. A preto ju trápi otázka – ako prinútiť program, aby vykonával viacero úloh, ktoré by poprípade mohli byť na sebe závislé.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Systémové volania:**
  - `getpid()`
  - `fork()`, `getppid()`
  - `execve()`
  - `wait()`, `waitpid()`
  - `exit()`

KRÁTKY ÚVOD

Čo je to proces? – je to prostredie, v ktorom sa realizujú programy (ako vesmír, v ktorom sa nachádza planéta, čiže náš „program“). Toto prostredie má napr. svoj adresný priestor, sú mu pridelené systémové zdroje. Proces ma pri svojom vzniku pridelené PID, ktoré je v systéme unikátne. Pre získanie PID aktívnych procesov slúži príkaz `ps` (jeho parametre si Sofia samostatne naštuduje). Každý proces môže vytvoriť ďalší proces. Medzi procesmi takto vzniká vzťah „rodič – potomok“. Bližšie informácie o procesoch – študijná literatúra (viď prednáška).

Podtéma: Služby jadra – getpid()

Kľúčové slová	getpid(), pid process	
Ciele	Zapamätať si:	návratové hodnoty služby
	Porozumieť:	jej použitiu pri získavaní identifikačných čísel procesov
	Aplikovať:	- túto službu pre získanie identifikačných čísel procesov - jej návratové hodnoty
	Vyriešiť:	problémy pri orientovaní sa v hierarchii procesov
Odhadovaný čas	5 min	
Scenár	Aby Sofia pri práci s väčším počtom procesov nestratila orientáciu, bude využívať ID procesu pre jeho identifikáciu. Kvôli tomu sa najprv oboznámi so službou jadra getpid().	

POSTUP:

Na programové zistenie ID procesu Sofia použije službu getpid().

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra getpid():

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 getpid`.

KROK2 – aplikovanie služby v programe:

Použitie tejto služby je veľmi jednoduché, ale jej samostatné použitie v programe nemá veľký význam. Iná situácia nastáva, keď aktuálny proces vytvorí svojho potomka a je potrebné sa medzi nimi zorientovať. Napriek tomu si aj tak ukážeme typické použitie spomínanej služby.

Sofia zostaví jednoduchý program, prostredníctvom ktorého vypíše ID procesu. Ako v každom programe, Sofia najprv pripojí potrebné hlavičkové súbory a následne zrealizuje výpis čísla procesu.

```
#include <stdio.h>
#include <sys/types.h>
#include <unistd.h>

int main()
{
    printf("ID procesu je %d\n", getpid());
    return 0;
}
```

KROK3:

Aké bolo číslo procesu, v ktorom bol spustený Váš program?:

Výstup z programu:

```
$
ID procesu je .....
$
```

Podtéma: Služba jadra – `fork()`, `getppid()`

Kľúčové slová	<code>fork()</code> , <code>man fork()</code> , <code>getppid()</code> , <code>return value</code> ,	
Ciele	Zapamätať si:	rozdiel medzi návratovými hodnotami služby <code>fork()</code>
	Porozumieť:	- hlavne návratovým kódom - tvorbe podriadeného procesu (zdedenie vlastností rodiča) - vykonávaní programu po vytvorení nového procesu
	Aplikovať:	- tieto služby pri tvorbe nových procesov - návratové hodnoty služieb
	Vyriešiť:	tvorbu dvoch a viacerých procesov
Odhadovaný čas	15 min	
Scenár	Aby mohla Sofia naplno využiť možnosti, ktoré jej ponúka práca s procesmi, musí sa naučiť vytvárať nové procesy. V tejto kapitole sa naučí používať aj službu na získanie ID procesu rodiča, ktorý potomka vytvoril. K čomu jej to bude? Hlavne jej to pomôže zorientovať sa vo vzťahu rodič - potomok.	

POSTUP:

KROK1 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `fork()`:

Pri vytváraní procesov služba `fork()` vytvorí (takmer) identický proces – klon (to, ktoré vlastnosti zdedí potomok od rodiča, si Sofia pozrie v študijnej literatúre.). Keďže v oboch procesoch spracovanie pokračuje za volaním `fork()`, je veľmi dôležité rozumieť návratovým hodnotám služby v jednotlivých procesoch:

- Návratovou hodnotou služby `fork()` v rodičovskom procese je ID jeho potomka a v potomkovi je návratovou hodnotou „0“.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 fork`.

KROK2 – aplikovanie služby v programe:

1. program - Sofia si pripraví program, pomocou ktorého si môže vytvoriť nový proces. Pripojí potrebné hlavičkové súbory.

```
#include <stdio.h>
#include <unistd.h>
```

```
int main(void)
{
```

Sofia definuje premennú pre uloženie návratovej hodnoty funkcie `fork()`:

```
int pid;
```

Proces - rodič vypíše štandardnú vetu „Hello world“ a vytvorí nový proces pomocou `fork()`:


```
printf("Hello World!\n");
pid = fork();
```

Na základe otestovania návratovej hodnoty služby `fork()` program vypíše hlásenia, buď „**Ja som syn**“ alebo „**Ja som rodič**“.

```
if (pid == 0) printf(" Ja som syn.\n");
    else printf(" Ja som rodič.\n");
}
```

Keďže po vykonaní služby `fork()` v systéme sa vykonávajú dva identické procesy, v kóde je využitá návratová hodnota služby `fork()`, aby aj rodič a aj potomok vedeli sami seba identifikovať. Po výpise potomok ukončí svoju činnosť. Je potrebné si uvedomiť, že rodič **nečaká** na ukončenie potomka. Vykonávanie rodiča prebieha ďalej, paralelne s vykonávaním potomka (fungujú ako dva nezávislé procesy). Samozrejme, existujú prostriedky, ako zabezpečiť, aby rodič počkal, kým sa jeho potomok neukončí, ale o tom si povieme neskôr.

2. program - Sofia chce vytvoriť program, ktorý bude testovať na základe návratovej hodnoty, či vytvorenie procesu potomok prebehlo v poriadku.

```
#include <stdio.h>
int main(void)
{
    printf("Ja som rodič, kto je viac?\n");
    switch(fork())
```

Na základe návratovej hodnoty služby `fork()` prideli hlásenie o tom, čo je vykonávané potomkom, rodičom alebo hlásenie o prípadnej chybe vytvorenia potomka.

```
{
    case 0: //toto vykonáva potomok
        printf("Potomok sa hlasi\n");
        break;
    case -1: //toto vykonáva rodič, ak sa nepodarilo vytvoriť potomka
        printf("Nastala chyba\n");
        break;
    default: //navratova hodnota je PID potomka
        //toto vykonáva rodič ak je všetko v poriadku
        printf("Rodič sa hlasi\n");
}
}
```

ÚLOHA – modifikácia programu

Pre názornosť využitia naučenej služby `getpid()` a lepšie pochopenie služby `fork()` rozšírte výpisy o identifikáciu ID procesu. Všimnite si výsledok po skompilovaní a spustení programu ☺.

KROK3:

Aké boli čísla procesov rodič a potomok , v ktorom bol spustený váš program?:

Výstup z programu:

```
$  
Ja som rodic, kto je viac? ID procesu je .....  
Potomok sa hlasi ID procesu je .....  
Rodica sa hlasi ID procesu je .....  
$
```

KROK4 - využitie služby `getppid()`:

Služba jadra `getppid()` ma rovnakú syntax, ako služba `getpid()`, len s tým rozdielom, že jej návratová hodnota je ID rodiča volajúceho procesu!

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 getppid`.

Sofia pripojí potrebné hlavičkové súbory a vypíše na štandardný výstup ID procesov pomocou služieb `getppid()` a `getpid()`.

```
#include <stdio.h>  
#include <sys/types.h>  
#include <unistd.h>  
  
int main()  
{  
    //vypise ID procesov  
    printf("ID procesu je %d\n", getpid());  
    printf("ID jeho rodica je %d\n", getppid());  
}
```

ÚLOHA – modifikácia programu

Službu `getppid()` skúste použiť v prípade, keď si sami vytvoríte potomka (jedného, dvoch) nejakého procesu. Kombinujte ju so službou `getpid()` a sledujte návratové hodnoty.

Podtéma: Služba jadra – `execve()`

Kľúčové slová	<code>execve()</code>	
Ciele	Zapamätať si:	• syntax služby • syntax štruktúry odovzdávanej ako argument tejto služby
	Porozumieť:	• princípu a použitiu tejto služby • jej parametrom, ktoré sa odovzdávajú spustenému programu • návratovým hodnotám
	Aplikovať:	• službu na nahradenie zdedenej činnosti v podriadenom procese inou činnosťou • službu na spustenie programu s príslušnými parametrami
	Vyriešiť:	proces rozhodovania sa, ktorú službu skupiny <code>exec</code> použiť
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár	Teraz sa Sofia potrebuje naučiť, ako v procese spustiť iný program, než ten, ktorý proces-potomok zdedil pri vytvorení od svojho rodiča. Procesu-potomkovi je potrebné „povedať“, aby vykonával nejaký iný program. A práve na to môže Sofia využiť službu jadra <code>execve()</code> .	

POSTUP:

Vytváranie nových procesov nemá pre Sofiu veľký význam, pokiaľ nové procesy vykonávajú ten istý program, ktorý zdedili od svojho rodiča. Novovytvorenému procesu (ale nielen jemu) môže priradiť nový program použitím služby jadra `execve()`:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `execve()`:

Syntax:

```
#include <unistd.h>
int execve(const char *path, char *const argv[], char *const envp[]);
```

Sémantika:

- služba `execve()` pri úspešnom vykonaní nevracia návratovú hodnotu, -1 pri chybe

KROK2 – pochopiť parametre služby:

Teraz si bližšie vysvetlíme parametre služby `execve()` v našom prípade – jej prvým parametrom je názov spustiteľného programu, ktorý má proces vykonávať. Dalším parametrom má byť pole argumentov, ktoré chceme danému spúšťanému programu odovzdať. Posledný parameter určuje vlastnosti prostredia (environment) spúšťaného programu.

Podrobnejšie informácie o službe `execve()` si môžete pozrieť v **man 2 `execve`**.

KROK3 - aplikovanie služby v programe:

Sofia si vytvorí nový proces, pričom mu hneď priradí vykonávanie programu *child*. *Child* je jednoduchý program, ktorý vypíše ID svojho procesu. Následne pozastaví svoju činnosť na jednu sekundu a vypíše opäť svoje ID.

```
//Program child
#include <stdio.h>
int main (void)
{
    printf("Process[%d]: potomok v case vykonavania ...\n", getpid());
    sleep(1);
    printf("Process[%d]: potomok pri ukončení ...\n", getpid());
}
```

V tomto príklade bola použitá funkcia `sleep()`, ktorá pozastaví vykonávanie na určitý počet sekúnd, definovaný parametrom tejto služby. Bližšie informácie – **man 3 sleep**.

```
//Program pre vytvorenie noveho procesu
#include <sys/wait.h>
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <unistd.h>

int main (void)
{
    if (fork() == 0) { //toto je potomok
        execve("child", NULL, NULL);
        exit(0); //tu sa nikdy nedostane, ak execve
    } // nezlyha
}
```

Proces (potomok) po zavolaní služby `execve()` zostáva ten istý. Zmení sa iba kód, ktorý proces vykonáva. Pôvodný kód procesu (teda náš program) sa nahradí kódom programu *child*. Takisto sa nahradia aj údaje pôvodného programu (premenne, konštanty a alokovaná pamäť).

Teraz bude ďalej pokračovať nadradený proces. Vypíše ID procesu, pozastaví svoju činnosť na dve sekundy a následne vypíše svoje ID pri zaznamenaní toho, že proces sa ukončuje:

```

//toto je uz rodic
printf("Process[%d]: Rodic v case vykonavania ...\n", getpid());
sleep(2);
if(wait(NULL) > 0) // potomok konci
    printf("Process[%d]: rodic zaznamenal ukončenie potomka \n",
        getpid());
printf("Process[%d]: Rodic konci ...\n", getpid());
}
```

Stručné vysvetlenie „`if(wait(NULL) > 0)`“ : služba `wait()` pozastaví vykonávanie volajúceho procesu po dobu, kým sa neukončí jeho proces - potomok. Jej parametrom je **smerník** na stavový buffer (celočíselná hodnota) alebo `NULL`. Ak sa použije ako parameter celočíselná hodnota, služba uloží stavovú informáciu do stavového buffra, na ktorý ukazuje táto hodnota (je to smerník). V našom prípade sme použili ako parameter `NULL`, pretože nepotrebujeme uložiť do buffra žiadnu stavovú informáciu pre neskoršie

použitie. Služba `wait()` v prípade úspešného volania vráti ID ukončeného procesu, preto sme použili „`wait(NULL) > 0`“.

KROK4 - oboznámiť sa s príbuznými službami k službe jadra `execve()`:

Vyššie bola spomenutá služba jadra `execve()`. Okrem nej existujú aj knižničné funkcie `execl()`, `execlp()`, `execle()`, `execv()`, `execvp()`. Všetky tieto varianty sa líšia typom a počtom parametrov, preto v rámci bližšieho si osvojenia odovzdávania parametrov potomkom si prečítajte manuálové stránky aj k týmto službám.

```
#include <unistd.h>
extern char **environ;
int execl(const char *path, const char *arg0, ..., (char *)0);
int execlp(const char *file, const char *arg0, ..., (char *)0);
int execle(const char *path, const char *arg0, ..., (char *)0, char
*const envp[]);
int execv(const char *path, char *const argv[]);
int execvp(const char *file, char *const argv[]);
```

Funkcie s menom, v ktorom sa nachádza písmeno `p`, využívajú premennú prostredia `PATH` na vyhľadanie spustiteľného programu. Ak sa spustiteľný program nenachádza v žiadnom adresári uvedenom v premennej prostredia `PATH`, je nutné použiť ako argument meno programu s absolútnou, resp. relatívnou cestou k danému programu.

KROK5 - aplikovanie služieb v programe:

V tomto programe Sofia spustí nový program v hlavnom procese pomocou služby `execlp()` bez toho, aby tento nový program spúšťala v novovytvorenom procese.

```
#include <unistd.h>
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main()
{
    printf("Spustenie ps pomocou execlp\n");
    execlp("ps", "ps", "-ax", (char *)0);
    printf("Koniec.\n");
    exit(0);
}
```

Výstup z programu:

```
$ ./pexec
Spustenie ps pomocou execlp
PID TTY STAT TIME COMMAND
...
1262 pts/1 S 0:00 /bin/bash
1465 pts/1 S 0:01 emacs Makefile
1514 pts/1 R 0:00 ps -ax
$
```

Po spustení programu `pexec` si Sofia všimla jednu podstatnú vec – vo výpise chýba správa „Koniec“. Čo sa stalo? Program vypísal prvú správu a potom zavolať `execlp()`. Táto služba spustila vykonávanie nového kódu z nového vykonateľného súboru špecifikovaného vo volaní `execlp()` služby (čiže program `ps`). Po skončení programu `ps` sa ukázal nový shell prompt. Nevykonal sa návrat do programu `pexec`, takže sa nevypísala posledná správa „Koniec“.

KROK6 - oboznámiť sa s ďalšou možnosťou priradenia programu:

Sofia sa dozvedela, že novovytvorenému procesu môže zdanlivo priradiť nový program nielen pomocou služby jadra `execve()` a funkcií skupiny `exec`, ale tiež pomocou funkcie `system()`. Služba `system()` využíva pri svojej činnosti služby `fork()`, `execve()` a `waitpid()` – spustí nový proces, v ňom shell a ten vykoná príkaz zadáný ako parameter tejto funkcie..

Syntax:

```
#include <stdlib.h>
int system (const char *string)
```

Táto služba vykoná program, ktorý je jej odovzdaný ako parameter vo forme reťazca a čaká na jeho ukončenie. Pre názornosť malý príklad:

```
#include <stdlib.h>
#include <stdio.h>
int main()
{
    printf("Spustenie ps s parametrami cez sluzbu system\n");
    system("ps -ax");
    printf("Done\n");
    exit(0);
}
```


Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man system**.

Program zavolá službu `system()` s parametrom `ps -ax`. Služba `system()` spúšťa program v shelli.

Podtéma: Služba jadra – `wait()`, `waitpid()`

Kľúčové slová	<code>wait()</code> , <code>waitpid()</code> , <code>return value</code>	
Ciele	Zapamätať si:	• syntax oboch služieb • typ argumentu slúžiaceho na uloženie návratového kódu podriadeného procesu
	Porozumieť:	• synchronizácii činnosti medzi procesmi • parametrom služby • návratovým kódom
	Aplikovať:	• služby na pozastavenie vykonávania procesu na dobu, kým sa neukončí potomok procesu • návratové hodnoty služieb pre ďalšie potreby
	Vyriešiť:	problémy jednoduchšej synchronizácie medzi procesmi
Odhadovaný čas	15 min	
Scenár	Pri riešení zadanej úlohy Sofia narazila na problém – nevedela, ako prinútiť rodiča, aby počkal na ukončenie činnosti vytvoreného potomka. Riešením tohto problému je použitie služieb jadra <code>wait()</code> a <code>waitpid()</code> .	

POSTUP:

Niekedy je užitočné zistiť, či potomok procesu už skončil a s akým návratovým kódom. Na toto slúži služba jadra `wait()`.

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služieb jadra `wait()` a `waitpid()`:

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 wait`.

Argument `pid` služby `waitpid()` môže nadobúdať tieto hodnoty:

- „-1“ čaká na ukončenie ľubovoľného potomka. V tomto stave je ekvivalentné k službe `wait()`
- „>0“ čaká na ukončenie potomka presne daným PID
- „== 0“ čaká na ukončenie ľubovoľného potomka, ktorého skupinové ID je rovnaké s ID skupiny volajúceho procesu.
- „<-1“ čaká na ukončenie potomka, ktorého skupinové ID je rovnaké s absolútnou hodnotou `pid`.

KROK2 – aplikovanie služieb v programe:

1. program - Po pripojení potrebných hlavičkových súborov Sofia definuje celočíselnú premennú `status`, ktorá posluží na uloženie stavovej informácie potomka pri ukončení jeho činnosti a ďalšiu celočíselnú premennú, pre uloženie návratovej hodnoty funkcie `fork()`:

```

#include <stdio.h>
#include <sys/wait.h>
#include <stdlib.h>

int main() {
    int pid;
    int status;
    //Vytvorí potomka

    pid = fork();

    //Otestuje, ci vytvorenie potomka prebehlo bez problémov

    if (pid == -1) {
        perror("zly fork");
        exit(1);
    }

    Testuje. Ak riadenie programu prevzal potomok, program to dokáže hlásením.
    V opačnom prípade pozastaví svoje vykonávanie na dobu, kým sa neukončí potomok
    a až potom vypíše hlásenie o tom, že riadenie programu má opäť on:

    else
        if(pid == 0) {
            printf("riadenie ma na starosti potomok\n");
            printf("jeho pid je: %d\n", getpid());
            exit(51); /*nahodne zvoleny parameter */
        }
        else {
            printf("pid ziskane cez wait je: %d\n",wait(&status));
            printf("status = %d\n", status);
            printf("Rodic pokračuje vo vykonávaní programu.\n");
        }
    return 0;
}

```

Služba `waitpid()` vykonáva podobnú funkciu ako služba `wait()`, avšak s tým rozdielom, že čaká na ukončenie konkrétneho procesu identifikovaného pomocou jeho ID, ktoré sa odovzdá ako argument tejto služby.

KROK3 – oboznámiť sa s pojmom zombie procesy:

Proces môže vrátiť svojmu rodičovi tzv. návratovú hodnotu prostredníctvom služby `exit()`. V systémovej tabuľke ostane záznam o návratovej hodnote procesu potomka, ktorý už dávno skončil. Záznam pretrváva dovtedy, pokiaľ rodič, resp. nejaký iný program nepreberie návratovú hodnotu, t.j. nezavolá službu jadra `wait()` alebo `waitpid()`. Hoci samotný proces nie je aktívny, naďalej zostáva v systéme ako tzv. proces - mátoha („zombie“ proces).

2. program - Ako názorný príklad „zombie“ procesu si Sofia vytvorila program, v ktorom rodič aj potomok vypíšu určitý počet správ – konkrétne potomok 2 správy a rodič 10 správ. Keďže potomok vypíše menej správ než rodič, ukončí sa skôr ako rodič a ostane v systéme ako zombie proces, pokiaľ sa o jeho odstránenie nepostará proces *init*.


```

#include <sys/types.h>
#include <unistd.h>
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
int main()
{
    pid_t pid;
    char *message;
    int n;
    printf("spustenie fork programu\n");
    pid = fork();
    switch(pid)
    {
        case -1:
            perror("nepodarilo sa vytvorit potomka");
            exit(1);
        case 0:
            message = "Toto je potomok";
            n = 2;
            break;
        default:
            message = "Toto je rodic";
            n = 10;
            break;
    }
    for(; n > 0; n--) {
        puts(message);
        sleep(1);
    }
    exit(0);
}

```

Keď Sofia po skompilovaní spustí tento program príkazom `./forkz`. Po skončení potomka a pred ukončením rodiča zadá príkaz `ps -al` do novo otvoreného okna, uvidí podobný výpis:

```

$ ps -al
F S UID PID PPID C PRI NI ADDR SZ WCHAN TTY TIME CMD
004 S 0 1273 1259 0 75 0 - 589 wait4 pts/2 00:00:00 su
000 S 0 1274 1273 0 75 0 - 731 schedu pts/2 00:00:00 bash
000 S 500 1463 1262 0 75 0 - 788 schedu pts/1 00:00:00 oclock
000 S 500 1465 1262 0 75 0 - 2569 schedu pts/1 00:00:01 emacs
000 S 500 1603 1262 0 75 0 - 313 schedu pts/1 00:00:00 fork
003 Z 500 1604 1603 0 75 0 - 0 do_exi pts/1 00:00:00 fork <defunct>
000 R 500 1605 1262 0 81 0 - 781 - pts/1 00:00:00 ps

```

Keď potomok ukončí svoju činnosť, musí odovzdať svoju návratovú hodnotu svojmu rodičovi. Ak však rodič tutu hodnotu neprevezme pomocou služby jadra `wait()`, potomok nemôže ukončiť svoju činnosť. Je potrebné si uvedomiť, že rodič nečaká na ukončenie potomka. Vykonávanie rodiča prebieha paralelne s vykonávaním potomka (fungujú ako dva nezávislé procesy). Ak proces rodič ukončí svoju činnosť skôr ako proces potomok, potom proces potomok sa stáva zombie procesom, ktorý zostane v tabuľke procesov dovtedy, pokiaľ sa o jeho odstránenie nepostará proces *init* s PID 1. Čím väčšia je tabuľka procesov, tým je systém pomalší, preto by sa používatelia mali vyvarovať zombie procesov, nakoľko vyčerpávajú systémové zdroje.

Podtéma: Funkcia – `exit()`

Kľúčové slová	<code>exit()</code>	
Ciele	Zapamätať si:	účel tejto služby
	Porozumieť:	• súvislosti tejto služby so službou <code>wait()</code> • návratovým kódom • stavovým makrám
	Aplikovať:	službu na ukončenie a odovzdanie návratového kódu (potomka) svojmu rodičovskému procesu
	Vyriešiť:	tvorbu efektívnych programov
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár	Sofia potrebuje ukončiť proces – potomok, aby proces – rodič mohol pokračovať. Riešením tohto problému je použitie služby <code>exit()</code> .	

POSTUP:

Na okamžité ukončenie vykonávaného procesu a odovzdanie statusu rodičovskému procesu nám posлúži služba `exit()`.

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `exit()`:

 Pre podrobnejšie informácie použite príkaz - `man exit`

KROK2 – aplikovanie služby v programe:

Sofia pripojí potrebné hlavičkové súbory. V hlavnej funkcii definuje premennú na uloženie stavovej hodnoty a vytvorí nový proces, pričom na základe návratovej hodnoty služby `fork()` definuje činnosť potomka alebo rodiča.


```
#include <stdio.h>
#include <sys/wait.h>
#include <stdlib.h>
int main()
{
    int status;
    if (fork() == 0){
        /* toto vykona potomok, pozastavi svoje vykonavanie na 6 s */
        printf("pid potomka je: %d\n", getpid());
        printf("pid rodica je: %d\n", getppid());
        sleep(6);
        exit(51);
        /* hodnotu pre argument sluzby exit() sme zvolili nahodne */
    }
}
```

Ináč program vykoná inštrukcie rodiča. Ten počká na ukončenie potomka, pričom ak bol potomok ukončený normálne (kontrola použitím makra `WIFEXITED` na stavovú hodnotu získanú službou `wait()`), vypíše túto stavovú hodnotu pomocou makra `WEXITSTATUS`.

```

else {
    if(pid == -1){
        perror("nepodarilo sa vytvorit potomka");
        exit(1);
    }
    else {
        printf("pid = %d\n", wait(&status));
        printf("status = %x\n", status);
        if (WIFEXITED(status))
            printf("Status (cez makro):%d\n", WEXITSTATUS(status));
        exit(0);
    }
}
}

```

 Význam použitých makier je vysvetlený v manuálových stránkach k službe `wait()`.

KROK3:

Aký bol výpis programu uvedeného v KROKU2?:

Výstup z programu:

```

$
pid potomka je: .....
pid rodica je: .....
pid = .....
status = .....
Status (cez makro): .....
$

```

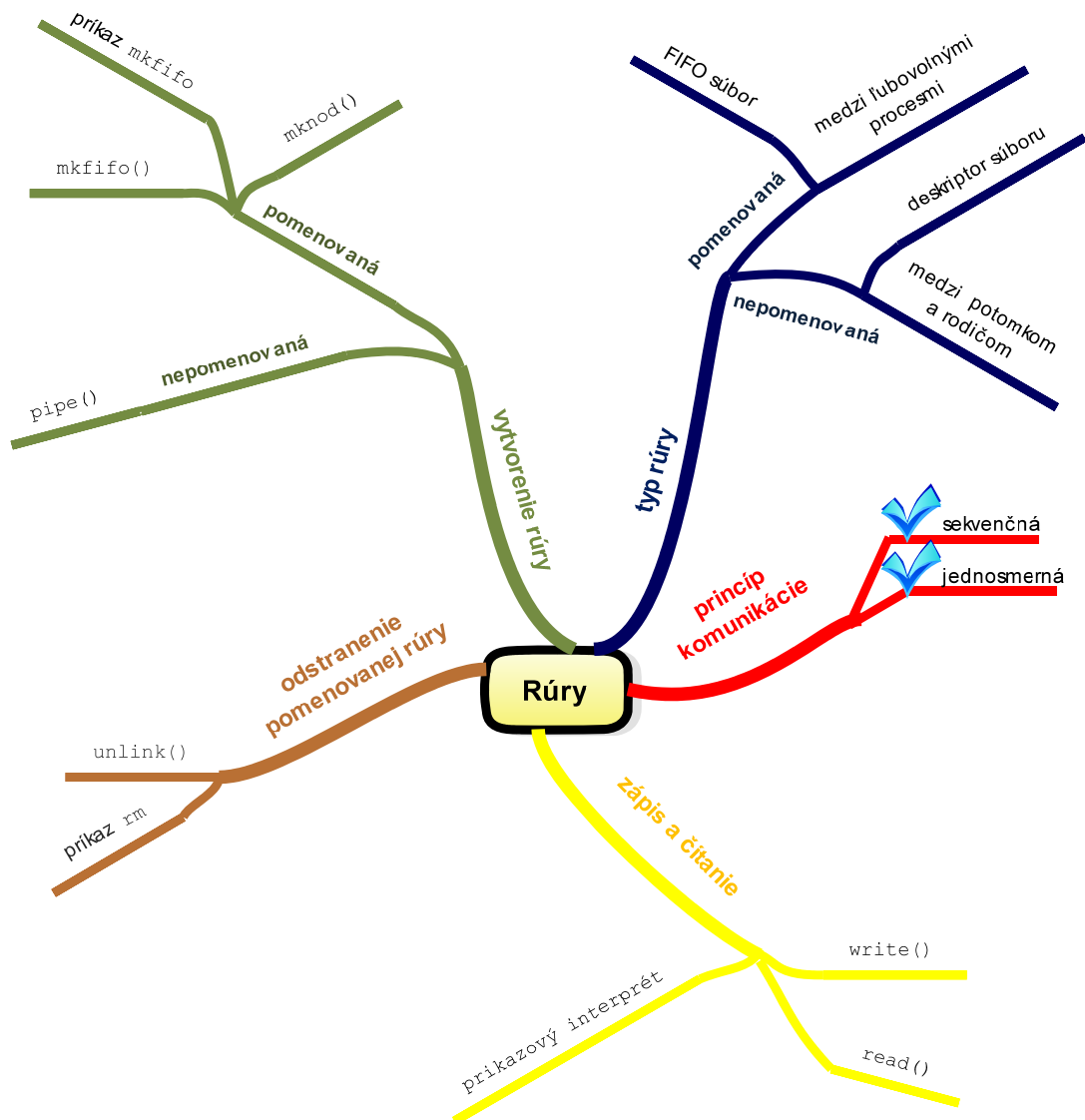
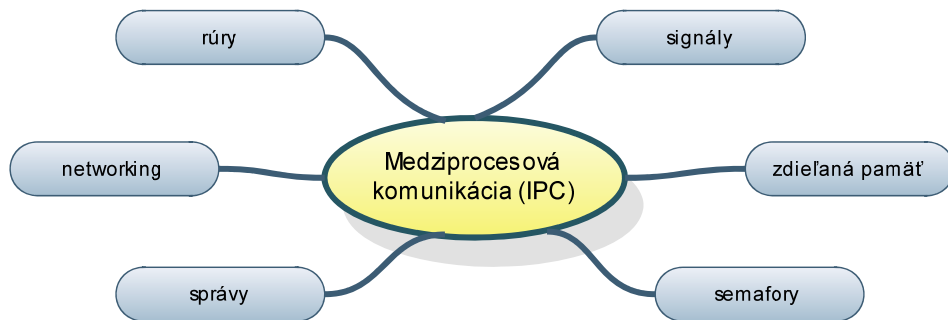

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vyskúšajte si ďalšie služby skupiny `exec` a zistite rozdiel použitia medzi jednotlivými službami `exec`.
- Vytvorte program, v ktorom hlavný proces vytvorí jedného potomka. Proces potomok spustí vykonávanie programu `"ls -al"`. Nepoužívajte službu `system()`. Proces rodič počká na ukončenie svojho potomka a vypíše jeho návratovú hodnotu a pid oboch procesoch.
- Vytvorte program, ktorý bude prijímať dve číslce ako argumenty. Nech hlavný proces vytvorí proces potomok, ktorý spočíta tieto číslce. Súčet týchto číslc potomok bude vracať ako svoj návratový kód. Hlavný proces tento výsledok nakoniec vypíše.

Komunikácia medzi procesmi – rúry (pipes)

Téma: Komunikácia medzi procesmi – rúry (pipes)

Kľúčové slová	rúra, pomenovaná rúra, pipe, fifo	
Ciele	Zapamätať si:	- pojem medziprocesová komunikácia - nástroje na komunikáciu medzi procesmi - syntax služieb jadra a funkcií
	Porozumieť:	- pojmu rúra - rozdielu medzi pomenovanou a nepomenovanou rúrou (PIPE a FIFO)
	Aplikovať:	služby jadra určené na vytvorenie a komunikáciu prostredníctvom rúry
	Vedieť:	- využiť skúsenosti pri tvorbe programov - vytvoriť takýto prostriedok komunikácie medzi procesmi
Odhadovaný čas	60 min	
Scenár	Sofia už vie vytvárať procesy, avšak tento mechanizmus nedáva možnosť rodičovskému procesu komunikovať s procesom potomkom inak, než prostredníctvom argumentov, premenných prostredia a návratového kódu. V tejto kapitole sa Sofia naučí používať ďalší nástroj pre komunikáciu medzi procesmi, ktorý prekonáva tieto nedostatky - komunikácia pomocou rúr.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Systémové volania:**
  - `pipe()`
  - `mkfifo()`
  - `mknod()`

KROK 1 - úvod do medziprocesovej komunikácie:

Procesy v operačnom systéme UNIX/Linux sú chápané ako nezávislé entity, ktoré nemajú možnosť priamo komunikovať s ďalšími procesmi súbežne v systéme spracovávanými (proces nemôže pracovať s pamäťou iného procesu). Jadro operačného systému poskytuje viacero spôsobov komunikácie medzi nimi. Mechanizmus medziprocesovej komunikácie (InterProcess Communication, ďalej len IPC) umožňuje ľubovoľným procesom výmenu dát a synchronizáciu ich spracovania. V tradičných UNIX/Linux -ových systémoch sa stretávame s nasledovnými možnosťami IPC:

- **signály** - jedná sa o spôsob upozornenia procesu o výskyte asynchrónnej udalosti. Nie sú posielané žiadne dáta. Procesy si môžu zasielať signály alebo samotné jadro môže vyvolať signál interne pri výskyte asynchrónnej udalosti
- **rúry** - sú najstarším komunikačným mechanizmom vo všetkých typoch UNIX/Linux -ov a majú obmedzujúce vlastnosti.
- **pomenované rúry** - dovoľujú komunikovať aj procesom, ktoré nie sú príbuzné.
- **System V IPC** - obsahuje mechanizmy komunikácie známe z komerčných implementácií UNIX/Linux-u, ako sú mechanizmy *frontov správ* umožňujúcich procesom zasielať formátované postupnosti dát, *zdieľanej pamäte*, keď procesy môžu zdieľať časti ich virtuálneho adresného priestoru a *semaforov*, pomocou ktorých procesy synchronizujú svoju činnosť
- **sockety** - umožňujú medziprocesovú komunikáciu nielen na lokálnej úrovni v rámci toho istého počítača, ale pomocou komplikovanejších sieťových protokolov umožňujúcich komunikovať procesom medzi počítačmi v rámci počítačovej siete spôsobom klient - server.

KROK2 - oboznámiť sa s pojmom rúra:

Nepomenovaná rúra (*pipe*) je komunikačný prostriedok, ktorý umožňuje dátovú komunikáciu medzi dvoma procesmi. Je dôležité poznamenať, že tieto procesy musia byť vzájomne príbuzné, teda musí sa jednať o vzťah typu rodič – potomok (nemusi byť bezprostredným potomkom).

Princíp komunikácie pomocou rúr spočíva v tom, že údaje zapisované na jednom (zapisovacom) konci rúry sú prečítané na druhom (čítacom) konci rúry. Rúra je sériovou komunikáciou, čo znamená, že údaje zapísané na jednom konci rúry sú na druhom konci rúry prečítané v rovnakom poradí.

Nevýhody nepomenovanej rúry sú:

- Rúra je jednosmerný komunikačný prostriedok. Údaje zapisované na jednom konci rúry sú prečítané na druhom konci rúry (jednosmerný tok dát).
- Rúra je vytvorená volaním jadra `pipe()`. Pri vytvorení rúry systém obsadí dve pozície tabuľky otvorených súborov procesu. Takto vzniknutú rúru dedí každý potomok. Ten sa môže na rúru pripojiť pre čítanie i zápis, rovnako ako sa na ňu môže pripojiť rodič, ale nikto iný mimo stromu potomkov, pretože rúra je súčasťou dedičstva, ktoré nemožno exportovať do iného prostredia. Tento mechanizmus neumožňuje spojenie dvoch ľubovoľných procesov. Snaha odstrániť túto nevýhodu viedla k vytvoreniu tzv. pomenovaných rúr (FIFO).

- Rúry predstavujú samosynchronizujúci prostriedok, ale len na úrovni jedného volania jadra pre čítanie. Pri rozdelení čítania na viac volaní môže dochádzať ku konfliktom medzi procesmi, ktoré môžu z rúry čítať údaje.

Poznámka:

Pravdepodobne ste už s rúrami pracovali v príkazovom riadku. V príkazovom riadku sa rúra vytvorí pomocou znaku „|“. Napríklad nasledujúci príkaz vytvorí 2 procesy, jeden pre `ls` a jeden pre `less`.

```
% ls | less
```

Príkazový procesor medzi týmito procesmi vytvorí rúru spájajúcu štandardný výstup procesu `ls` so štandardným vstupom procesu `less`. Mená súborov na výstupe z programu `ls` sa odosielať programu `less` v rovnakom poradí, v akom by sa vypisovali na terminál.

Podtéma: Služba jadra – pipe()

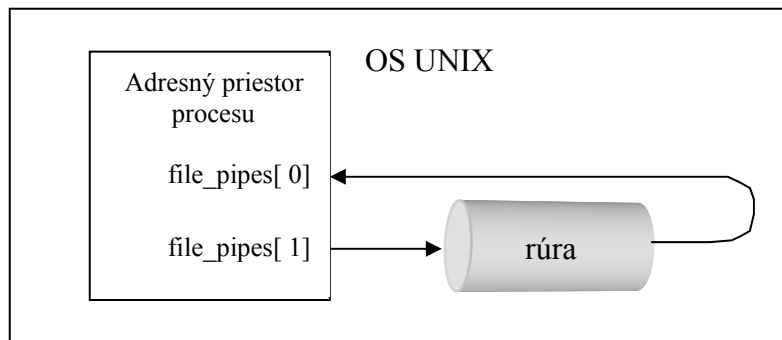
Kľúčové slova	who, pipe()	
Ciele	Zapamätať si:	• syntax služby pre vytvorenie nepomenovanej rúry • príkaz pre zistenie prihlásených používateľov • zdroje na internete: http://www.hmug.org/man/2/pipe.php http://www.die.net/doc/linux/man/man2/pipe.2.html
	Porozumieť:	• medziprocesovej komunikácii založenej na princípe rúr (pipe-ov) • argumentom služby pipe()
	Aplikovať:	službu pipe() na vytvorenie nepomenovanej rúry
	Vedieť:	• rozdiel medzi pomenovanou a nepomenovanou rúrou • využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár	Sofia dostala za úlohu preniesť dáta prostredníctvom rúry. Aby mohla túto úlohu vyriešiť, tak sa potrebuje naučiť vytvoriť rúru pomocou služby pipe() a realizovať prenos dát cez rúru.	

POSTUP:

OS UNIX/Linux umožňuje vytvoriť v jadre vyrovnávaciu pamäť, cez ktorú si môžu procesy vymieňať dáta. Dáta, ktoré jeden proces do rúry zapíše, druhý môže prečítať, ale môže sa tak udiať aj v rámci jedného procesu. Táto vyrovnávacia pamäť sa nazýva rúra (angl. pipe).

Jednoducho povedané, služba jadra pipe() vytvorí vyrovnávaciu pamäť (rúru) a sprístupní ju prostredníctvom dvoch deskriptorov súborov. Jeden slúži na zápis dát, druhý na ich čítanie. Zápis a čítanie prebieha podobne ako pri súboroch (volania read() a write()).

Schematický je princíp činnosti rúr, vzhľadom na jeden proces, zobrazený na Obr. 3

Obr. 3 Princíp činnosti rúry (pipe-u)

KROK 1 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `pipe()`:

Aby Sofia mohla pracovať s rúrou, potrebuje sa naučiť službu jadra `pipe()`. Táto služba umožňuje vytvoriť nepomenovanú rúru a sprístupniť ju na odovzdávanie.

Syntax:

```
#include <unistd.h>
int pipe(int file[2]);
```

Sémantika:

Ako argument sa službe `pipe()` odovzdáva dvojprvkové celočíselné pole. Toto pole služba `pipe()` vyplní dvoma novými deskriptormi a vráti návratovú hodnotu - nulu. Pri zlyhaní vráti hodnotu -1. Po volaní služby `pipe()` sa v prvom prvku poľa nachádza deskriptor pre čítanie z rúry (`file[0]`) a v druhom prvku deskriptor pre zápis do rúry (`file[1]`).

Manuálové stránky systému Unix definujú nasledujúce chyby:

Chyba	Popis
EMFILE	Proces používa príliš veľa deskriptorov súborov
ENFILE	Systémová tabuľka súborov je plná
EFAULT	Deskriptor súboru je neplatný

Podrobnejšie informácie o službe `pipe()` si môžete pozrieť v **man 2 pipe**.

KROK2 – aplikovanie služby v programe:

1. program - Program vytvorí rúru prostredníctvom volania `pipe()` a sprístupní ju pomocou dvoch deskriptorov v poli `file_pipes`. Do rúry sa zapíše dáta pomocou deskriptora `file_pipes[1]`, prostredníctvom deskriptora `file_pipes[0]` ich môže proces prečítať. Rúra používa vyrovnávaciu pamäť obmedzenej veľkosti (zvyčajne 4KB), ktorá slúži na uloženie dát medzi volaniami `write()` a `read()`. Spravidla sa volania `read()` a `write()` vyskytujú v rôznych procesoch.

Program 1

```
#include <unistd.h>
#include <stdlib.h>
#include <stdio.h>
#include <string.h>

#define BUFSIZE 5

int main()
{
    int data_processed;
    int file_pipes[2];
    const char some_data[] = "123";
    char buffer[BUFSIZ + 1];
    memset(buffer, '\\0', sizeof(buffer));

    if (pipe(file_pipes) == 0) {
        data_processed = write(file_pipes[1], some_data,
                               strlen(some_data));
    }

    // pokračovanie na ďalšej strane
```

```
printf("Zapis %d bytov\n", data_processed);  
data_processed = read(file_pipes[0], buffer, BUFSIZ);  
printf("Citanie %d bytov: %s\n", data_processed, buffer);  
exit(EXIT_SUCCESS);  
}  
exit(EXIT_FAILURE);  
}
```

Výstup z programu:

```
$  
Zapis 3 bytov  
Citanie 3 bytov: 123  
$
```

ÚLOHA – modifikácia programu

Pre názornosť využitia naučenej služby `pipe()` a lepšie pochopenie prenosu dát cez rúru v rámci jedného procesu rozšírite Program 1 o službu `execve()`. Služba `execve()` nám spusti vykonávanie programu, ktorý prečíta dáta, ktoré boli zapísané pred volaním služby `execve()`.

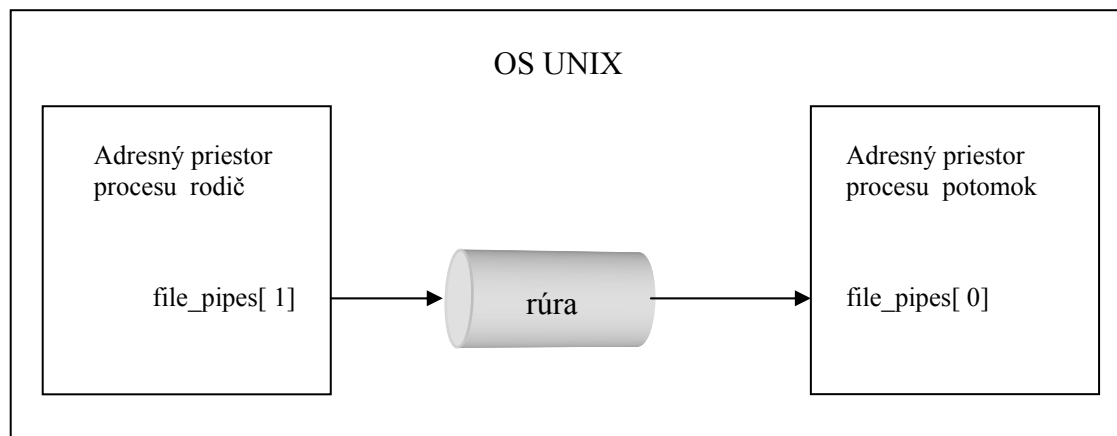
Podtéma: Rodičovské a dcérske procesy

Kľúčové slova	medziprocesová komunikácia	
Ciele	Zapamätať si:	- služby pre komunikáciu medzi procesmi prostredníctvom rúr - zdroje na internete: http://users.actcom.co.il/~choo/lupg/tutorials/multi-process/multi-process.html
	Porozumieť:	komunikácii medzi rodičovským procesom a potomkom pomocou rúry
	Aplikovať:	služby na komunikáciu medzi procesmi prostredníctvom rúr
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár	V predchádzajúcom príklade sa Sofia naučila vytvoriť rúru. Rúra je v prvom rade prostriedkom pre medziprocesovú komunikáciu. Pochopenie tejto problematiky jej sprostredkuje táto podkapitola.	

POSTUP:

KROK1 – pochopiť komunikáciu medzi procesmi pomocou rúry:

Sofii vysvetlíme komunikáciu medzi rodičom a potomkom pomocou rúry na Obr. 4.

Obr. 4 Komunikácia procesov pomocou rúr

Na začiatku rodičovský proces vytvorí dva deskriptory súborov ako pole deskriptorov o dvoch prvkoch, napr. `int file_pipes[2]`. Deskriptor `file_pipes[0]` sa zvyčajne používa na čítanie z rúry a `file_pipes[1]` na zápis do rúry. Volaním služby `pipe()` sa otvoria deskriptory rúry a sú prístupné na čítanie a zápis. Jadro nám teda poskytuje pamäť, pomocou ktorej môžu tieto procesy komunikovať.

KROK2 – aplikovanie služby v programe:

2. program – Aby sme zrealizovali architektúru zobrazenú na Obr. 4, proces rodič najprv vytvorí rúru pomocou služby `pipe()`, potom pomocou služby jadra `fork()` sa vytvorí nový proces. Pokiaľ je volanie `fork()` úspešné, rodičovský proces môže do rúry

zapísať dáta, ktoré potom prečíta proces potomok. Obidva procesy potom ukončia svoju činnosť po volaní služieb `write()` alebo `read()`.

Program 2

```
#include <unistd.h>
#include <stdlib.h>
#include <stdio.h>
#include <string.h>

int main()
{
    int data_processed;
    int file_pipes[2];
    const char some_data[] = "123";
    char buffer[BUFSIZ + 1];
    pid_t fork_result;
    memset(buffer, '\0', sizeof(buffer));

    if (pipe(file_pipes) == 0) {
        fork_result = fork();
        if (fork_result == -1) {
            fprintf(stderr, "Fork failure");
            exit(EXIT_FAILURE);
        }

        if (fork_result == 0) { // vetva potomok
            data_processed = read(file_pipes[0], buffer, BUFSIZ);
            printf("Read %d bytes: %s\n", data_processed, buffer);
            exit(EXIT_SUCCESS);
        }

        else { // vetva rodič
            data_processed = write(file_pipes[1], some_data,
                                  strlen(some_data));
            printf("Write %d bytes\n", data_processed);
        }
    }
    exit(EXIT_SUCCESS);
}
```

Výstup z programu:

```
$
Read 3 bytes
Write 3 bytes: 123
$
```

Deskriptory súboru získané procesom, ktorý rúru vytvára, sú prístupné iba procesom - potomkom. Pri volaní služby `fork()`, deskriptory súboru sa dedia procesom potomkom. Odtiaľ vyplýva, že rúry môžu spájať iba príbuzné procesy. V Program 2 služba `fork()` vytvorí potomka. Ten zdedí deskriptor súboru pre rúru. Rodičovský proces zapíše do rúry dáta, ktoré potom proces – potomok prečíta.

Podtéma: Rúra FIFO

Kľúčové slova	fifo, man fifo	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby <code>mkfifo()</code> , <code>mknod()</code> : • prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linuxu • zdroje na internete: http://www.hmug.org/man/n/fifo.php http://www.die.net/doc/linux/man/man4/fifo.4.html
	Porozumieť:	• pojmu pomenovaná rúra • rozdielu medzi pomenovanou a nepomenovanou rúrou
	Aplikovať:	služby <code>mkfifo()</code> resp. <code>mknod()</code> na vytvorenie pomenovanej rúry
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár	Doposiaľ sa Sofia naučili ako môže prenášať údaje medzi dvoma procesmi, ktoré boli príbuzné. To však pre využívanie rúr nie je príliš praktické, najmä ak Sofia potrebuje prenášať jednotlivé údaje medzi nezávislými procesmi. To dosiahne pomocou pomenovaných rúr, ktorým sa hovorí aj rúry FIFO.	

POSTUP:

KROK1 – pochopiť vlastnosti pomenovanej rúry:

Ako bolo spomenuté, nepomenované rúry neumožňujú komunikovať s procesom, ktorý nie je potomkom procesu. Dôvodom je to, že deskriptory je možné odovzdať iba potomkom. Tento nedostatok odstraňujú pomenované rúry (FIFO)

Pomenovaná rúra (FIFO) je špeciálny typ súboru, ktorý existuje ako záznam v súborovom systéme, ale správa sa ako nepomenovaná rúra. Tento „súbor“ slúži len ako položka – referenčný bod, ktorým procesy môžu pristupovať k rúre na základe mena tohto súboru.

Rozdiel medzi pomenovanou a nepomenovanou rúrou je v tom, že pomenovaná rúra je súčasťou súborového systému. Môže byť otvorená viacerými procesmi ako na čítanie, tak aj na zápis. Tieto procesy môžu byť navzájom nezávislé.

Jadro podporuje jeden objekt pre každý FIFO súbor, ktorý je otvorený aspoň jedným procesom. FIFO musí byť otvorené na oboch koncoch (zápis aj čítanie), predtým než môže odovzdávať dáta. Štandardne je používanie FIFO súboru blokované, pokiaľ nie je otvorený aj druhý koniec (ak nie je otvorené na čítanie, nedá sa zapisovať a opačne).

KROK2 – naučiť sa syntax a sémantiku funkcie `mkfifo()`:

Ak chce Sofia vytvoriť FIFO súbor, použije službu `mkfifo()` alebo príkaz `mkfifo`⁹.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>
int mkfifo(const char *pathname, mode_t mode);
```

Sémantika:

- `mkfifo()` vracia 0 ak sa proces uskutočnil bez chýb alebo -1, ak nastala chyba.

Jednotlivé parametre sú:

- `pathname` – názov daného súboru
- `mode` - prístupové práva

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 3 mkfifo` alebo `man 1 mkfifo`.

KROK3 – aplikovanie služby v programe:

Sofia potrebuje vytvoriť pomenovanú rúru. Správu o jej úspešnom vytvorení rúry chce vypísať na štandardný výstup a následne program ukončiť.

1. Najprv do programu pridá potrebné hlavičkové súbory. Na vytvorenie pomenovanej rúry využije spomínanú funkciu `mkfifo()`.

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/stat.h>

int main()
{
    int des_fifo;
    des_fifo=mkfifo("/tmp/my_fifo",0777);
    printf("des_fifo je %d",des_fifo);
    if(des_fifo==0) printf("uspesne sa podarilo vytvorit FIFO");
    else perror("chyba:");
    return 0;
}
```

2. Záznam o rúre si Sofia skontroluje pomocou príkazu:

```
ls -lF /tmp/my_fifo
```

3. Uved'te, aký bol váš výpis použitím predchádzajúceho príkazu:

Prvý znak výpisu je `p`, čo znamená, že sa jedná o rúru. Symbol `|` pridala na koniec riadku voľba `-F` príkazu `ls` a tiež označuje rúru.

---

⁹ Ďalší príkaz ktorý môžeme použiť je `mknod`. Ten však nemusí byť dostupný vo všetkých unixovských systémoch, preto by sme mali dať prednosť príkazu `mkfifo`. Príkaz `mknod` vid' man pages.

Odstránenie pomenovanej rúry:

Rúru FIFO môžeme odstrániť pomocou príkazu `rm` alebo pomocou služby jadra `unlink()`.

Prístup k rúre FIFO:

Pretože pomenované rúry sú súčasťou súborového systému, majú jednu veľmi užitočnú vlastnosť - môžeme ich používať v príkazoch na mieste, kde môžeme normálne použiť názov súboru. Teraz si opíšeme správanie pomenovanej rúry v spojitosti s normálnymi príkazmi pre prácu so súbormi.

Do príkazového riadku skúste zadať nasledujúce príkazy: (obmena príkladov, čo sme si ukázali na začiatku)

1. Najprv sa pokúsime čítať z prázdnej rúry FIFO:

```
$ cat < /tmp/my_fifo
```

2. Teraz skúsime do rúry zapísať:

```
$ echo "sdsdasdf" > /tmp/my_fifo
```

3. Ak spustíme obidva príkazy súčasne, môžeme dáta odovzdať prostredníctvom rúry:

```
$ cat < /tmp/my_fifo & echo "Ja som rura" > /tmp/my_fifo
[1] 1316
Ja som rura

[1]+  Done                  cat < /tmp/my_fifo
$
```

Ako to funguje:

Prípad 1-2:

V rúre neboli žiadne dáta preto príkazy `cat` a `echo` čakali kým do rúry nejaké dáta dorazia, resp. až ich začne nejaký iný proces čítať.

Prípad 3:

Proces `cat` je najprv zablokovaný na pozadí. Akonáhle dá príkaz `echo` k dispozícii nejaké dáta, príkaz `cat` ich prečíta a vytlačí na štandardný výstup.

Na rozdiel od rúry vytvorenej volaním `pipe()`, existuje rúra FIFO v podobe pomenovaného súboru, nie ako otvorený deskriptor súboru, a pred tým, ako sa do/z nej môžu zapisovať/čítať dáta, musíme ju otvoriť. Rúra FIFO sa otvára/zatvára rovnakými funkciami `open()` / `close()`, ktoré sme používali pre otváranie/zatváranie súborov.

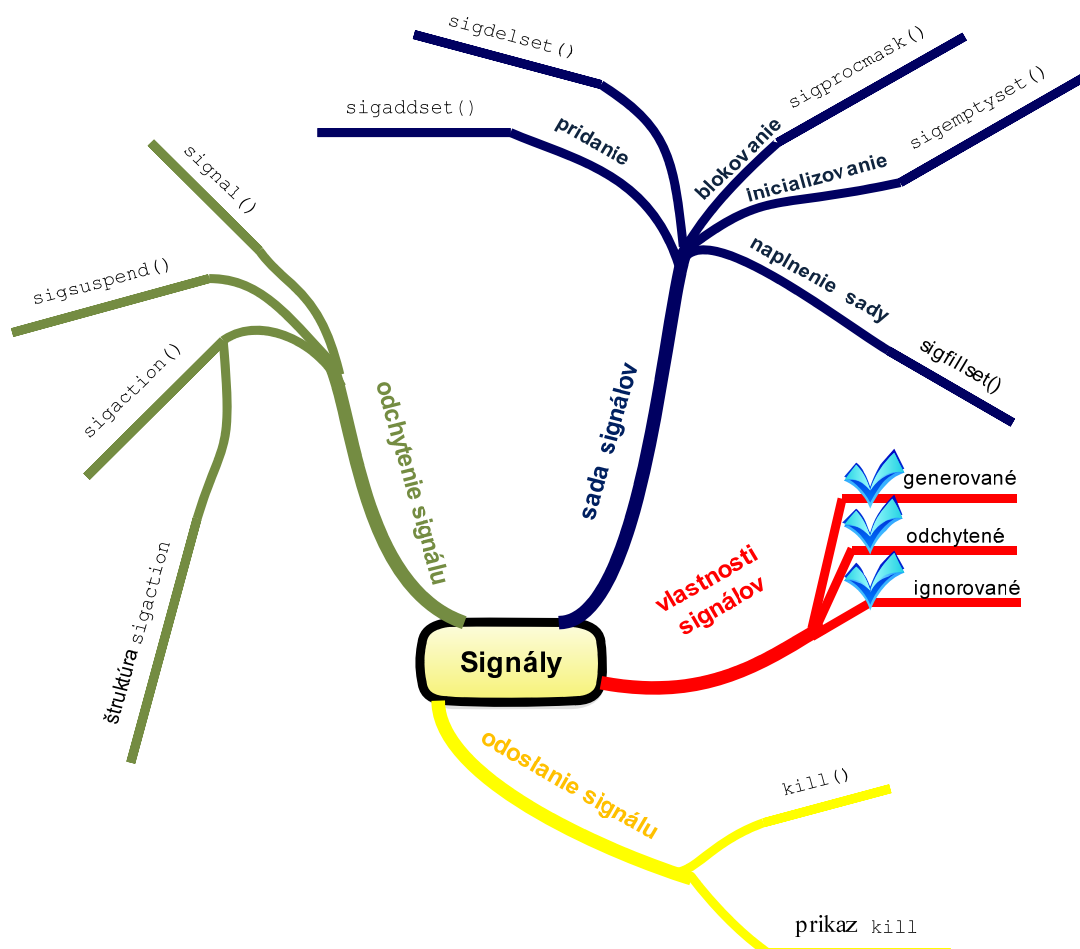
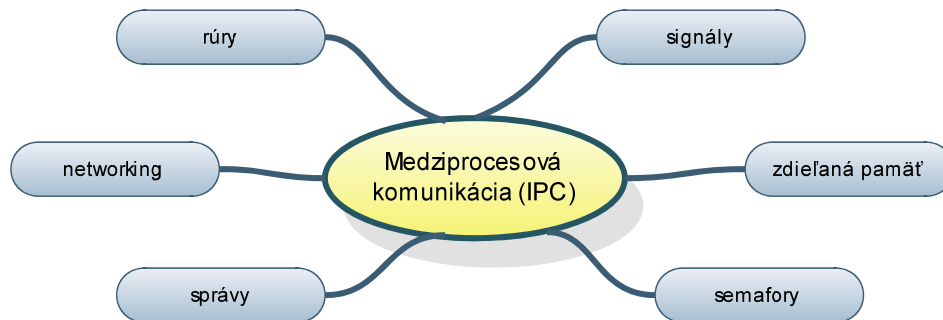

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vytvorte program, ktorý pozostáva z 2 procesov a komunikácia medzi týmito procesmi prebieha pomocou rúr. (rodičovský proces teda načítava čísla z terminálu a proces - potomok ich vypisuje).
- Vytvorte rodiča aj potomka. Nech medzi sebou komunikujú pomocou dvoch rúr. Do jednej zapisuje rodič a do druhej syn. Nech obidvaja vypisujú to, čo prečítali z rúry.
- Zamyslite sa, ako by ste realizovali komunikáciu medzi dvoma procesmi v oboch smeroch pomocou jedinej rúry.
- Vytvorte dva nezávislé programy, ktoré medzi sebou komunikujú pomocou pomenovanej rúry. Prvý program vytvorí pomenovanú rúru a zapíše do nej reťazec. Druhý program prečíta reťazec. Nech obidva programy vypíšu reťazec, ktorý bol zapísaný do rúry a prečítaný z rúry.

Signály

Téma: Signály

Kľúčové slova	medziprocesová komunikácia, procesy, signály	
Ciele	Zapamätať si:	• základné princípy komunikácie medzi procesmi prostredníctvom signálov • fakty o odchyťávaní a posielaní signálov
	Porozumieť:	komunikácii procesov pomocou signálov
	Aplikovať:	• služby posielajúce signály • metódy odchyťávania signálov • metódy ignorovania signálov
	Vyriešiť:	zložitejšie príklady medziprocesovej komunikácie
Odhadovaný čas	36 min	
Scenár	Procesy sami o sebe dokážu vykonávať dôležité činnosti, ich sila sa prejavuje až v spojení s inými procesmi, teda ich komunikáciou. Jedným zo spôsobov komunikácie medzi procesmi sa Sofia dozvie v tejto téme.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Príkaz:**
  - `kill`
- **Systémové volania:**
  - `signal()`
  - `kill()`
  - `alarm()`
  - `sigsuspend()`

Práca navyše:

- **Systémové volania:**
  - `sigaction()`
  - `sigaddset()`
  - `sigemptyset()`
  - `sigfillset()`
  - `sigdelset()`
  - `sigprocset()`
- **Štruktúra:**
  - `sigaction`

Podtéma: Príkaz - kill

Kľúčové slová	kill, send signal	
Ciele	Zapamätať si:	• najdôležitejšie parametre tohto príkazu • syntax príkazu
	Porozumieť:	funkcii a využitiu príkazu
	Aplikovať:	pre potrebu ukončenia alebo signalizácie procesu
	Vyriešiť:	špecifické situácie súvisiace s uviaznutím procesu
Odhadovaný čas	3 min	
Scenár	Pokiaľ chce Sofia poslať signál inému procesu prostredníctvom príkazového riadku, použije príkaz <code>kill</code> . Aby ho mohla využívať, potrebuje sa ho naučiť používať.	

KRÁTKY ÚVOD

Signál je komunikačný prostriedok, ktorý generuje systém UNIX/Linux ako odpoveď na výskyt konkrétnej udalosti. Po jeho prijatí môže proces na tento signál reagovať. Signály sú buď generované operačným systémom, alebo používateľským procesom. Signály môžu byť generované a odchyťované alebo ignorované. Názvy signálov sú definované v hlavičkovom súbore `signal.h`.

KROK1 – oboznámiť sa so signálmi v UNIX/Linux:

 Pre podrobnejšie informácie zadá Sofia príkaz `man 7 signal`.

Doplňte (podľa `man 7 signal`):

Názov	č.	Akcia	Popis
SIGINT	2	Term	Prerušenie terminálu (ekvivalentné s Ctrl+C z klávesnice)
SIGQUIT	3	Core	
SIGKILL	9	Term	Ukončenie procesu (tento signál nie je možné odchytiť ani ignorovať)
SIGTERM	15	Term	
SIGCHLD	17	Ign	Dcérsky proces bol ukončený alebo prerušený
SIGCONT	18		
SIGSTOP	19	Stop	
SIGWINCH	28	Ign	Signál zmeny veľkosti okna

POSTUP:

KROK2 – naučiť sa používať príkaz `kill`:

Príkaz shellu `kill` slúži na okamžité zaslanie signálu jednému procesu alebo skupine procesov. Tento príkaz prijíma voliteľné číslo signálu (príkaz `kill` má prednastavenú hodnotu signálu `SIGTERM`) a PID procesu (ktoré obvykle zistíme príkazom `ps`), ktorému sa má daný signál poslať.

 Pre podrobnejšie informácie zadá Sofia príkaz `man kill`.

Príklady:

<code>kill 59</code>	odošle signál <code>SIGTERM</code> procesu s <code>PID = 59</code>

Ak je číslom procesu záporné číslo, signál pošle danej skupine procesov (`PGID`)

<code>kill -59</code>	odošle signál <code>SIGTERM</code> procesom skupiny <code>PGID = 59</code>

Ak zadá ako PID číslo `-1`, signál pošle všetkým procesom okrem `PID = 1` (`init` proces – proces, ktorý riadi spúšťanie iných procesov)

<code>kill -1</code>	odošle signál <code>SIGTERM</code> všetkým procesom okrem <code>PID = 1</code>

Ak chce poslať signál trom individuálnym procesom oddelí ich medzerou.

<code>kill 23 24 38</code>	odošle signál <code>SIGTERM</code> procesom s <code>PID = 23, 34 a 38</code>

Najčastejšie však Sofia pravdepodobne použije poslanie signálu `SIGKILL` parametrom „-9“.

<code>kill -9 2888</code>	odošle signál <code>SIGKILL</code> procesu s <code>PID = 2888</code>

Podtéma: Služba jadra - `signal()`

Kľúčové slová	<code>signal()</code> , <code>man signal</code>	
Ciele	Zapamätať si:	• jej syntax a syntax obslužnej funkcie • argumenty služby
	Porozumieť:	princípu čakania a odchyťovania signálu
	Aplikovať:	službu pri odchyťovaní, resp. ignorovaní nejakého signálu
	Vyriešiť:	efektívnu komunikáciu medzi dvoma alebo viacerými signálmi
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár	Sofia chce vytvoriť program, ktorý odchyťí príchod špecifického signálu. Zistila, že pre vyriešenie tejto úlohy jej pomôže služba <code>signal()</code> .	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `signal()`:

Hlavnou úlohou tejto služby je nastavenie obslužného programu (*signal handler*) pre konkrétny signál, ktorý sa aktivuje po vzniku udalosti spojenej s týmto signálom. Proces môže vykonať špecifickú činnosť prostredníctvom daného obslužného programu, alebo ignorovať prijatý signál (`SIG_IGN`), alebo nastaviť implicitnú reakciu na daný signál (`SIG_DFL`).

Syntax:

```
#include <signal.h>
typedef void(*sighandler_t)(int);
sighandler_t signal(int signum, sighandler_t handler);
```


Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man signal`.

Doplňte návratové hodnoty služby `signal()`:

- služba `signal()` vracia _____, pri chybe _____

KROK2 – aplikovanie služby v programe:

Sofia si vytvorí program, ktorý vypisuje reťazec „Hello world“ v sekundových intervaloch, pokiaľ nedostane signál `SIGINT`, ktorý pri normálnom nastavení terminálu reprezentuje kombinácia kláves `Ctrl+C`. Pri prvom stlačení `Ctrl+C` program vypíše, že signál bol odchytený a zároveň nastaví pôvodné správanie na signál `SIGINT`. Po ďalšom stlačení kombinácie kláves už program končí.

Najprv Sofia pripojí potrebné hlavičkové súbory:

```
#include <signal.h>
#include <stdio.h>
```

Následne definuje obslužnú funkciu signálu, teda reakciu, čo sa stane, keď procesu (programu) bude poslaný signál:

```
void odchytenie(int sig){
    printf("Odchytenie signalu %d\n",sig);
    signal(SIGINT, SIG_DFL);
}
```

V hlavnej funkcii použije službu jadra `signal()` a v nekonečnom cykle bude po uplynutí jednej sekundy vypisovať reťazec „Hello world“ :

```
int main(){
    (void) signal(SIGINT,odchytenie);
    while(1){
        printf("Hello world\n");
        sleep(1);
    }
    return(0);
}
```

Tento program bude čakať na signál SIGINT (poslaný Sofiou pri stlačení CTRL+C). Počas doby čakania bude vypisovať „Hello world“. Po prijatí signálu sa aktivuje obslužná funkcia `odchytenie()`, v ktorej sa vypíše číslo prijatého signálu a pomocou argumentu `SIG_DFL` sa nastaví pôvodná reakcia na signál SIGINT, teda ukončenie programu. Ak by v obslužnej funkcii nebolo nastavenie pôvodnej reakcie, program by po každom stlačení CTRL+C zavolať obslužnú funkciu a neukončil by sa. Sofia by musela použiť príkaz `kill -9` s číslom tohto procesu, aby sa tento proces ukončil.

KROK3:

Aké bolo číslo odchyteného signálu vo výpise Vášho programu?:

Výstup z programu:

```
$
Hello World
Hello World
Hello World
Hello World
^C
Odchytenie signalu _____
Hello World
Hello World
Hello World
Hello World
^C
$
```

Podtéma: Služba jadra - kill()

Kľúčové slová	kill()	
Ciele	Zapamätať si:	syntax tejto služby
	Porozumieť:	parametrom služby a jej spojeniu so službou signal()
	Aplikovať:	získané vedomosti pri posielaní signálov iným procesom v rámci programu aj mimo neho
	Vyriešiť:	zložitejšie príklady komunikácie medzi procesmi
Odhadovaný čas	5 min	
Scenár	Služba signal() umožnila Sofii napísať program, ktorý čaká na príchod nejakého signálu. Opäť však Sofia musela poslať tento signál ručne. Aby sa zbavila tohto zásahu do činnosti programu, môže vytvoriť iný proces, ktorý bude za ňu posilať signál prostredníctvom služby kill().	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra kill():

Ak sme schopní signály spracovávať, musíme ich vedieť i zasielať (aktivovať). To nám umožňuje služba jadra kill(). Služba kill() umožňuje zaslať signál procesu alebo skupine procesov.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <signal.h>
int kill(pid_t pid, int sig);
```


Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man 2 kill**.

Doplňte návratové hodnoty služby kill():

- služba kill() vracia _____, pri chybe _____

KROK2 – aplikovanie služby v programe:

V nasledujúcom príklade, po 5 sekundách pošle proces - potomok signál SIGALRM procesu – rodič a proces - potomok sa ukončí. Po prijatí signálu sa proces – rodič ukončí.

Sofia pripojí potrebné hlavičkové súbory a definuje globálnu premennú na príznak odchytenia signálu a obslužnú funkciu:

```
#include <sys/types.h>
#include <signal.h>
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>

void ding(int sig){
    printf("Odchytenie signalu %d\n",sig);
}
```

V hlavnej časti programu vytvorí jedného potomka procesu. Tento potomok po uplynutí 5 sekúnd pošle svojmu procesu (rodičovi) signál SIGALRM:

```
int main()
{
    pid_t pid;
    printf("aplikacia bezi..\n");
    pid = fork();
    switch(pid) {
        case -1:    perror("fork zlyhal");
                   exit(1);
        case 0:     sleep(5);
                   kill(getppid(), SIGALRM);
                   exit(0);
    }
}
```

Rodič bude čakať na daný signál, pričom využije službu `pause()`. Táto služba pozastaví vykonávanie programu do príchodu nejakého signálu:

```
    default:    printf("cakanie na signal..\n");
                signal(SIGALRM, ding); // zaregistruje obslužný
                                     //      program
                pause();               // tu čaká na signál
                printf("koniec\n");
                exit(0);
    }
}
```

KROK3:

Aké bolo číslo odchyteného signálu vo výpise vášho programu?:

Výstup z programu:

```
$
aplikacia bezi..
cakanie na signal..
Odchytenie signalu _____
koniec
$
```

Podtéma: Služba jadra - alarm(), sigsuspend()

Kľúčové slová	raise signal, alarm() unix	
Ciele	Zapamätať si:	základnú syntax
	Porozumieť:	využitiu tejto služby, jej rozdielu od služieb pozastavujúcich činnosť programu
	Aplikovať:	službu pri vykonaní nejakej činnosti programu po vykonaní istej doby
	Vyriešiť:	situácie spojené s plynutím času v programe
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár	Tieto služby nemajú také uplatnenie, ako predošlé služby, avšak Sofia sa môže stretnúť so situáciami, v ktorých sa jej tieto služby môžu hodiť. V príklade tejto podtémy sa dozvie o takejto situácii.	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služieb:

Služba `sigsuspend()` umožní Sofii pozastaviť činnosť programu dovtedy, pokiaľ nie je programu poslaný nejaký signál. Aby si precvičila túto službu, môže s ňou experimentovať v spojení so službou `alarm()`. Služba `alarm()` umožňuje vytváranie časovačov a plánovačov. Služba zaisťuje, že volajúcemu procesu bude po `sec` sekundách zaslaný signál `SIGALRM`.

 Pre podrobnejšie informácie - `man sigsuspend` a `man alarm`.

KROK2 – aplikovanie služieb v programe:

Nasledujúci príklad pozastaví vykonávanie programu do príchodu signálu `SIGALRM`, ktorý sám sebe pošle po uplynutí 5 sekúnd službou `alarm()`.

```
#include <signal.h>
#include <stdio.h>
```

```
void ding(int sig){
    printf("Odchytenie signalu %d\n",sig);
}
```

V hlavnej časti programu sa zavolá službu `alarm()`, ktorá po 5 sekundách zašle signál `SIGALRM`:

```
int main()
{
    sigset_t mask;
    printf("aplikacia bezi...\n");
    alarm(5);
```

Proces pokračuje vo vykonávaní až po službu `sigsuspend()`. Táto služba pozastaví vykonávanie programu do príchodu nejakého signálu:

```
    printf("čakanie na signal...\n");
    signal(SIGALRM, ding);
    sigsuspend(&mask);
    printf("koniec\n");
    return(0);
}
```

KROK3:

Aké bolo číslo odchyteného signálu vo výpise vášho programu?:

Výstup z programu:

```
$  
aplikacia bezi..  
cakanie na signal..  
Odchytenie signalu _____  
koniec  
$
```

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vytvorte program, ktorý bude generovať a zachytávať dva signály SIGUSR1 a SIGUSR2. Program bude posielat' tieto signály podľa hodnoty počítadla nastavenej od 0 do 25. Program pošle signál SIGUSR1, ak bude hodnota počítadla deliteľná číslom 5. Program pošle signál SIGUSR2, ak bude hodnota počítadla deliteľná číslom 3. Výskyt týchto signálov sa má zachytiť a vypísať na štandardný výstup programu.
- Vytvorte program, ktorý vytvorí nový proces potomok (simulujúci budík). Nech rodičovský proces žiada potomka (budík), aby ho ráno zobudil. Pošle procesu potomok signál. Potomok potvrdí, že ho zobudí. Pomocou funkcie `sleep()` sa odsimuluje noc. Potom nech potomok pošle rodičovskému procesu signál, že je čas vstávať. Rodičovský proces odpovie, že vstáva.
- Vytvorte program, ktorý vytvorí dva nové procesy, ktoré budú komunikovať cez nepomenovanú rúru. Jeden potomok zapíše do rúry dáta zadané z klávesnice a druhý túto správu prečíta z rúry. Tento cyklus sa opakuje päť krát. Na synchronizáciu zápisu do rúry a čítania z rúry použite signály. Proces rodič počká na ukončenie svojich potomkov.

Podtéma: Služba jadra - sigaction() (sigemptyset(), sigfillset(), sigaddset(), sigdelset(), sigprocmask())

Kľúčové slová	sigaction(), signal set, reliable signals	
Ciele	Zapamätať si:	- základné fakty o využití týchto služieb - ich základnú syntax
	Porozumieť:	- argumentu služby sigaction(), ktorý nastavuje príznak správania sa služby - sadám signálov - princípu pridávania signálov do sady
	Aplikovať:	- všetky členy štruktúry sigaction pri nastavovaní správania sa procesu po prijatí signálu - služby pracujúce so sadami signálov
	Vyriešiť:	problémy súvisiace s prijatím signálu v okamihu, keď proces ešte nedokončil činnosť spojenú s obsluhou predošlého signálu
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár	Sofia sa dočítala, že pre lepšiu spoľahlivosť a hlavne bezpečnosť programov sa majú používať definované sady signálov. Prostredníctvom týchto sád môže napríklad definovať, vzhľadom na ktoré signály má byť program imúnny, čo sa má stať po prijatí nejakého signálu. Využiť tieto sady môže práve prostredníctvom služieb, s ktorými sa naučí pracovať práve v tejto podtému.	

POSTUP 1:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby sigaction():

Služba sigaction() poskytuje možnosť presnejšie špecifikovať správanie obslužných rutín signálov.

Syntax:

```
#include <signal.h>
int sigaction(int sigum, const struct sigaction *act, struct sigaction *oldact);
```

Služba jadra sigaction() využíva štruktúru sigaction, ktorej obsah je nasledovný:

```
struct sigaction{
    void (*sa_handler)(int);
    void (*sa_sigaction)(int, siginfo_t *,void*);
    sigset_t sa_mask;
    int sa_flags;
    void (*sa_restorer)(void);
}
```

- Prvou položkou zoznamu štruktúry je obslužná funkcia sa_handler, s rovnakým významom ako pri službe signal(). Sofia namiesto druhej položky zoznamu štruktúry môže použiť príznaky SIG_IGN a SIG_DFL.

- Tretou položkou `sa_mask` zoznamu štruktúry definuje sadu signálov ešte predtým, než sa zavolá obslužná funkcia. Patria sem signály, ktoré majú byť ignorované pri vykonávaní obslužnej funkcie. Tým sa problému, ktorý často nastáva vtedy, keď je procesu poslaný nejaký signál v momente vykonávania obslužnej funkcie.
- Posledná položka `sa_flags` modifikuje správanie sa obslužnej funkcie signálu. Jeho hodnotami môžu byť:

Názov	Popis
SA_NOCLDSTOP	Negeneruje sa signál SIGCHLD, keď sa potomkovia končia
SA_RESETHAND	Nastavuje pôvodnú akciu na daný signál (význam ako SIG_DFL)
SA_RESTART	Reštartuje služby, ktoré môžu byť prerušené príchodom nejakého signálu
SA_NODEFER	Keď beží obslužná funkcia a proces zachytí nejaký signál, tento signál sa nepridá do sady signálov

KROK2 – oboznámiť sa so funkciami `sigemptyset()`, `sigaddset()`, `sigdelset()`, `sigprocmask()`:

Všetky tieto služby prijímajú sadu signálov ako svoj argument. Táto sada je typu `sigset_t`. Najdôležitejšími sú služby `sigemptyset()` a `sigfillset()`, ktoré by mala Sofia volať vždy pred ostatnými službami.

- služba `sigemptyset()` inicializuje sadu signálov
- služba `sigfillset()` naplní sadu signálov všetkými možnými signálmi
- služba `sigaddset()` pridá do sady nejaký signál
- služba `sigdelset()` odstráni jeden alebo niekoľko signálov zo sady. Táto služba je obvykle volaná po službe `sigfillset()`
- služba `sigprocmask()` blokuje prijatie niektorého signálu počas doby vykonávania obslužnej funkcie

Najzaujímavejšou z týchto služieb je služba `sigprocmask()` slúžiaca na chránenie kritických sekcií programu, teda sekcií, ktorých vykonanie nesmie byť prerušené (napríklad príchodom nejakého signálu). Táto služba modifikuje aktuálnu signálovú masku. Prvý argument tejto služby určuje, ako má byť modifikovaná aktuálna signálová maska. Argument môže nadobúdať tieto hodnoty:

Názov	Popis
SIG_BLOCK	Signály v dodanej sade sú pridané k blokoványm signálom aktuálnej sady
SIG_UNBLOCK	Signály v dodanej sade sú odstránené zo sady blokováných signálov
SIG_SETMASK	Kompletne nahrádza signálovú masku. Špecifikovaná sada nahradí aktuálnu sadu, v ktorej sa nachádzajú blokované signály

Pre podrobnejšie informácie si Sofia prečíta manuál k týmto službám!

KROK3 – aplikovanie služieb v programe:

1.program - Nasledujúci príklad je veľmi jednoduchý, aplikuje len služby `sigaction()` a `sigemptyset()`.

Sofia po pripojení potrebných hlavičkových súborov definuje obslužnú funkciu, ktoré bude len vypisovať jeden reťazec:

```
#include <signal.h>
#include <stdio.h>
#include <unistd.h>

void ouch(int sig){
    printf("Dostal som signal %d\n", sig);
}
```

V hlavnej funkcii Sofia najprv deklaruje štruktúru `sigaction`, nastaví obslužnú funkciu tejto štruktúry na funkciu `ouch()`, vyprázdni sadu signálov a príznak štruktúry inicializuje hodnotou „0“, pretože nepotrebuje nastaviť špeciálne správanie sa obslužnej funkcie. Následne Sofia zavolá službu `sigaction()`, ktorej na mieste prvého argumentu predá `SIGINT`, teda program bude odchytať signál prerušenia. Nakoniec bude v slučke vypisovať reťazec „Hello World“ v sekundových intervaloch.

```
int main()
{
    struct sigaction act;
    act.sa_handler = ouch;
    sigemptyset(&act.sa_mask);
    act.sa_flags = 0;
    sigaction(SIGINT, &act, 0);
    while(1){
        printf("Hello World!\n");
        sleep(1);
    }
}
```

Výstup z programu:

```
$
Hello World!
Hello World!
Hello World!
^C
Dostal som signal 2
Hello World!
Hello World!
^C
Dostal som signal 2
Hello World!
Hello World!
^\  
Quit
```

Program bude po každom stlačení klávesovej skratky `CTRL+C` vypisovať reťazec „Hello World“, pretože štruktúra `sigaction` je nastavená na opakované odchytenie tohto signálu `SIGINT`. Pre ukončenie programu môže Sofia stlačiť klávesovú skratku

CTRL+\, prípadne procesu tohto programu pošle signál kill -9. Sofia môže skúsiť priradiť členovi *sa_flags* štruktúry *act* hodnotu SA_RESETHAND.

POSTUP 2:

V tejto časti sa Sofia naučí používať aj ďalšie služby pracujúce so sadou signálov.

Krátke príklady:

1. Blokovanie všetkých signálov okrem SIGUSR1 a SIGUSR2:

```
sigset_t sig_set; // deklarácia sady signálov
sigfillset(&sig_set); // naplnenie sady všetkými signálmi
sigdelset(&sig_set, SIGUSR1); // odstránenie signálu SIGUSR1 zo sady
sigdelset(&sig_set, SIGUSR2); // odstránenie signálu SIGUSR2 zo sady
sigprocmask(SIG_SETMASK, &sig_set, NULL); // zaevidovanie upravenej masky
```

2. Odblokovanie/odstránenie SIGINT, SIGQUIT:

```
sigset_t onesig, old_mask;
sigemptyset(&onesig); // inicializácia sady (jej vyčistenie)
sigaddset(&onesig, SIGINT);
sigaddset(&onesig, SIGQUIT); /* pridanie signálov do sady */
sigprocmask(SIG_UNBLOCK, &onesig, &old_mask); /* ich odblokovanie,
                                                uchovaniestarej sady v old_mask */
```

2. program - Teraz Sofia vytvorí komplexnejší program, v ktorom najprv povolí a potom zablokuje prijatie signálu SIGUSR1.

Najprv pripojí potrebné hlavičkové súbory a definuje obslužnú funkciu:

```
#include <stdio.h>
#include <unistd.h>
#include <signal.h>

void catcher( int sig ){
    printf("som v obsluznej funkcii\n");
}
```

Deklaruje štruktúru *sigaction*, sadu signálov a nastaví štruktúru *sigaction* na obsluhu signálu SIGUSR1. Následne program sám sebe pošle tento signál:

```
int main()
{
    struct sigaction sigact;
    sigset_t sigset;

    sigemptyset( &sigact.sa_mask );
    sigact.sa_flags = 0;
    sigact.sa_handler = catcher;
    sigaction( SIGUSR1, &sigact, NULL );
    printf("pred prvym poslanim signalu\n");
    kill( getpid(), SIGUSR1 );
}
```

Teraz Sofia vyčistí štruktúru *sigaction* a pridá do nej len signál SIGUSR1. Nastaví masku signálu na danú sadu. Následne najprv oznámi a potom vykoná opätovné poslanie signálu:

```
sigemptyset( &sigset );
sigaddset( &sigset, SIGUSR1 );
```



```

sigprocmask( SIG_SETMASK, &sigset, NULL );
printf("pred druhym poslanim signalu\n");
kill( getpid(), SIGUSR1 );
printf("po druhom poslani signalu\n");
return (0);
}

```

Výstup z programu:

```

$
pred prvym poslanim signalu
som v obsluznej funkcii
pred druhym poslanim signalu
po druhom poslani signalu
$

```

3. program - Tento program je modifikáciou predošlého príkladu. Sofia v ňom použije služby `sigfillset()` a `sigdelset()`.

Úvod príkladu je totožný:

```

#include <stdio.h>
#include <unistd.h>
#include <signal.h>

void catcher( int sig ){
    printf("som v obsluznej funkcii\n");
}

int main()
{
    struct sigaction sigact;
    sigset_t sigset;
    sigemptyset( &sigact.sa_mask );
    sigact.sa_flags = 0;
    sigact.sa_handler = catcher;
    sigaction( SIGUSR1, &sigact, NULL );

```

Sofia inicializuje sadu `sigset`, do ktorej pridá aj signál `SIGUSR1`, teda aj tento signál bude blokovaný. Nastaví signálovú masku upravenou maskou:

```

sigfillset( &sigset );
sigaddset( &sigset, SIGUSR1 );
sigprocmask( SIG_SETMASK, &sigset, NULL );

```

Následne pošle signál `SIGUSR1`:

```

printf("pred poslanim signalu SIGUSR1\n");
kill( getpid(), SIGUSR1 );

```

Teraz odstráni signál `SIGUSR1` zo sady, takže program už bude zachytávať tento signál:

```

printf("pred odblokovanim signalu SIGUSR1\n");
sigdelset( &sigset, SIGUSR1 );
sigprocmask( SIG_SETMASK, &sigset, NULL );
printf("po odblokovani signalu SIGUSR1\n");
return (0);
}

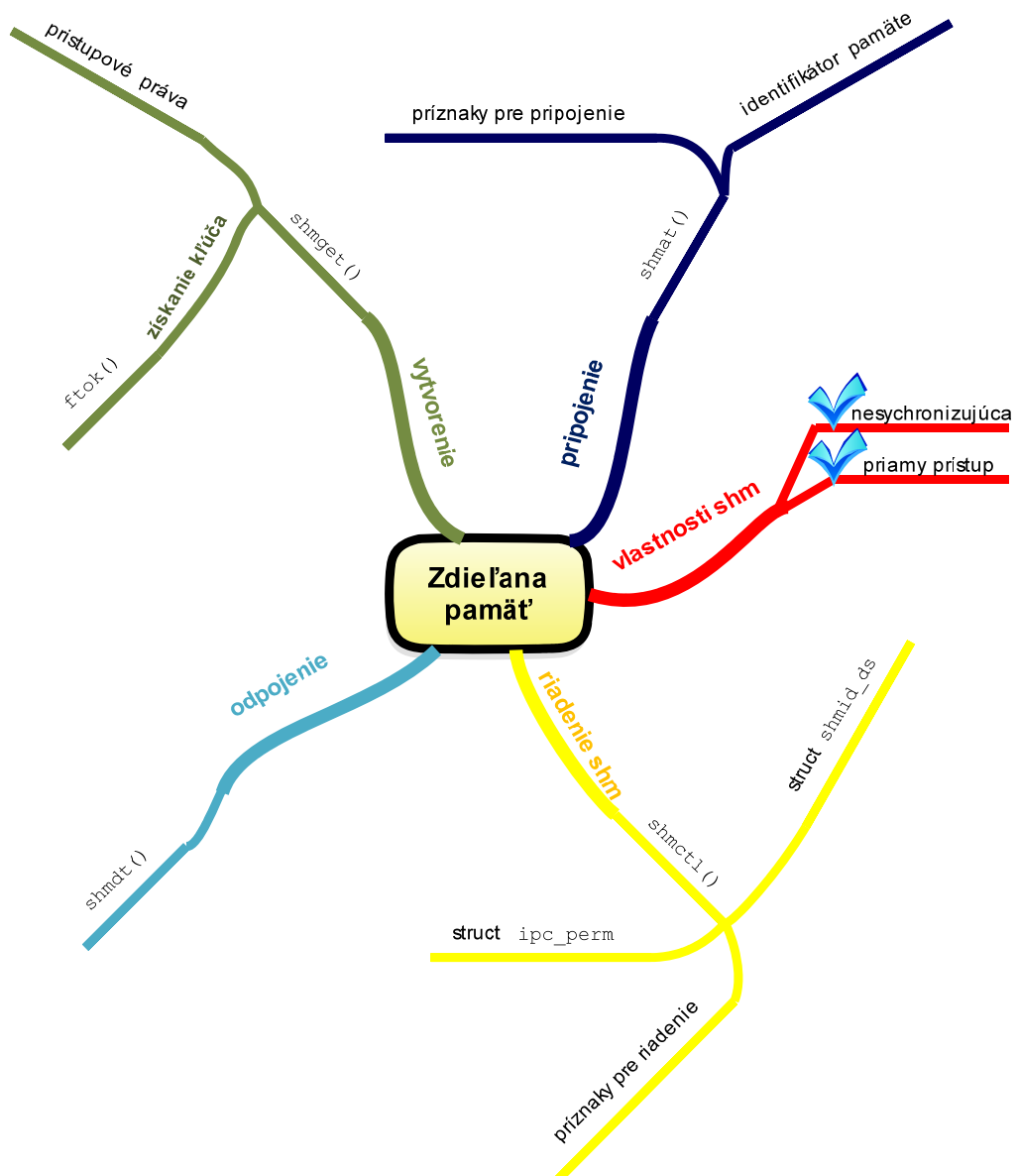
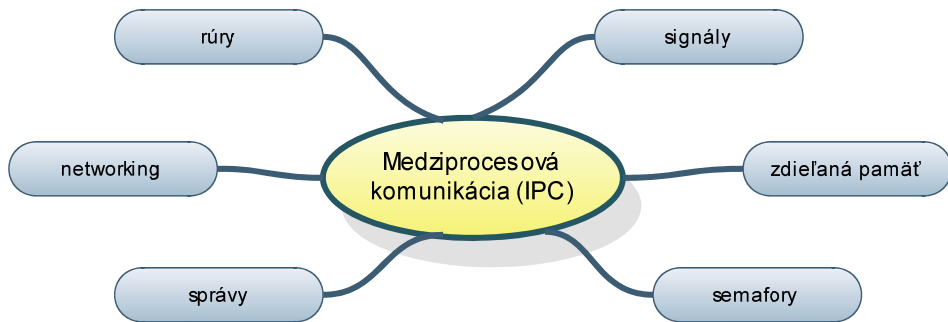
```

V tomto príklade, ako aj v predošlom, si Sofia musí všimnúť jednu dôležitú skutočnosť. Keď sa programu pošle signál, ktorého odchytenie je v programe blokované, tento signál sa nestratí, ale bude čakať, pokiaľ sa mu nepovolí odchytenie. Konkrétne, v tomto príklade po odblokovaní signálu SIGUSR1 bol tento signál automaticky programom odchytený, takže sa hneď zavolala obslužná funkcia.

Výstup z programu:

```
$  
pred poslaním signálu SIGUSR1  
pred odblokovaním signálu SIGUSR1  
som v obslužnej funkcii  
po odblokovaní signálu SIGUSR1  
$
```

Medziprocesová komunikácia – zdieľaná pamäť

Téma: Medziprocesová komunikácia – zdieľaná pamäť

Kľúčové slova	medziprocesová komunikácia, procesy, zdieľaná pamäť	
Ciele	Zapamätať si:	základné princípy komunikácie medzi procesmi prostredníctvom zdieľanej pamäte
	Porozumieť:	• pojmom stránka pamäte, adresný priestor • pojmom vyhradenie (alokácia), pripojenie, odpojenie, zrušenie (dealokácia) a riadenie • syntax a význam parametrov jednotlivých služieb
	Aplikovať:	služby jadra spojené s komunikáciou cez zdieľanú pamäť
	Vedieť:	• uvedomiť si výhody a nevýhody použitia zdieľanej pamäte (napr. oproti iným prostriedkom IPC) • využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	60 minút	
Scenár	Sofia sa v nasledujúcom cvičení zameria na medziprocesovú komunikáciu prostredníctvom zdieľanej pamäte. Sofia bude vytvárať programy, v ktorých bude potrebné zabezpečiť, aby do pamäte pristupovalo viacero procesov, ktoré začnú využívať zdieľanú pamäť na prenos dát medzi sebou.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

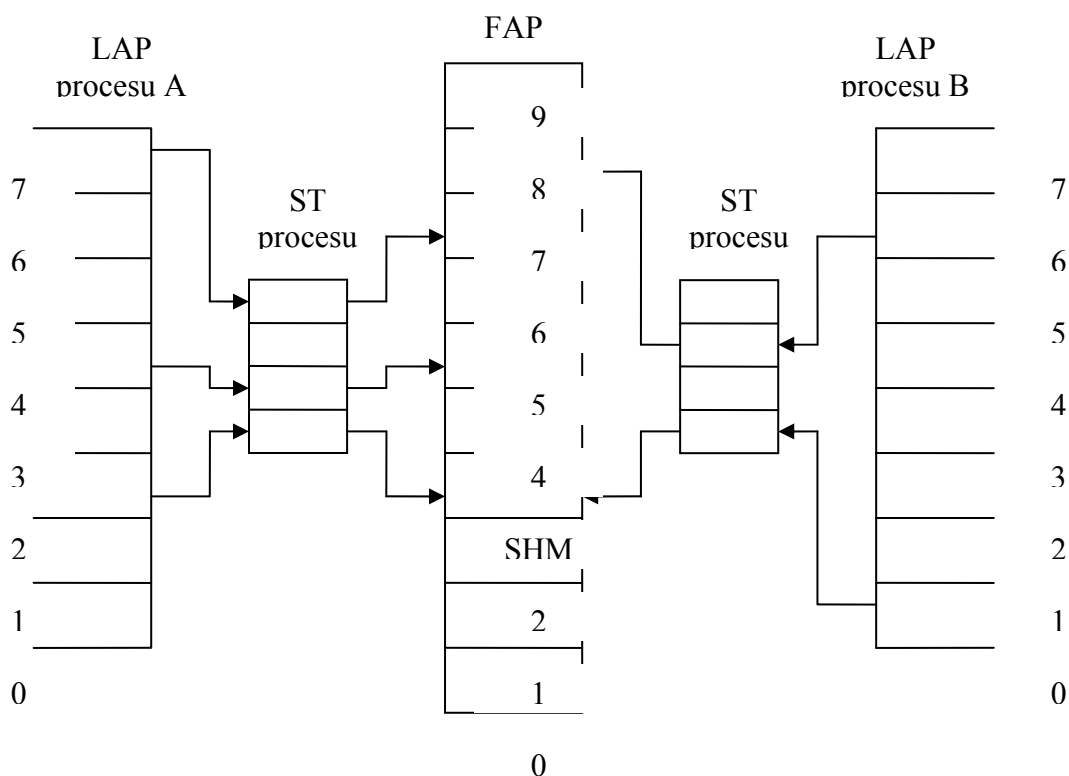
- **Systémové volania:**
  - `shmat()`
  - `shmget()`
  - `shmdt()`
  - `shmctl()`

KROK 1 – oboznámiť sa s pojmom zdieľaná pamäť:

Zdieľaná pamäť je jedným z nástrojov IPC (Inter Process Communication). Je to veľmi efektívny spôsob odovzdávania dát medzi dvoma nezávislými procesmi. Budeme rozlišovať operačnú pamäť fyzicky prítomnú v počítači - *fyzický adresný priestor* (FAP) a pamäť ako abstrakciu, na ktorú sa jednotlivé programy (a tým aj procesy) odvolávajú pri adresácii - *logický adresný priestor* procesu (LAP).

Zdieľaná pamäť je pamäťový segment (špeciálna skupina rámcov vo FAP alebo odswapovaná na disku). Tento segment je mapovaný do adresných priestorov dvoch alebo viacerých procesov. Proces mapovania pamäťového segmentu do adresného priestoru procesu je nasledovný. Jeden proces vytvorí segment zdieľanej pamäte vo FAP. Procesy si potom môžu tento segment zdieľanej pamäte vo FAP „pripojiť“ ku svojmu vlastnému LAP. To znamená, že rovnaký segment operačnej pamäte počítača sa objaví v LAP niekoľkých procesov (pozri Obr. 5).

Ak do zdieľanej pamäte zapíše jeden proces, tieto zmeny budú ihneď viditeľné všetkým ostatným procesom, ktoré prístupujú k rovnakej zdieľanej pamäti. Pri súbežnom prístupe k zdieľaným dátam je potrebné zaistiť synchronizáciu prístupu, pretože zdieľaná pamäť neposkytuje žiadny spôsob synchronizácie. V tomto prípade zodpovednosť za komunikáciu padá na programátora, operačný systém poskytuje len prostriedky pre jej uskutočňovanie. Problémy spojené so synchronizáciou prístupu budú podrobnejšie vysvetlené v téme Synchronizácia procesov.

Obr. 5 Mapovanie pamäte

Podtéma: Služby jadra - `shmat()`, `shmget()`, `shmdt()`, `shmctl()`

Kľúčové slova	shmat(), shmget(), shmdt(), shmctl()		
Ciele	Zapamätať si:	syntax služieb - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete	
	Porozumieť:	- argumentom služieb - návratovým kódom - chybovým hláseniam	
	Aplikovať:	služby shmat(), shmget(), shmdt(), shmctl() pre prácu so zdieľanou pamäťou	
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov	
Odhadovaný čas	60 minút		
Scenár	Sofia pracuje na zadaní, kde potrebuje vytvoriť segment zdieľanej pamäti na komunikáciu medzi procesmi. Aby mohla využívať zdieľanú pamäť ako medziprocesovú komunikáciu, musí sa oboznámiť so základnými službami, ktoré jej umožnia pracovať so zdieľanou pamäťou.		

POSTUP:

KROK1 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `shmget()`:

Sofia začne so službou jadra `shmget()`, ktorá jej pomôže získať identifikátor a vytvorí zdieľanú pamäť.

Syntax:

```
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/shm.h>
int shmget(key_t key, size_t size, int shmflg);
```

Sémantika:

- služba `shmget()` vracia nezápornú celočíselnú hodnotu, čo je identifikátor zdieľanej pamäte, alebo pri chybe služba vráti hodnotu -1.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Parameter `key` predstavuje kľúč (číslo) pomocou ktorého chceme globálne identifikovať blok zdieľanej pamäte v operačnom systéme. V prípade, že takto identifikovaný blok už existuje, a použité príznaky (flagy) a prístupové práva to dovoľujú, je vrátený identifikátor na tento blok zdieľanej pamäte. V prípade, že žiadna zdieľaná pamäť s týmto identifikátorom neexistuje, je vytvorený nový segment zdieľanej pamäte.

Ak chceme zabezpečiť, aby nevznikali konflikty, resp. dať súboru programov, ktoré predpokladáme inštalovať na viacero systémov, prostriedok pre jednoznačné priradenie kľúča pre segment zdieľanej pamäte, je možné použiť službu `ftok()`. Táto služba vráti jednoznačný identifikátor segmentu zdieľanej pamäte na základe špecifikovaného súboru.

Existuje špeciálna hodnota kľúča menom `IPC_PRIVATE`, ktorá vytvorí zdieľanú pamäť prístupnú len danému procesu (nezohľadní sa kľúč). Druhý parameter `size` špecifikuje

počet bajtov požadovanej pamäte. Tretí parameter *shmflg* je tvorený príznakmi. Rozoberieme si dva základne príznaky:

IPC_CREAT - tento príznak znamená, že chceme vytvoriť zdieľanú pamäť. Ak je IPC_CREAT použité samostatne, *shmget()* vracia buď identifikátor pre novovytvorený segment, alebo identifikátor segmentu, ktorý už existuje a ma rovnakú hodnotu kľúča (key).

IPC_EXCL - je príznak, ktorý zabezpečí, že pokiaľ je na daný kľúč už zaregistrovaná zdieľaná pamäť, volanie zlyhá. Používa sa spoločne s príznakom IPC_CREAT.

Parameter *shmflg* obsahuje okrem príznakov aj prístupové práva., ktoré sú používané podobným spôsobom, ako pri vytváraní súborov. Pravdaže, tie sa aplikujú len pri vytváraní, ak k nemu dôjde.

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man 2 shmget**.

KROK3 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra *shmat()*:

Keď operačný systém pamäť vytvorí, nebude prístupná žiadnemu procesu. Sofia ju sprístupní tak, že ju pripojí do adresného priestoru relevantného procesu. Toto dosiahne pomocou služby *shmat()*.

Syntax:


```
#include <sys/types.h>
#include <sys/shm.h>
void *shmat(int shm_id, const void *shm_addr, int shmflg);
```

Sémantika:

- Ak je volanie služby *shmat()* úspešné, vráti ukazovateľ (smerník) na prvý bajt zdieľanej pamäte, alebo pri chybe vráti hodnotu -1.

KROK4 - pochopiť parametre služby:

Prvý parameter *shm_id* je identifikátor zdieľanej pamäte, ktorý vrátila služba *shmget()*. Druhý parameter *shm_addr* je adresa, na ktorú by sme chceli aby bola zdieľaná pamäť pripojená v LAP. Ak je táto hodnota NULL, operačný systém sám rozhodne, kam zdieľanú pamäť pripojí. Parameter *shmflg* určuje, ako chceme zdieľanú pamäť pripojiť. Možnosti, ktoré sú pre nás zaujímavé sú SHM_RDONLY a SHM_RDN. V prípade SHM_RDONLY je zdieľaná pamäť sprístupnená len pre čítanie.

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man 2 shmat**.

KROK5 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra *shmdt()*:

Služba *shmdt()* odpojí zdieľanú pamäť od LAP aktuálneho procesu. Ako parameter použije ukazovateľ (smerník) na adresu, ktorý vrátila služba *shmat()*. Odpojením zdieľanej pamäte pamäť nie je systémom uvoľnená, ale iba zneprístupnená aktuálnemu procesu.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/shm.h>
int shmdt(const void *shmaddr);
```

Sémantika:

- služba `shmdt()` po úspešnom vykonaní vráti nulovú hodnotu, alebo pri chybe hodnotu -1.

Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 shmdt`.

KROK6 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `shmctl()`:

Poslednou dôležitou službou, ktorú Sofia potrebuje pri tvorbe programov, je služba `shmctl()`. Táto služba slúži na ovládanie zaregistrovaných zdieľaných pamätí.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/shm.h>
int shmctl(int shm_id, int cmd, struct shmid_ds *buf);
```

Sémantika:

- služba `shmctl()` po úspešnom vykonaní vráti hodnotu 0 alebo -1, ak nastala chyba.

KROK7 - pochopiť parametre služby:

Prvý parameter služby `shmctl()` `shm_id` je lokálny identifikátor zdieľanej pamäte vrátený službou `shmget()`. Druhý parameter `cmd` je akcia, ktorá sa má vykonať s danou zdieľanou pamäťou. Tento parameter môže nadobúdať jednu z troch nasledujúcich hodnôt:

Hodnota	Popis
IPC_STAT	Skopíruje dáta z jadra OS pre segment zdieľanej pamäte <code>shm_id</code> do štruktúry <code>shmid_ds</code>
IPC_SET	Nastaví hodnoty asociované so zdieľanou pamäťou podľa údajov obsiahnutých v štruktúre <code>shmid_ds</code> , pokiaľ na to má daný proces oprávnenie.
IPC_RMID	Zmaže segment zdieľanej pamäte.

Tretí parameter `buf` je smerník na štruktúru, ktorá obsahuje režimy prístupu (`struct shmid_ds`) a prístupové práva (`struct ipc_perm`) k zdieľanej pamäti.

Štruktúra `shmid_ds` obsahuje tieto prvky:

```
struct shmid_ds {
    struct ipc_perm shm_perm;    /* Ownership and permissions */
    size_t      shm_segsz;      /* Size of segment (bytes) */
    time_t      shm_atime;      /* Last attach time */
    time_t      shm_dtime;      /* Last detach time */
    time_t      shm_ctime;      /* Last change time */
    pid_t       shm_cpid;       /* PID of creator */
    pid_t       shm_lpid;       /* PID of last shmat()/shmdt() */
    shmatt_t     shm_nattch;    /* No. of current attaches */
    ...
};
```


Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 shmctl`.

KROK8 – aplikovanie služieb v programe:

Keď sú služby pre prácu so zdieľanou pamäťou Sofii už známe, môže ich využiť pri tvorbe programov. Sofia vytvorí dvojicu programov *shm1.c* a *shm2.c*. Program 2 (konzument), vytvorí segment zdieľanej pamäte a potom zobrazí dáta, ktoré do nej zapíše Program 3 (producent) tento segment pripojí a umožní doňho zapisovať dáta.

Najprv si vytvoríme hlavičkový súbor s názvom *shm_com.h*.

```
#define TEXT_SZ 2048

struct shared_use_st {
    int written_by_you;
    char some_text[TEXT_SZ];
};
```

Tento súbor definuje štruktúru, ktorú budeme využívať v oboch programoch. To, že boli do štruktúry zapísané dáta, povieme konzumentovi pomocou celočíselného príznaku *written_by_you* nastaveného na hodnotu 1 producentom. Ak sú dáta prečítané konzumentom, tak sa príznak *written_by_you* nastaví na hodnotu 0.

Program 2 (konzument) vytvorí segment zdieľanej pamäte a potom ho pripojí k svojmu adresnému priestoru. Akonáhle sú k dispozícii nejaké dáta, príznak *written_by_you* je nastavený na hodnotu 1 producentom. Program 2 prečíta ľubovoľný text uložený v premennej *shared_stuff* a zobrazí ho. Nakoniec konzument nastaví príznak *written_by_you* na hodnotu 0, aby naznačil, že dáta prečítal a čaká na ďalšie dáta. Na ukončenie cyklu konzumenta sa použije reťazec „end“. Program 2 potom zdieľanú pamäť odpojí a odstráni ju zo systému.

Po pridaní potrebných hlavičkových súborov pre prácu so segmentom zdieľanej pamäte si zavoláme službu *shmget()*, v ktorej špecifikujeme príznak *IPC_CREAT*

Program 2

```
#include <unistd.h>
#include <stdlib.h>
#include <stdio.h>
#include <string.h>

#include <sys/types.h>
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/shm.h>

#include "shm_com.h"

int main()
{
    int running = 1;
    void *shared_memory = (void *)0;
    struct shared_use_st *shared_stuff;
    int shmid;

    srand((unsigned int)getpid());

    shmid = shmget(1234, sizeof(struct shared_use_st), 0666 | IPC_CREAT);
    //ziskanie identifikator shm
```

```

if (shmid == -1) {
    fprintf(stderr, "shmget failed\n");
    exit(EXIT_FAILURE);
}

```

Teraz sprístupníme zdieľanú pamäť programu:

```

shared_memory = shmat(shmid, (void *)0, 0);    //pripojenie shm
if (shared_memory == (void *)-1) {
    fprintf(stderr, "shmat failed\n");
    exit(EXIT_FAILURE);
}

printf("Memory attached at %X\n", (int)shared_memory);

```

V ďalšej časti programu priradíme segment `shared_memory` do premennej `shared_stuff` a zobrazíme ľubovoľný text uložený v premennej `shared_stuff`. Cyklus bude pokračovať, kým nebude premenná `shared_stuff` obsahovať reťazec `end`. Volanie služby `sleep()` zdrží konzumenta v kritickej sekcii, čo prinúti producenta počkať.

```

shared_stuff = (struct shared_use_st *)shared_memory;
shared_stuff->written_by_you = 0;    //povolíme zapis producentovi
while(running) {
    if (shared_stuff->written_by_you) {    //ak máme čo citat
        printf("You wrote: %s", shared_stuff->some_text);
        sleep( rand() % 4 );    //necháme producenta čakať
        shared_stuff->written_by_you = 0;
        //povolíme zapis producentovi
        if (strncmp(shared_stuff->some_text, "end", 3) == 0) {
            running = 0;    //ukončenie cyklu konzumenta reťazcom end
        }
    }
}

```

Nakoniec zdieľanú pamäť odpojíme a zrušíme:

```

if (shmdt(shared_memory) == -1) {    //odpojenie shm
    fprintf(stderr, "shmdt failed\n");
    exit(EXIT_FAILURE);
}

if (shmctl(shmid, IPC_RMID, 0) == -1) {    //zrusenie shm
    fprintf(stderr, "shmctl(IPC_RMID) failed\n");
    exit(EXIT_FAILURE);
}
exit(EXIT_SUCCESS);
}

```

Program 3 (producent) získa a pripojí rovnaký segment zdieľanej pamäte, pretože použije rovnaký kľúč. Potom požiadá používateľa, aby zadal nejaký text. Ak príznak `written_by_you` je nastavený na hodnotu 1, producent vie, že konzument ešte dáta neprečítal a čaká. Až potom, keď konzument príznak `written_by_you` nastaví na hodnotu 0, môže Program 3 zapísať do zdieľanej pamäte nové dáta a príznak

written_by_you znovu nastaví na hodnotu 1. Po vložení reťazca „end“ producent skončí a odpojí segment zdieľanej pamäte.

Program 3

```
#include <unistd.h>
#include <stdlib.h>
#include <stdio.h>
#include <string.h>

#include <sys/types.h>
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/shm.h>

#include "shm_com.h"

int main()
{
    int running = 1;
    void *shared_memory = (void *)0;
    struct shared_use_st *shared_stuff;
    char buffer[BUFSIZ];
    int shmid;

    shmid = shmget(1234, sizeof(struct shared_use_st), 0666 | IPC_CREAT);
    //ziskanie identifikatora shm

    if (shmid == -1) {
        fprintf(stderr, "shmget failed\n");
        exit(EXIT_FAILURE);
    }

    shared_memory = shmat(shmid, (void *)0, 0); //pripojenie shm
    if (shared_memory == (void *)-1) {
        fprintf(stderr, "shmat failed\n");
        exit(EXIT_FAILURE);
    }

    printf("Memory attached at %X\n", (int)shared_memory);
    shared_stuff = (struct shared_use_st *)shared_memory;
    while(running) {
        while(shared_stuff->written_by_you == 1) {
            sleep(1); //cakanie na precitanie dat konzumentom
            printf("waiting for client...\n");
        }
        printf("Enter some text: ");
        fgets(buffer, BUFSIZ, stdin); //zadanie retazca

        strncpy(shared_stuff->some_text, buffer, TEXT_SZ);
        shared_stuff->written_by_you = 1; //povolime citanie konzumentovi

        if (strncmp(buffer, "end", 3) == 0) {
            running = 0; //ukoncenie cyklu producenta retazcom end
        }
    }
    if (shmdt(shared_memory) == -1) { //odpojenie shm
        fprintf(stderr, "shmdt failed\n");
        exit(EXIT_FAILURE);
    }
    exit(EXIT_SUCCESS);
}
```

Keď tieto dva programy spustíme, mali by sme dostať podobný výstup, ktorý sa bude líšiť hodnotou „memory attached“ a použitím nami zadávaných reťazcov slov:

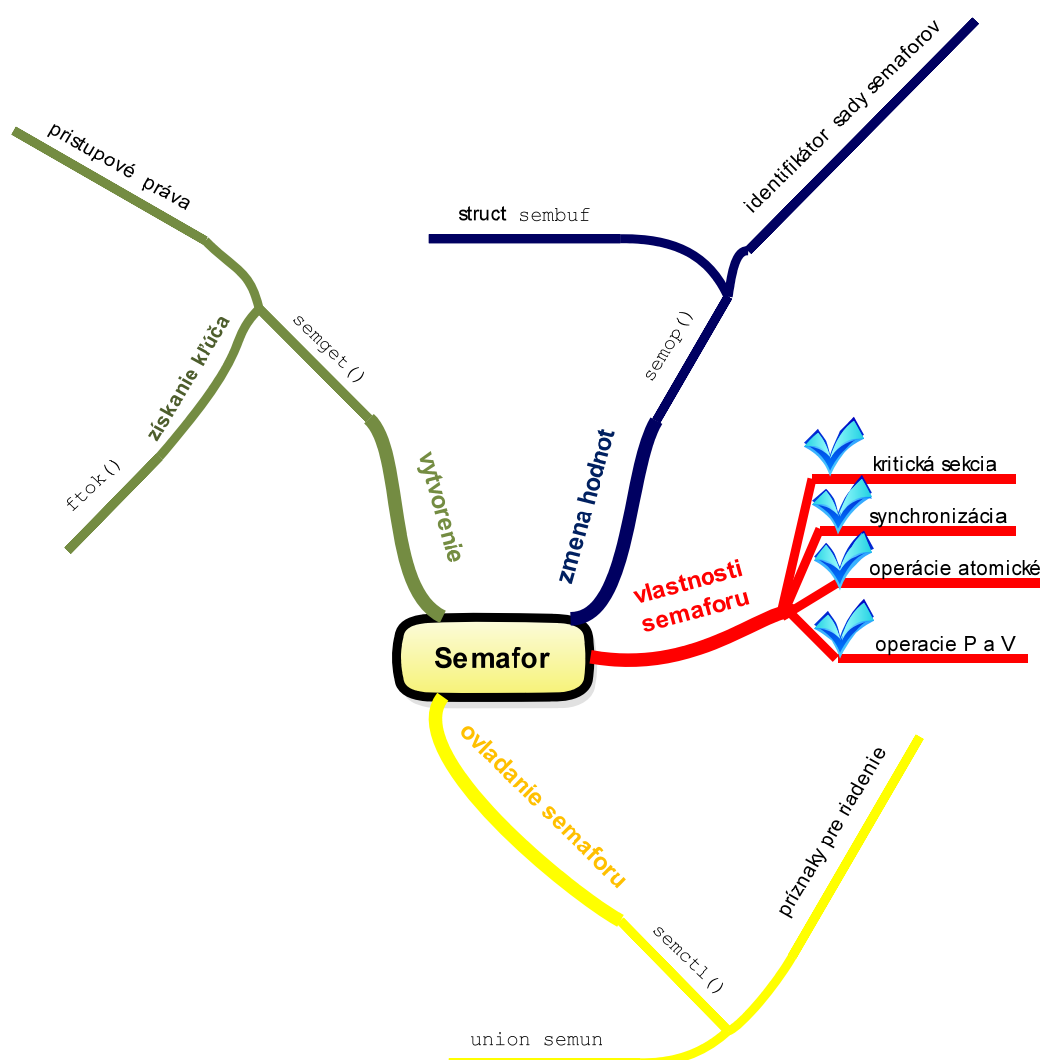
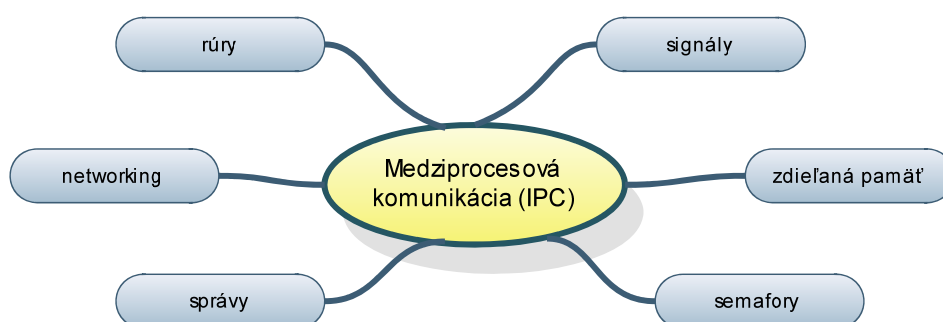
```
$ ./shm1 & ./shm2
Memory attached at 50007000
Memory attached at 50007000
Enter some text: hello
You wrote: hello
waiting for client...
waiting for client...
Enter some text: Linux!
You wrote: Linux!
waiting for client...
waiting for client...
waiting for client...
Enter some text: end
You wrote: end
$
```

Nevýhodou navrhnutého riešenia je, že na synchronizáciu používame vlastný príznak *written_by_you*, ktorý vyžaduje nákladné čakanie (testovanie hodnoty príznaku v nepretržitom cykle a tým aj zbytočné zaťažovanie procesora). V skutočných programoch by sme na synchronizáciu čítania a zapisovania použili mechanizmus posielania správ (buď prostredníctvom rúry alebo IPC správu), signálov alebo semafor.

ÚLOHY NA SAMOSTANÚ PRÁCU:

- Vytvorte program, ktorý ilustruje použitie zdieľanej pamäte:
  1. Alokujte segment zdieľanej pamäte, pripojte sa k segmentu a zapíšte doň reťazec znakov.
  2. Odpojte segment zdieľanej pamäte.
  3. Následne znovu pripojte segment zdieľanej pamäte, tentokrát na inej adrese, vypíšte reťazec zo zdieľanej pamäte, odpojte segment a dealokujte ho.
- Vytvorte program, ktorý vytvorí zdieľanú pamäť a nový proces-potomok, ktorý zapíše dáta do zdieľanej pamäte zadané z príkazového riadku. Proces rodič prečíta tieto dáta a vypíše na štandardný výstup. Synchronizácia medzi procesmi rodič a potomok sa realizuje pomocou signálov.

Medziprocesová komunikácia – synchronizácia procesov

Téma: Medziprocesová komunikácia – synchronizácia procesov

Kľúčové slová	Medziprocesová komunikácia, synchronizácia, pasívne čakanie, semaforey	
Ciele	Zapamätať si:	• techniky synchronizácie procesov • pojem kritická sekcia • synchronizácia procesov vo vzťahu producent – konzument • syntax jednotlivých služieb pre synchronizačný nástroj semafor
	Porozumieť:	• synchronizácii aktívnym a pasívnym čakaním. • použitiu semaforov v rámci synchronizácie procesov v IPC • argumentom jednotlivých služieb
	Aplikovať:	služby jadra týkajúce sa problematiky synchronizácie procesov prostredníctvom semaforov
	Vedieť:	• uvedomiť si výhody použitia semaforov, ale aj ich náročnosť pri implementácii • využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	60 minút	
Scenár	Sofia ma za úlohu vytvoriť procesy, ktoré medzi sebou zdieľajú systémové prostriedky (napr. zdieľanú pamäť) a synchronizovať ich vykonávanie. Je to však rozsiahla problematika a preto sa bude zameriavať na synchronizáciu procesov pomocou semaforov. Ale najprv sa musí oboznámiť s pojmami ako napr. synchronizácia procesov alebo kritická sekcia. Po preštudovaní tejto kapitoly bude schopná vytvárať procesy využívajúce IPC.	

POSTUP:

Táto kapitola sa zameriava na:

- **Systémové volania:**
  - `semget()`
  - `semop()`
  - `semctl()`

KRÁTKY ÚVOD

KROK1 - úvod do synchronizácie procesov:

V OS UNIX/Linux môže súčasne bežať veľa procesov a môže existovať mnoho inštancií jedného programu (jeden program môže byť spustený niekoľkokrát súčasne). Tieto procesy môžu byť navzájom nezávislé alebo beh jedného procesu môže nejakým spôsobom závisieť od behu iného procesu. Môžu sa teda navzájom ovplyvňovať. Proces môže mať vo svojom kóde sekciu, nazvanú **kritická sekcia**, v ktorej môže používať zdieľané prostriedky systému alebo modifikovať zdieľané dáta (spoločné premenné, tabuľky, zdieľané súbory a iné). Tento prístup môže viesť k **nekonzistencii** dát vtedy, keď sa vo svojich kritických sekciách nachádzajú súčasne dva procesy, ktoré pracujú s tými istými spoločnými systémovými prostriedkami.

Príklad:

Rezervačný systém leteniek ma dve používateľské funkcie (z nášho pohľadu transakcie):

a) zrušenie N rezervácií zo dňa X a prevod na deň Y

b) pridanie M rezervácií.

a) read_item(X)
X=X-N
write_item(X)
read_item(Y)
Y=Y+N
write_item(Y)

b) read_item(X)
X=X+M
write_item(X)

V praxi sa vyžaduje vykonať tieto funkcie aspoň čiastočne paralelne. Uskutočníme ich ako transakcie T1 a T2. Samozrejme, že systém môže vykonávať naraz len jednu vnútrotransakčnú operáciu (read, write, výpočet a pod.), pričom je zrejmé, že postupnosť ich vykonávania môže byť rôzna - čo je problém (vznikajú konflikty prístupu k údajom), ktorý musí systém vyriešiť tak, aby stav dát oboch transakcií ostal konzistentný. Príklady možného paralelného vykonania transakcií T1 a T2

The lost update problem (stratená aktualizácia):

T1	T2
read_item(X) X=X-N	
	read_item(X) X=X+M
write_item(X) read_item(Y)	
	write_item(X)
Y=Y+N write_item(Y)	

Potom je potrebné mať k dispozícii mechanizmy pre synchronizáciu dvoch alebo viacerých procesov navzájom a zabezpečiť odovzdávanie dát medzi procesmi.

Úlohou synchronizácie je zaistiť vzájomné vylúčenie paralelných procesov, ktoré využívajú zdieľané prostriedky. Prakticky to znamená, že sa vykonávanie procesov musí zosúladiť tak, aby sa vykonávanie ich kritických sekcií neprekrývalo v čase. Pri tom sa uplatňujú dva základné princípy:

1. Synchronizácia aktívnym čakaním:

- znamená, že sa odsun vstupu do kritickej sekcie uskutoční vložení pomocných (obyčajne prázdnych) inštrukcií do kódu procesu (dekkerov algoritmus, algoritmus pekára).

2. Synchronizácia pasívnym čakaním:

- znamená, že sa odsun vstupu do kritickej sekcie uskutoční dočasným pozastavením procesu, kým sa kritická sekcia neuvoľní (semaforey, monitory).

KROK2 - oboznámiť sa s pojmom semafor:

Semafor je pasívny synchronizačný nástroj. Vo svojej najjednoduchšej podobe je semafor miesto v pamäti prístupné viacerým procesom. Semafor je celočíselná systémová „premenná“ nadobúdajúca povolené hodnoty $\langle 0, \max(\text{intiger}) \rangle$, ktorá obmedzuje prístup k zdieľaným prostriedkom OS UNIX/Linux. Je to počítadlo, ktoré sa operáciami nad ním zvyšuje alebo znižuje, avšak nikdy neklesne pod nulu. Synchronizáciu zabezpečujú dve neprerušiteľné operácie P a V (buď sa vykoná celá naraz, alebo sa nevykoná vôbec). Názvy týchto operácií pochádzajú od tvorca semaforov, pána *Edsger Wybe Dijkstra*. V je skratka slova „*verhoog*“, čo znamená v holandčine *zvýšiť*. P je skratka zo zloženého slova „*prolaag*“, čo znamená *skús-a-zníž*. Operácie sú definované nasledovne:

- Operácia P sa pokúša odpočítať hodnotu jedna od hodnoty semaforu. Ak je hodnota semaforu väčšia ako 0, operácia sa vykoná. Ak je hodnota semaforu 0, operácia sa vykonať nedá a proces zostane zablokovaný, pokiaľ iný proces nezvýši hodnotu semaforu.
- Operácia V zvýši hodnotu semaforu a môže spôsobiť odblokovanie zablokovaného procesu.

Podtéma: Služby jadra - semget()

Kľúčové slova:	semget ()	
Ciele:	Zapamätať si:	syntax služby - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete
	Porozumieť:	- argumentom služby - návratovým hodnotám - chybovým hláseniam
	Aplikovať:	službu <code>semget ()</code> pri vytváraní synchronizačného nástroja semafor
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 minút	
Scenár	Aby Sofia mohla využívať semafor pri riešení svojej úlohy na synchronizáciu procesov v medziprocesovej komunikácii, musí si ho najprv vytvoriť. Z manuálu vyčítala, že na vytvorenie semaforu sa používa služba <code>semget ()</code> a preto potrebuje sa ju naučiť používať.	

POSTUP:

KROK1 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `semget ()`:

Služba `semget ()` vytvorí novú sadu semaforov a vráti ich identifikátor (ten používajú ďalšie služby pre prácu so semaformi).

Najprv si objasníme ako sú semaforey vnímané v OS UNIX/Linux. Semaforová sada (tzv. set alebo pool) je určitý počet semaforov, ktorý je identifikovaný unikátnym identifikátorom. V takejto sade môžeme mať viacero semaforov a identifikujete ich poradím (začínajúc od nuly). Operácie sa vykonávajú atomicky nad celou sadou (buď sa vykonajú všetky požadované, alebo sa nevykonajú vôbec).

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/sem.h>
int semget (key_t key, int num_sems, int sem_flags);
```


Sémantika:

- Služba `semget ()` vracia identifikátor sady semaforov (nezáporné celé číslo), alebo -1 pri chybe.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvý parameter `key` je celočíselná hodnota, ktorá umožňuje nezávislým procesom pristupovať k rovnakej sade semaforov. Podľa kľúča OS vytvorí sadu semaforov alebo použije existujúcu s rovnakým kľúčom. Existuje špeciálna hodnota kľúča semaforu `IPC_PRIVATE`, ktorá vytvorí sadu semaforov, ku ktorej môže pristupovať iba proces, ktorý ju vytvoril. Tento identifikátor musí tento proces doručiť priamo procesom ktoré ho potrebujú, väčšinou ide o ním vytvorené dcérske procesy (proces potomok).

Parameter `num_sems` reprezentuje počet semaforov v sade. Parameter `sem_flags` je množina príznakov, ktoré sú podobné príznakom služby `open()`. Špecifikuje prístupové práva k sade semaforov, ktoré fungujú ako prístupové práva k súboru. Navyše, môžu byť bitovo spočítané s hodnotou `IPC_CREAT`, ktorá zaistí vytvorenie novej sady semaforov. Nie je chybou nechať príznak `IPC_CREAT` nastavený a odovzdať službe kľúč existujúcej sady semaforov. Keď nie je potreba, ostáva príznak `IPC_CREAT` ignorovaný. Pomocou príznakov `IPC_CREAT` a `IPC_EXCL` je možné získať novú jedinečnú sadu semaforov. Ak už taká sada semaforov existuje, služba `semget()` vráti chybu.

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 semget`.

KROK3 – aplikovanie služby v programe:

Sofia má za úlohu urobiť program, ktorý má vytvoriť tri sady semaforov s týmito nastavenými príznakmi `IPC_CREAT|IPC_EXCL`, `IPC_PRIVATE` a prístupovými právami nastavenými na hodnotu `0666`. K získaniu kľúča pre službu `semget()` sa použije služba `ftok()` a príznak `IPC_CREAT`.

```
#include <stdio.h>
#include <sys/sem.h>

int main(void)
{
    int sem1, sem2, sem3;
    key_t ipc_key;

    ipc_key = ftok(".", 'S');          //ziskanie kluca pre sluzbu semget()
    if ((sem1 = semget(ipc_key, 3, IPC_CREAT | 0666)) == -1) {
        perror("semget: IPC_CREAT | 0666");
    }
    //vytvori sadu semaforov s prístupovými právami
    printf("sem1 identifikator: %d\n", sem1);

    if ((sem2 = semget(ipc_key, 3, IPC_CREAT | IPC_EXCL | 0666)) == -1) {
        perror("semget: IPC_CREAT | IPC_EXCL | 0666");
    }
    //vytvori sadu semaforov ak už existuje tak služba semget() vráti chybu
    printf("sem2 identifikator: %d\n", sem2);

    if ((sem3 = semget(IPC_PRIVATE, 3, 0666)) == -1) {
        perror("semget: IPC_PRIVATE");
    }
    //vytvori jedinečnú sadu semaforov pre proces ktorý ju vytvoril
    printf("sem3 identifikator: %d\n", sem3);
    return 0;
}
```

Spustením predchádzajúceho programu Sofia získala dva identifikátory na sadu semaforov, ktoré sa vypíšu na štandardný výstup. Po ukončení programu vytvorené sady semaforov ostanú v systéme. Môže použiť príkaz `ipcs -s`, ten jej ukáže aktuálny stav vytvorených semaforov. Ak Sofia potrebuje odstrániť semafor zo systému, môže použiť príkaz `ipcrm -s sem_id`, kde `sem_id` je identifikátor sady semaforov.

Podtéma: Služby jadra - semctl()

Kľúčové slova:	semctl()	
Ciele:	Zapamätať si:	syntax služby - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete
	Porozumieť:	- argumentom služby - návratovým hodnotám - chybovým hláseniam
	Aplikovať:	službu <code>semctl()</code> pri inicializácii a pri práci so semaforom
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	15 minút	
Scenár	Sofia už si vie vytvoriť sadu semaforov. Aby ju mohla využívať pre svoje procesy a pre riešenie zadanej úlohy, musí ju najprv inicializovať na hodnoty, ktoré potrebuje pre synchronizáciu procesov. Zistila, že na vyriešenie tohto problému sa používa služba <code>semctl()</code> .	

POSTUP:

KROK1 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `semctl()`:

Služba `semctl()` inicializuje (nastaví), alebo prečíta hodnoty semaforov zo sady semaforov alebo prípadne sadu semaforov odstráni zo systému.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/sem.h>
int semctl (int sem_id, int sem_num, int command, ...);
```

Sémantika:

- Služba `semctl()` vracia rôzne hodnoty v závislosti na parametri *command*. V prípade hodnôt `SETVAL` a `IPC_RMID` vracia po úspešnom vykonaní 0, alebo pri chybe -1.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvý parameter *sem_id* je identifikátor sady semaforov, ktorý získame službou `semget()`. Parameter *sem_id* určuje, s ktorou sadou semaforov sa má pracovať. S tým je spojený druhý parameter *sem_num*, ktorý naopak určuje, s ktorým semaforom z danej sady sa má pracovať (začínajúc od NULY). Parameter *command* špecifikuje akciu, ktorá sa má vykonať. Štvrtý parameter, ak je prítomný, je definovaný ako `union semun`, ktorý musí obsahovať minimálne nasledujúce prvky:

```
union semun {
    int val; /*hodnota SETVAL*/
    struct semid_ds *buf; /*vyrovňavacia pamäť pre IPC_STAT
                           a IPC_SET*/
    unsigned short *array; /*pole pre GETALL. SETALL*/}
```

Parameter *command* môže v službe `semctl()` nadobúdať rôzne hodnoty. My si uvedieme dve najpoužívanejšie z nich:

- `SETVAL` – slúži k inicializácii semafora určitou hodnotou. Požadovaná hodnota je odovzdaná ako prvok `val` štruktúry `union semun`. Semafor je potrebné nastaviť ešte pred prvým použitím.
- `GETVAL` – slúži na zistenie nastavenej hodnoty semaforu.
- `IPC_RMID` – slúži na zmazanie sady semaforov, keď už nie je potrebná.

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz `man 2 semctl`.

KROK3 – aplikovanie služby v programe:

Sofia dostala za úlohu vytvoriť sadu semaforov s troma semaformi a s prístupovými právami 0666. Nastaviť ich na tieto hodnoty 3,4,1 a vypísať čas a dátum vytvorenia sady semaforov pomocou služby `semctl()`.

```
#include <stdio.h>
#include <sys/sem.h>
#include <stdlib.h>
#include <time.h>

int main(void)
{
    int sem_id, sem_value, i;
    key_t ipc_key;
    struct semid_ds sem_buf;
    static ushort sem_array[] = {3,1,4};
    ipc_key = ftok(".", 'S');
    if ((sem_id = semget (ipc_key, 3, IPC_CREAT | 0666))== -1){
        perror("semget: IPC_CREAT | 0666"); exit (1);
    }
    //vytvorenie sady semaforov
    printf("Semafor ID: %d\n", sem_id);
    if (semctl(sem_id, 0, IPC_STAT, &sem_buf) == -1){
        perror("semctl:IPC_STAT"); exit (2);
    }
    //poskytne informacie o vytvorej sade semaforov
    printf("Vytvoreny %s", ctime(&sem_buf.sem_ctime));
    //inicializacia sady semaforov
    if (semctl(sem_id, 0, SETALL, sem_array) == -1){
        perror("semctl: SETALL"); exit (3);
    }
    for (i = 0; i < 3; ++i){
        //zobrazí hodnoty semaforov
        if ((sem_value = semctl(sem_id, i, GETVAL)) == -1){
            perror("semctl: GETVAL"); exit (4);
        }
        printf("Semafor %d ma hodnotu %d\n", i, sem_value);
    }
    if (semctl(sem_id, 0, IPC_RMID) == -1){
        perror("semctl: IPC_RMID"); exit (5);
    }
    //odstráni sadu semmaforov
    return 0;
}
```

Podtéma: Služby jadra - semop()

Kľúčové slova:	semop ()		
Ciele:	Zapamätať si:	syntax služby - prečítať si manuálové stránky v Unixe/Linux, Linux dokumentačný projekt, zdroje na internete	
	Porozumieť:	- argumentom služby - návratovým hodnotám - chybovým hláseniam	
	Aplikovať:	službu semop () pri operáciach vykonávaných nad semaformi	
	Vedieť:	využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov	
Odhadovaný čas	60 minút		
Scenár	Sofia pokračuje v riešení svojej úlohy. Potrebuje vykonať operáciu nad ňou vytvorenou a inicializovanou sadou semaforov. Aby zabezpečila synchronizovaný prístup do kritickej sekcie každého svojho procesu, musí sa naučiť efektívne používať službu jadra semop () .		

POSTUP:

KROK1 - naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra semop() :

Služba semop() je používaná na vykonávanie operácií P a V nad sadou semaforov definovaných v parametri sem_id.

Prv si povieme ako semop() narába s množinou operácií. V prípade, že nie je príznakmi v operácii povedané inak, všetky operácie sa vykonajú atomicky a vykonajú sa len vtedy, ak je možné ich všetky vykonať. V prípade, že to možné nie je, semop() uspeje volajúci proces.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/sem.h>
int semop (int sem_id, struct sembuf *sem_ops, size_t num_sem_ops);
```

Sémantika:

Doplňte návratové hodnoty služby semop() :

- služba semop() vracia _____, pri chybe ____

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvý parameter sem_id je identifikátor sady semaforov, ktorý vráti služba semget(). Druhý parameter sem_ops je ukazovateľ na pole štruktúry, ktorá obsahuje aspoň tieto prvky:

```
struct sembuf {
    short sem_num;
    short sem_op;
    short sem_flg;
}
```

Prvý člen záznamu (štruktúry) *sem_num* je číslo semaforu, nad ktorým sa má zo sady semaforov urobiť daná operácia. Druhý člen záznamu *sem_op* je hodnota alebo číslo (určujúce typ operácie), na ktorú má byť semafor zmenený. Hodnotu semaforu môže meniť o viac než 1. Často sa však používajú iba dve hodnoty:

- -1 zníženie hodnoty semaforu – P operácia
- +1 zvýšenie hodnoty semaforu – V operácia

Operácie P a V vyjadrujeme pomocou číselnej hodnoty druhého člena záznamu *sem_op* štruktúry *sembuf*:

- Ak *sem_op* > 0 – jadro použije túto hodnotu na zvýšenie hodnoty semafora a odblokuje procesy, ktoré čakajú na zvýšenie hodnoty semafora (operácia V).
- Ak *sem_op* = 0 – jadro kontroluje hodnotu semafora, pokiaľ nie je nulová, zvýši počet procesov čakajúcich na nulovú hodnotu semafora a proces zablokuje.
- Ak *sem_op* < 0 – absolútna hodnota je rovná hodnote semafora alebo je menšia jadro pripočíta túto hodnotu (hodnota semafora je znížená – operácia P). Ak sa potom hodnota semafora rovná 0, jadro aktivuje všetky zablokované procesy, čakajúce na nulovú hodnotu semafora.
- Ak *sem_op* < 0 – absolútna hodnota je väčšia a alebo rovná hodnote semafora, jadro proces zablokuje.

Posledný člen záznamu štruktúry *sem_flg* obsahuje jeden z dvoch príznakov SEM_UNDO alebo IPC_NOWAIT.

- SEM_UNDO – operácie, ktoré sú vykonané s týmto príznakom sú navrátené po ukončení procesu. Táto operácia má zabezpečiť prípadné uchovanie konzistencie semaforu v prípade, že proces sa ukončí počas vykonávania kritickej sekcie; umožní operačnému systému tento semafor automaticky uvoľniť.
- IPC_NOWAIT – v prípade, že sa medzi operáciami narazí na operáciu, ktorá by vyžadovala uspatie procesu (nemôže byť totiž vykonaná) a zároveň má daná operácia príznak IPC_NOWAIT, tak funkcia neuspí volajúci proces, ale len vráti chybovú hodnotu -1.

Posledný parameter *num_sem_ops* je počet prvkov štruktúry *sembuf* (semaforov v poole), nad ktorými sa vykonávajú operácie P a V.

 Pre podrobnejšie informácie zadaj príkaz **man 2 semop**.

Podtéma: Príklad

KROK1 – aplikovanie služieb v programe:

Pre experimentovanie so semaformi použijeme nasledujúce programy *sem1.c* a *sem2.c*. Program *sem1.c* vytvorí, inicializuje a odstráni sadu semaforov. Pre riešenie nášho problému využijeme iba jednosemaforovú sadu (jednosemaforový pool). Program *sem2.c* využije sadu semaforov vytvorenú programom *sem1.c*. K indikácii vstupu a výstupu z kritickej sekcii programu použijeme dva rôzne znaky. Program *sem1.c* zobrazí pri vstupe i opustení kritickej sekcii programu znak X a program *sem2.c* zobrazí pri vstupe a opustení kritickej sekcii programu znak O. Pretože by mal do kritickej sekcii programu mať prístup vždy iba jeden proces, mali by sa všetky znaky X a O na výstupe objaviť v pároch. Pre striedanie prístupu do kritickej sekcii programu *sem1.c* a *sem2.c* využívajú službu `sleep()`, ktorá pozastaví vykonávanie programu.

Program sem1.c

```
#include <stdlib.h>                // potrebné hlavičkové súbory
#include <stdio.h>
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/sem.h>

union semun
{
    int val, arg1, arg2;          /* hodnota pre SETVAL */
    struct semid_ds *buf;         /* buffer pre IPC_STAT, IPC_SET */
    unsigned short int *array;    /* pole pre GETALL, SETALL */
    struct seminfo *__buf;        /* buffer pre IPC_INFO */
};

static int set_semvalue(void);    //prototypy funkcií
static void del_semvalue(void);
static int semaphore_p(void);
static int semaphore_v(void);
static int sem_id;               // globálna premenná.

int main(int argc, char *argv[])
{
    int i;
    int pause_time;
    char op_char = 'X';
    srand((unsigned int) getpid()); //Nastaviť generátor náhodných čísel
    arg1 = atoi(argv[1]);          //získame argumenty odovzdané programu
    arg2 = atoi(argv[2]);          //konvertujem string na integer

    sem_id = semget((key_t)1234, 1, 0666 | IPC_CREAT);
    if(sem_id == -1) {
        perror("semget()");
        exit(EXIT_FAILURE);
    }
    printf("Program sem1.c ID semaforu: %d\n", sem_id);
    if (!set_semvalue()) {         //inicializácia semafora
        fprintf(stderr, "Failed to initialize semaphore\n");
        exit(EXIT_FAILURE);
    }
    sleep(2);
```

Cyklus 10 krát vkročí do kritickej sekcii programu a náhodne počká. Funkcia `semaphore_p()` nastaví semafor na čakanie.

```

for(i = 0; i < 10; i++) {
    if (!semaphore_p()) exit(EXIT_FAILURE);
    printf("%c", op_char);fflush(stdout);
    pause_time = rand() % arg1;
    sleep(pause_time);
    printf("%c", op_char);fflush(stdout);
}

```

Po skončení kritickej sekcie voláme funkciu `semaphore_v()`, ktorá semafor nastaví na voľno, potom sa náhodne čaká a pokračuje ďalšou iteráciou cyklu. Nakoniec voláme `del_semvalue` na odstránenie ID semafora.

```

    if (!semaphore_v()) exit(EXIT_FAILURE);
    pause_time = rand() % arg2;
    sleep(pause_time);
}
sleep(6);
printf("\n%d - finished\n", getpid());
del_semvalue();
exit(EXIT_SUCCESS);
}

```

Funkcia `set_semvalue` inicializuje semafor pomocou príkazu `SETVAL`, ktorý je odovzdaný ako parameter *command* služby `semctl()`. Je to nutné pred prvým použitím semaforu.

```

static int set_semvalue(void){
    union semun sem_union;
    sem_union.val = 1;
    if (semctl(sem_id, 0, SETVAL, sem_union) == -1) return(0);
    return(1);
}

```

Funkcia `del_semvalue` má skoro rovnaký tvar, ale služba `semctl()` používa príkaz `IPC_RMID`, ktorý odstráni ID semaforu:

```

static void del_semvalue(void){
    if (semctl(sem_id, 0, IPC_RMID) == -1)
        fprintf(stderr, "Failed to delete semaphore\n");
}

```

Funkcia `semaphore_p` zmení hodnotu semaforu na -1 (čakanie):

```

static int semaphore_p(void)
{
    struct sembuf sem_b;
    sem_b.sem_num = 0;
    sem_b.sem_op = -1;
    sem_b.sem_flg = SEM_UNDO;
    if (semop(sem_id, &sem_b, 1) == -1) {
        fprintf(stderr, "semaphore_p failed\n");
        return(0);
    }
    return(1);
}

```


Funkcia `semaphore_v` nastavuje `sem_op` na 1, takže semafor sa stane opätovne prístupným.

```
static int semaphore_v(void)
{
    struct sembuf sem_b;
    sem_b.sem_num = 0;
    sem_b.sem_op = 1;
    sem_b.sem_flg = SEM_UNDO;
    if (semop(sem_id, &sem_b, 1) == -1) {
        fprintf(stderr, "semaphore_v failed\n");
        return(0);
    }
    return(1);
}
```

Program sem2.c

```
#include <stdlib.h> // potrebné hlavickové súbory
#include <stdio.h>
#include <sys/ipc.h>
#include <sys/sem.h>

static int semaphore_p(void);
static int semaphore_v(void);
static int sem_id; // globalná premenná.

int main(int argc, char *argv[])
{
    int i, arg1, arg2;
    int pause_time;
    char op_char = 'O';
    srand((unsigned int) getpid()); // Nastaviť generator náhodných čísel
    arg1 = atoi(argv[1]); // získame argumenty odovzdané programu
    arg2 = atoi(argv[2]); // konvertujem string na integer

    sem_id = semget((key_t)1234, 1, 0666 | IPC_CREAT);
    if (sem_id == -1) {
        perror("semget()");
        exit(EXIT_FAILURE);
    }
    printf("Program sem2.c ID semaforu: %d\n", sem_id);
    sleep(1);

    for (i = 0; i < 10; i++) {
        if (!semaphore_p()) exit(EXIT_FAILURE);
        printf("%c", op_char); fflush(stdout);
        pause_time = rand() % arg1;
        sleep(pause_time);
        printf("%c", op_char); fflush(stdout);
        if (!semaphore_v()) exit(EXIT_FAILURE);
        pause_time = rand() % arg2;
        sleep(pause_time);
    }
    sleep(6);
    printf("\n%d - finished\n", getpid());
    exit(EXIT_SUCCESS);
}
```

Funkcia `semaphore_p` zmení hodnotu semaforu na -1 (čakanie):

```
static int semaphore_p(void)
{
    struct sembuf sem_b;
    sem_b.sem_num = 0;
    sem_b.sem_op = -1;
    sem_b.sem_flg = SEM_UNDO;
    if (semop(sem_id, &sem_b, 1) == -1) {
        fprintf(stderr, "semaphore_p failed\n");
        return(0);
    }
    return(1);
}
```

Funkcia `semaphore_v` nastavuje `sem_op` na 1, takže semafor sa stane opäťovne prístupným.

```
static int semaphore_v(void)
{
    struct sembuf sem_b;
    sem_b.sem_num = 0;
    sem_b.sem_op = 1;
    sem_b.sem_flg = SEM_UNDO;
    if (semop(sem_id, &sem_b, 1) == -1) {
        fprintf(stderr, "semaphore_v failed\n");
        return(0);
    }
    return(1);
}
```

Toto je príklad výstupu, ktorý získame, keď spustíme program `sem1.c` a `sem2.c` súčasne v jednom termináli s parametrami 3 a 2 pre službu `sleep()`:

```
$ ./sem1 3 2 & ./sem2 3 2
```

```
Program sem2.c ID semaforu: 229377
Program sem2.c ID semaforu: 229377
```

```
OOXXOOXXOOXXOOXXOOXXOOXXOOXXOOXXOOXXOOXX
```

```
1083 - finished
1082 - finished
$
```

Je vidieť, že znaky X a O sú spárované a striedajú sa, čo znamená, že kritické sekcie programov boli spracované správne.¹⁰ Ak by sa sparované znaky X a O (dvojice) nestriedali pravidelne, môže to byť spôsobené vytážením systému v danom momente spustenia programov v systéme. Striedanie spárovaných znakov X a O, čiže prístup do

---

¹⁰ Ak chcete uvedený program spustiť a nefunguje vám, skúste pred spustením programu zadať príkaz `stty -testop`, ktorý zabráni programu na pozadí generujúcemu výstup `tty`, aby generoval signál.

kritickej sekcii programov, môžeme ovplyvňovať pomocou parametrov odovzdaných programu *sem1.c* a *sem2.c*.

KROK2 - ako to funguje:

Program *sem1.c* a *sem2.c* najprv získajú identifikátor semaforu službou `semget()`. Kľúč pre túto službu bol zvolený programátorom a príznak `IP_CREAT` zaistí vytvorenie semaforu, ak to bude nutné. Program *sem1.c* je zodpovedný za inicializáciu semafora, čo vykoná pomocou funkcie `set_semvalue()`, ktorá poskytuje zjednodušené rozhranie všeobecnejšej služby `semctl()`. Program *sem1.c* počká s odstránením semaforu, kým neskončí program *sem2.c*. Pokiaľ by semafor nebol zmazaný, existoval by v systéme, i keď by ho žiadne iné programy nepoužívali.

Program *sem1.c* a *sem2.c* potom vykoná desať iterácií cyklu, pričom v kritických a nekritických sekciách počká náhodne dlho. Kritická sekcia je strážená funkciami `semaphore_p()` a `semaphore_v()`, ktoré tvoria zjednodušenie všeobecnejšej služby `semop()`. Služba `sleep()` slúži tiež k tomu, aby bolo možné spustiť program *sem2.c* skôr, ako *sem1.c* vykoná väčšie množstvo cyklov. Pomocou funkcie `rand()` je v programe získavané pseudonáhodné číslo. Generátor je inicializovaný funkciou `srand()`.

ÚLOHY NA SAMOSTANÚ PRÁCU:

Príklad č.1:

Majme dva programy, program A a program B, ich telá tvorí nasledujúci kód:

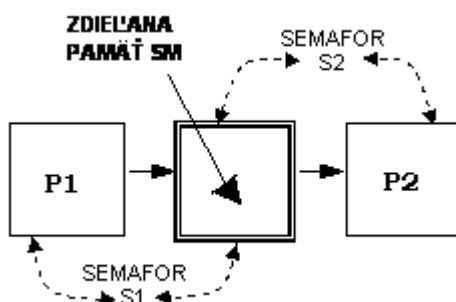
```
static int i; //zdielana premenna

//proces A                                // proces B
i=0;                                       i=0;
while(i < 100){                           while(i > -100){
i++;                                       i++;
}                                         }
printf("vyhral to A");                   printf("vyhral to B");
```

Zodpovedzte nasledujúce otázky:

- Ktorý proces vyhrá?
- Skončí sa niekedy táto „súťaž“?
- Ak jeden skončí, skončí zároveň aj druhý?
- Pomôže, ak program A spustíme ako prvý?

Príklad č.2:

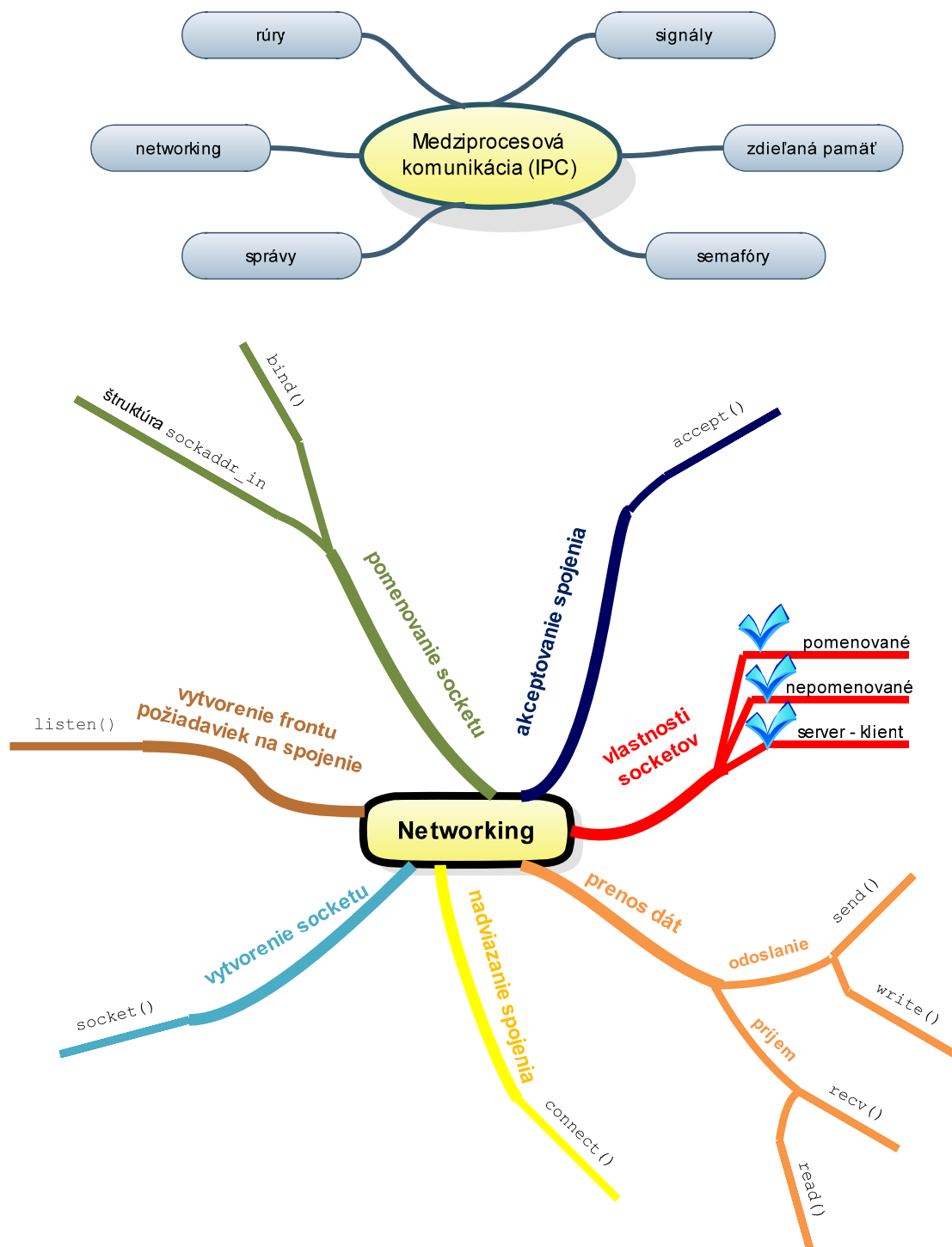

Majme nasledujúcu schému. Vytvorte dva programy, ktoré budú čítať a zapisovať do zdieľanej pamäte. Nech program p1, zapisuje do zdieľanej pamäte slová zo vstupu a program p2 ich číta a vypisuje na výstup. Na vzájomnú synchronizáciu použite semaforey.

Príklad č.3:

V tejto úlohe máme spolupracujúce procesy, ktoré komunikujú cez vyrovnávajúcu pamäť obmedzenej veľkosti. Jedna skupina procesov produkuje informácie a vkladá ju do vyrovnávacej pamäte, odkiaľ ju druhá skupina procesov vyberá. Aby mohli obidve skupiny procesov prebiehať paralelne, ich vykonávanie sa musí zosynchronizovať, t. j. producent musí mať vždy voľné miesto vo vyrovnávacej pamäti pre uloženie dát a konzument musí mať vždy pripravené dáta na výber. Ak tomu tak nie je, proces, ktorý nemôže pokračovať v činnosti, musí počkať - producent na uvoľnenie miesta vo vyrovnávacej pamäti, konzument na uloženie dát.

Sokety - sieťová komunikácia

Téma: Sokety - sieťová komunikácia

Kľúčové slová	klient, server, socket, medziprocesová komunikácia	
Ciele	Zapamätať si:	• základné princípy komunikácie medzi procesmi prostredníctvom socketov • model klient/server • syntax jednotlivých služieb
	Porozumieť:	priebehu komunikácie pomocou socketov
	Aplikovať:	služby jadra spojené s komunikáciou cez sockety
	Vedieť:	• nadviazať spojenie pomocou socketov • využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	60 min	
Scenár	Sofia dostala za úlohu vytvoriť procesy, ktoré by komunikovali v rámci počítačovej siete pomocou protokolov spojovanej služby. Až doteraz sa Sofia spoliehala na zdieľané zdroje systému jedného počítača. Jeden proces má plniť rolu servera a druhý rolu klienta. Pri analýze úlohy musí zistiť, aké ma použiť služby jadra na strane procesu-servera a procesu-klienta pri použití spojovanej komunikácie. Pri riešení tejto úlohy má použiť komunikačný nástroj <i>socket</i> , ktorý umožňuje procesom komunikovať prostredníctvom počítačovej siete.	

POSTUP:

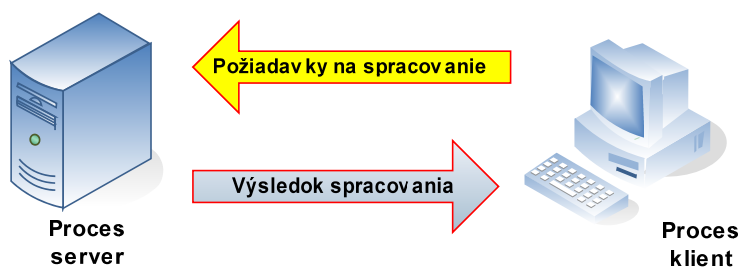
Táto kapitola sa zameriava na:

- **Systémové volania:**
  - `socket()`
  - `bind()`
  - `listen()`
  - `accept()`
  - `connect()`

Komunikačný mechanizmu *socket* je obojsmernou komunikačnou technológiou. Umožňuje komunikáciu medzi procesmi na tom istom počítači (tzv. sockety unixovej domény) alebo s procesmi vykonávanými na iných počítačoch prostredníctvom počítačovej siete (tzv. sockety internetovej domény). Možno s ním pracovať ako so súborom, má pridelený vlastný jedinečný deskriptor.

Model Klient – Server

Jedným zo základných modelov pre komunikáciu medzi procesmi prostredníctvom socketov je model klient–server. Tento model je založený na existencii dvoch typov procesov: procesu-servera a procesu-klienta. Proces-server vykonáva pasívnu úlohu - čaká na požiadavky od klientských procesov, ktorým poskytuje nejakú „službu“. Proces klient vykonáva aktívnu úlohu na tom istom počítači alebo na inom počítači. Je to proces odosielajúci požiadavky na spojenie a využívajúci služby procesu server. Klienti, ktorí spolupracujú s jedným typom servera, môžu byť rôzneho typu a môžu sa navzájom líšiť používateľským prostredím.

Obr. 6 Princíp spracovania klient/server

Server sám inicializuje a následne pozastaví svoju činnosť dovtedy, kým nepríde požiadavka zo strany klienta (pozri Obr. 6). Server a klient vzájomne kooperujú pri riešení jednotlivých úloh. Procesy typu klient väčšinou inicializuje používateľ. Je dôležité pochopiť, že nie počítač určuje, kto je klient a kto je server, ale proces, ktorý využíva sockety. Spolupráca klienta so serverom je zabezpečená prostredníctvom komunikačného systému a protokolov počítačových sietí. Komunikačný systém pozostáva z týchto častí:

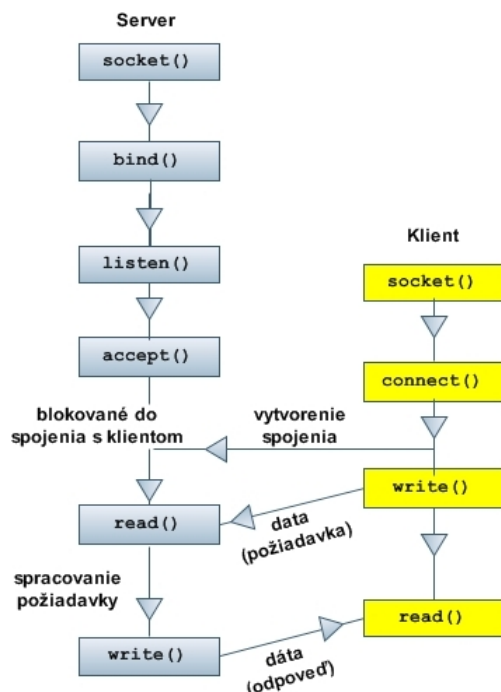
- *IP adresa* je adresa stroja (vzťahuje sa na jeho sieťové rozhranie), kde je komunikujúci proces vykonávaný. Pomocou nej dokážu s týmto procesom komunikovať iné procesy v rámci počítačovej siete. IP adresu tvoria štyri bajty, interpretované ako 32-bitové celé číslo (IPv4; novší protokol IPv6 rozširuje IP adresu na 16 bajtov).
- *Port* je celočíselný identifikátor komunikujúceho procesu, na ktorom sú vybavované požiadavky procesov (na strane servera sa zvyčajne používajú tzv. známe porty (angl. well known) do 1024 a na strane klienta sa využívajú dynamicky pridelované od 1024).

Súbor protokolov **TCP/IP** (**T**ransmission **C**ontrol **P**rotocol/**I**nternet **P**rotocol) je určený pre prepájanie heterogénnych sietí, t.j. sietí rôznych ako po stránke technickej, tak aj programovej. Protokol TCP/IP pozostáva zo skupiny protokolov, z ktorých pre prácu so

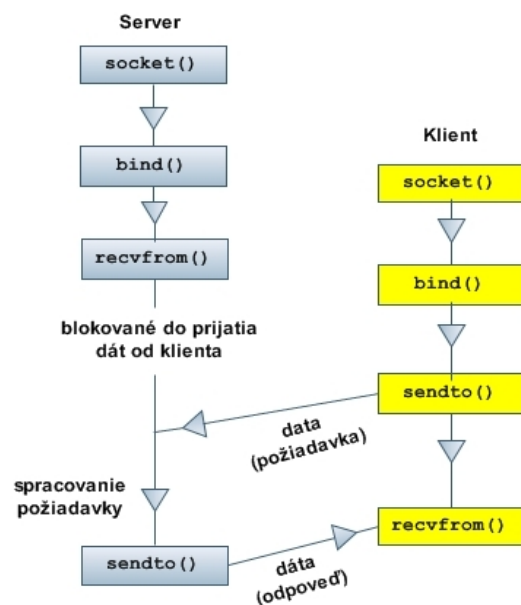
socketmi na štvrtej vrstve TCP/IP modelu sa využívajú protokoly uvedené v nasledujúcej tabuľke.

TCP/IP protokoly	
Spojované služby (protokoly TCP)	Nespojované služby (protokoly UDP)
• Jeden partner zavolá • Druhý akceptuje volanie • Spojenie je vytvorené • Začína komunikácia • Jeden z partnerov ukončí komunikáciu uzatvorením spojenia • Synchronne • Okamžité potvrdenie • Réžia vytvorenia spojenia • Stavové	• Odosielateľ napíše list • Na obálku napíše adresu prijímateľa • Doručí list na poštu • Prijímateľ obdrží list (?) • Asynchrónne • Zásadná neurčitosť • Réžia smerovania každej správy • Bezstavové

Soketové služby pre spojované protokoly (TCP)

Soketové služby pre nespojované protokoly (UDP)

Na strane procesu server (protokol TCP) musíme na rozdiel od procesu klient priradiť socketu adresu (službou `bind()`). Potom musíme vytvoriť front do ktorého sa budú ukladať požiadavky na spojenie (službou `listen()`). Požiadavky na spojenie musíme z frontu vyberať postupne (služba `accept()`). Ak vo fronte nie je žiadna požiadavka na

spojenie, proces server počká (bude uspatý), kým nejaká požiadavka nedôjde. Služba `accept()` nám vráti nový socket, pomocou ktorého budeme komunikovať s procesom-klientom, ktorý sa pripája na proces server systémovým volaním `connect()`.

Podtéma: Služba jadra - socket()

Kľúčové slová	socket(), man socket	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby socket(): • zdroje na internete: http://www.rt.com/man/socket.2.html http://linux.die.net/man/2/socket
	Porozumieť:	• využitiu služby socket() • parametrom služby socket()
	Aplikovať:	službu socket() pri vytvorení socketu
	Vedieť:	• využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár	Pri riešení svojej úlohy Sofia musí použiť komunikačný nástroj socket, ktorý slúži na komunikáciu medzi procesmi. Aby ho mohla využívať vo svojich procesoch, musí sa ho najprv naučiť vytvoriť a to pomocou služby jadra socket().	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra socket() :

Socket môžeme prirovnať k mobilnému telefónu, ktorý si Sofia kúpila bez SIM karty. Sofia má už telefón, ale nemôže ho využívať na telefonovanie. Podobne je to aj so socketom, ktorý nám vytvorí služba socket() ako koncový bod pre komunikáciu. Jeho návratová hodnota je deskriptor (niečo ako ID vytvoreného socketu – integer), ktorý môže byť použitý pre prístup k socketu v rámci procesu.

Syntax:

```
#include <sys/types.h>
#include <sys/socket.h>
int socket(int domain, int type, int protocol);
```

Sémantika:

- socket() vracia (socket) deskriptor pri úspešnom vykonaní alebo -1, ak nastane chyba

Pre podrobnejšie informácie - **man 2 socket**.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvým parametrom je doména. Umožní Sofii určiť spôsob komunikácie, resp. určuje spôsob adresácie komunikačných uzlov a súbor dostupných protokolov (spôsobov komunikácie). Môžeme to prirovnať k výberu spôsobu komunikácie medzi ľuďmi – telefón, list, e-mail, skype a pod. Každý z týchto spôsobov komunikácie má svoj spôsob adresácie (tel. číslo, adresa bydliska, e-mailová adresa, skype adresa) a dostupné spôsoby komunikácie (napr. telefón – hovor alebo SMS). Ak chceme komunikovať prostredníctvom TCP/IPv4 protokolu, ako hodnotu parametra *domain* je potrebné

uviesť symbolickú konštantu `PF_INET`¹¹. Každá socketová doména používa vlastný adresový formát¹².

Typy domén:

DOMÉNY	POPIS
<code>PF_UNIX</code>	Lokálna komunikácia
<code>PF_INET</code>	IPv4 internetové protokoly
<code>PF_INET6</code>	IPv6 internetové protokoly
<code>PF_IPX</code>	IPX – Nowell protokoly
<code>PF_APPLETALK</code>	Appletalk DDP

Druhým parametrom je typ socketu, teda spôsob komunikácie – ešte raz - môžeme to prirovnať k službám poskytovaným mobilným operátorom (SMS, hovory, internet, MMS, atď.), ktorého si Sofia vybrala. Argument *type* Sofii určí typ socketu, ktorý určí charakteristiku komunikácie. Možné hodnoty sú:

- **`SOCK_STREAM`** – jedná sa o spojovanú transportnú službu, v doméne IPv4 ide o protokol TCP. Parameter `SOCK_STREAM` používame v prípade, že chceme vytvoriť najprv spojenie medzi socketmi. Odoslané dáta budú potvrdzované a budú určenému procesu doručené v poradí, v akom sme ich odoslali (ale môžu ostať aj nedoručené – v tom prípade bude detegovaná chyba).
- **`SOCK_DGRAM`** - je nespojovanou službou, v doméne IPv4 ide o protokol UDP. Tento socket môžeme používať pri posielaní správ s dopredu definovanou maximálnou veľkosťou, pričom nie je žiadna záruka, že správa bude doručená. Navyše, odosielateľ nemá možnosť sa dozvedieť, či správa doručená bola, alebo nie. Jedná sa o prenos bez vytvorenia spojenia medzi socketmi. Každá správa (datagram) musí obsahovať adresu cieľa.

Posledným parametrom je identifikátor protokolu. Pre naše potreby bude tento parameter nastavený na nulu. Hodnota nula znamená použitie defaultného protokolu¹³.

Ak chce Sofia používať protokol TCP/IP, zadáme ako posledný parameter hodnotu **`IPPROTO_TCP`**. Takže, ak bude chcieť vytvoriť socket pre spojoovo orientovanú komunikáciu, použijeme službu `socket()` s týmito parametrami:

```
socket(AF_INET, SOCK_STREAM, IPPROTO_TCP);
```

Typy parametrov *domain* a *type*, ktoré môžu byť použité spolu.

	<code>PF_UNIX</code>	<code>PF_INET</code>	<code>AF_NS</code>
<code>SOCK_STREAM</code>	Áno	TCP	SPP
<code>SOCK_DGRAM</code>	Áno	UDP	IDP
<code>SOCK_RAW</code>		IP	Áno
<code>SOCK_SEQPACKET</code>			SPP

¹¹ Minulosti sa používali symbolické konštanty začínajúce s `AF_` (address family) v službe `socket()`. Pozor si treba dať na služby, ktoré využívajú tieto symbolické konštanty v štruktúre `sockaddr` alebo od nej odvodené štruktúry.

¹² Typy adresného formátu vid'. Linux dokumentačný projekt.

¹³ Kto ma záujem dozvedieť sa viac informácií nech použije manuálové stránky (man page) alebo Linux dokumentačný projekt.

KROK3 – aplikovanie služby v programe:

Sofia už pozná jednotlivé parametre služby `socket()`, preto môže vytvoriť jednoduchý program, v ktorom si vytvorí socket pre spojovanú komunikáciu s defaultne nastaveným protokol.

```
#include <sys/socket.h>
#include <stdio.h>

main() {
    int s;

    s = socket(PF_INET, SOCK_STREAM, 0); //vytvorenie socketu

    if(s == -1) perror("socket"); //kontrala sluzby socket()
    else
        printf("Socket vytvoreny\n jeho deskriptor je %d \n", s);

    return 0;
}
```

KROK4:

Aké bolo číslo deskriptora socketu Vášho programu?:

Výstup z programu:

```
$
Socket vytvoreny
jeho deskriptor je _____
$
```

Podtéma: Služby jadra - bind()

Kľúčové slová	bind(), man bind	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby bind(): • zdroje na internete: http://www.hmug.org/man/2/bind.php http://ibm5.ma.utexas.edu/cgi-bin/man-cgi?bind+2
	Porozumieť:	• dôvodu zviazania socketu s IP adresou a portom • chybovým hláseniam • parametrom služby bind()
	Aplikovať:	službu bind() pri práci so socketmi
	Vedieť:	• využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár	Sofia si v prvej časti riešenie úlohy vytvorila socket pomocou služby jadra socket(). Aby mohol byť socket využívaný procesom v rámci skupiny počítačov, musí ho zviazať s IP adresou a portom. Nato sa využije službu jadra bind().	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra bind():

Sofia navštívila pobočku vybraného mobilného operátora, aby si mohla kúpiť SIM kartu, ktorá jej priradí jedinečné telefónne číslo (IP adresa) a tiež jej poskytne služby v rámci jej telefónneho programu SMS, MMS, internet, hovory, atď. (port). Po vložení SIM karty do telefónu Sofia už môže využívať telefón na komunikáciu. Podobne ako SIM karta, tak aj služba bind() zviaže, resp. priradí socketu IP adresu a port. Po zviazaní službou bind() socket môžeme využívať na komunikáciu medzi procesmi v rámci počítačovej siete.

Syntax:

```
#include <sys/socket.h>
int bind (int socket, struct sockaddr *address, int address_len);
```

Sémantika:

- bind() vracia - 0 pri úspešnom vykonaní alebo -1, ak nastala chyba.

Pre podrobnejšie informácie - **man 2 bind**.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvým parametrom je *socket*. Parameter špecifikuje socket (prostredníctvom jeho deskriptora), ktorý má byť “zviazaný” s adresou. (deskriptor sme získali pomocou služby socket().)

Druhým parametrom je *address*. Ukazuje na *sockaddr* štruktúru, formát ktorej je určený doménou alebo požadovaným správaním socketu. *Sockaddr* štruktúra zahŕňa štruktúry *sockaddr_in* a *sockaddr_un*, to závisí od toho, ktorá z podporovaných address family (rodiny adries) je práve využívaná.

Tretím parametrom je `address_len`. Určuje dĺžku štruktúry `sockaddr`, určenú parametrom `address`.

KROK3 - oboznámiť sa so štruktúrou `sockaddr` a jej položkami:

Proces potrebuje na nadviazanie spojenia socket, IP adresu stroja a portu ktorý je na nej určený pre pripájanie. Adresa je súčasťou štruktúry:

```
struct sockaddr {
    unsigned short sa_family;    // typ komunikačného socketu AF nie PF
    char sa_data[14];           // 14 bytov protokolovej adresy
};
```

Položka štruktúry `sa_data[14]` obsahuje cieľovú adresu a číslo portu pre daný socket. Pre IPv4 budeme používať odvodenú štruktúru `sockaddr_in`, ktorá je definovaná v hlavičkovom súbore `<netinet/in.h>` v tvare:

```
struct sockaddr_in {
    short int sin_family;        //typ komunikačného socketu AF nie PF
    unsigned short int sin_port; // 2 byty číslo portu
    struct in_addr sin_addr;     // 4 byty actual IP address
    unsigned char sin_zero[8];   // zvyšných 8 bytov nulujeme
};
```

KROK4 – aplikovanie služby v programe:

Sofia si vytvorí program, v ktorom si vyskúša zviazať socket s IP adresou a portom pomocou služby `bind()`.

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <string.h>
#include <netinet/in.h>
#include <sys/socket.h>

#define MYPOR 3490 //port, na ktorý sa budú užívatelia pripájať

int main()
{
    int s;
    struct sockaddr_in my_addr;    /* štruktúra obsahujúca informácie o
                                    mojej adrese*/
    int sin_size;

    if ((s = socket(PF_INET, SOCK_STREAM, 0)) == -1) {
        perror("socket");          //vytvorenie socketu
        exit(1);
    }
    my_addr.sin_family = AF_INET; //naplnenie štruktúry sockaddr_in
    my_addr.sin_port = htons(MYPOR);
    my_addr.sin_addr.s_addr = INADDR_ANY;
    bzero(&(my_addr.sin_zero), 8);

    //zviazanie socketu službou bind()
    if(bind(s, (struct sockaddr *)&my_addr, sizeof(struct sockaddr))==-1){
        perror("bind");
        exit(1);
    }
}
```

Opis predchádzajúceho programu:

Najprv si Sofia vytvorí socket pre spojovanú komunikáciu s defaultne nastaveným protokolom pomocou služby `socket()`. Aby mohla zviazať IP adresu a port so socketom službou `bind()`, musí najprv naplniť štruktúru `sockaddr_in`. Všetky príkazy začínajúce `my_addr` slúžia na napĺňanie štruktúry `sockaddr_in`. V závislosti od architektúry procesora, počítače uchovávajú čísla v pamäti rôznym spôsobom (endianita¹⁴). Funkcia `htons()` zabezpečí transformáciu endianity počítača na endianitu siete. Funkcia `bzero()` nám doplní reťazec `my_addr.sin_zero` o 8 núl.

Sofia sa musí rozhodnúť, akú IP adresu priradí socketu. Ak by za adresu počítača dosadila adresu 127.0.0.1 (*localhost*), v tom prípade by sa mohla na proces server pripojiť iba z lokálneho počítača. Ak chce očakávať spojenie z akéhokoľvek rozhrania, vloží do atribútu symbolickú konštantu `INADDR_ANY`.

Základnou podmienkou komunikácie je získanie adresy komunikujúcich strán. To môže byť vykonané v nasledujúcich krokoch:

Rozlíšenie adresy

V prípade, že máme meno uzla (host), ktorý sa má podieľať na komunikácii, jeho IP adresu zistíme pomocou funkcie `gethostbyname(char *hostname)`, ktorá vracia smerník na štruktúru `hostent`, ktorej definícia je:

```
struct hostent {
    char*    h_name;           //oficiálne meno hostu
    char**   h_aliases;       //smerník na zoznam aliasov (iných mien)
    int      h_addrtype;      //typ adresy
    int      h_length;        //dlžka adresy
    char**   h_addr_list;     //smerník na zoznam adries ak ich ma viac
};
```

Postupnosť bajtov

Na to, aby sme sformovali adresy do potrebného tvaru pre komunikáciu, použijeme sieťovú postupnosť bajtov. Našťastie, väčšina sieťových funkcií akceptuje adresy v hostovej postupnosti bajtov a vracajú výsledok v sieťovej postupnosti. Preto je zvyčajne potrebné zmeniť na sieťovú postupnosť bajtov jedine čísla portov, keďže pre zadávanie IP adresy vo zvyčajnom tvare sú systémom poskytované špeciálne funkcie (`inet_addr()` je funkcia, ktorá zmení reťazec znakov IP adresy do 4 bajtovej sieťovej postupnosti). Ak chceme získať IP adresu v čitateľnom tvare, použijeme funkciu `inet_ntoa()`. Preklad čísel do sieťovej postupnosti vykonávajú nasledujúce funkcie:

- `htons()` – krátke celé čísla z hostovej postupnosti do sieťovej (pre porty).
- `ntohs()` – krátke celé čísla zo sieťovej do hostovej postupnosti (pre porty).
- `htonl()` – dlhé celé čísla z hostovej do sieťovej postupnosti (pre IP adresy).
- `ntohl()` – dlhé celé čísla zo sieťovej do hostovej postupnosti (pre IP adresy).

Sformovanie adresy

Formovanie adresy pre internetové protokoly sa uskutočňuje pomocou štruktúry `sockaddr_in`.

---

¹⁴ <https://sk.wikipedia.org/wiki/Endianita>

Podtéma: Služba jadra - listen()

Kľúčové slová	listen(), man listen()	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby listen(): • zdroje na internete: http://www.rt.com/man/listen.2.html http://www.cl.cam.ac.uk/cgi-bin/manpage?2+listen
	Porozumieť:	• parametrom služby listen() • socketovému frontu
	Aplikovať:	službu listen() pri práci so socketmi
	Vedieť:	• využiť získané skúsenosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár:	Pri príjme požiadaviek na socket, musí Sofia pomocou serverového procesu vytvoriť front, kam sa ukladajú zatiaľ nevybavené simultánne požiadavky. Využije na to službu listen().	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra listen():

Môžeme to prirovnať k situácii (podržanie hovoru), keď Sofia práve využíva telefón na hovor a na jej telefón príde požiadavka o ďalší hovor, ktorý je pre ňu dôležitý. Preto je nutné zaistiť, aby sa ďalšie prichádzajúce požiadavky od ďalších klientov nestratili zatiaľ čo prvá je obsluhovaná procesom serverom. Preto používame službu listen() na strane procesu server, ktorá vytvorí vyrovnávaciu pamäť pre uchovávanie požiadaviek na pripojenie. Ak je front plný a nejaký klient sa pokúsi pripojiť, bude spojenie odmietnuté.

Syntax:

```
#include <sys/socket.h>
int listen (int socket, int backlog);
```

Sémantika:

- listen() vracia - 0 pri úspešnom vykonaní alebo -1, ak nastane chyba

Pre podrobnejšie informácie - **man 2 listen**.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvým parametrom je *socket*. Argument určuje jedinečný identifikátor socketu vytvorený službou *socket()* s adresou priradenou službou *bind()*. Druhým parametrom je *backlog*. Argument *backlog* určuje maximálne množstvo simultánnych požiadaviek na spojenie. Horný limit je špecifikovaný symbolickou konštantou *SOMAXCONN* v hlavičkovom súbore *<sys/socket.h>*. Hodnota parametra *backlog* je nastavená štandardne na hodnotu 5.

Podtéma: Služba jadra - `accept()`

Kľúčové slová	<code>accept()</code> , <code>man accept()</code>	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby <code>accept()</code>: • zdroje na internete: http://www.rt.com/man/accept.2.html http://www.manpagez.com/man/2/accept/
	Porozumieť:	• prijatiu – vyžiadaniu - ukončeniu spojenia • chybovým hláseniam • parametrom služby <code>accept()</code>
	Aplikovať:	službu <code>accept()</code> pri práci so socketmi
	Vedieť:	• využiť získané vedomosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	10 min	
Scenár:	Sofia pokračuje vo vytváraní procesu server, v ktorom už vytvorila socket zviazaný s IP adresou a portov. Už má front pre zapamätanie nevybavených požiadaviek. Teraz sa potrebuje naučiť, ako vybrať z frontu požiadavku na spojenie. Zistila, že k tomu jej posluží služba <code>accept()</code> .	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra `accept()`:

Sofii prišla na jej telefón požiadavka o hovor. Ak chce vytvoriť telefonické spojenie a nadviazať komunikáciu, musí ju najprv potvrdiť. Podobne je to so službou `accept()`, ktorá sa využíva v procese server pre vyber požiadavky z frontu čakajúcich požiadaviek o spojenie a potvrdí ju. Pre každé prijaté spojenie sa vytvorí nový socket. Potom cez tento nový socket prebieha komunikácia. Tento sám o sebe nemôže prijať ďalšie spojenia, ale pôvodný (ktorý prijal požiadavku) socket je otvorený a ten môže prijať ďalšie spojenia. Ak je front prázdny, bez ďalších požiadaviek na spojenie, služba `accept()` blokuje proces server (uspí proces), až pokiaľ nie je prítomná požiadavka na spojenie.

Syntax:

```
#include <sys/socket.h>
int accept (int socket, struct sockaddr *restrict addr,
socklen_t *restrict len);
```

Sémantika:

- `accept()` vracia - nezáporný (socket) descriptor pri úspešnom vykonaní alebo -1, ak nastane chyba

Pre podrobnejšie informácie - `man 2 accept`.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvým parametrom je `socket`. Určuje socket, ktorý bol vytvorený službou `socket()`, bol zviazaný s adresou a má vytvorený backlog službou `listen()`. Druhým parametrom je `address`. Ukazuje na `sockaddr` štruktúru, ktorá bude obsahovať IP adresu a port klientskeho procesu (vzdialeného stroja), ktorý sa pripojil k procesu

server. Jej formát je určený doménou alebo požadovaným správaním socketu. Môžeme nastaviť na NULL, čím určíme, že adresa nie je potrebná (v rámci jedného stroja). Tretím parametrom je *address_len*. Určuje dĺžku štruktúry *sockaddr*, určenú parametrom *address*. Ak je parameter *address* nastavený na NULL, potom je tento parameter ignorovaný.

Podtéma: Služba jadra - connect ()

Kľúčové slová	connect(), man connect(), model klient/server	
Ciele	Zapamätať si:	syntax služby connect(): • zdroje na internete: http://www.rt.com/man/connect.2.html http://www.manpagez.com/man/2/connect/
	Porozumieť:	• prijatie – vyžiadanie - ukončenie spojenia • chybovým hláseniam • parametrom služby connect()
	Aplikovať:	službu connect() pri práci so socketmi
	Vedieť:	• využiť získané vedomosti pri tvorbe programov
Odhadovaný čas	20 min	
Scenár:	Sofia sa už naučila vytvárať servrovské procesy. Teraz je čas, aby vytvorila klientsky proces. Dozvedela sa, že tak ako pre serverovský proces, aj pre klientsky proces musí vytvoriť socket pomocou služby socket(). To sa jej podarilo. Teraz chce nadviazať spojenie so vzdialeným počítačom (serverom). Potrebuje svoj klientsky proces pripojiť na serverovský proces a vytvoriť spojenie medzi socketmi týchto procesov. K tomu jej pomôže služba connect().	

POSTUP:

KROK1 – naučiť sa syntax a sémantiku služby jadra connect() :

Sofia potrebuje zavolať svojej kamarátke pomocou jej telefónu. Najprv musí zadať jej telefónne číslo (IP adresa), aby mohla uskutočniť telefonické spojenie. Podobne je to aj so službou connect(), ktorá vytvára spojenie medzi dvoma procesmi (využíva sa na strane klienta). Jadro nastaví komunikačné linky medzi socketmi, pričom oba sockety musia používať ten istý adresný formát a protokol. Táto služba vykonáva rôzne činnosti pre každý z nasledujúcich typov socketov:

- Ak socket je SOCK_DGRAM, služba connect() vytvorí peer adresu. Peer adresa identifikuje socket ktorému sú zaslané všetky dáta následnou službou send(). Taktiež identifikuje socket, z ktorého môžu byť dáta prijímané. Ale nie je žiadna záruka, že dáta budú doručené. Jedná sa o prenos bez vytvorenia spojenia medzi socketmi (nespojovaná služba).
- Ak socket je SOCK_STREAM, služba connect() sa pokúša nadviazať spojenie so socketom špecifikovaným parametrom serv_addr (spojovaná služba). Formát parametra serv_addr je určený doménou a požadovaným správaním socketu.

Syntax:

```
#include <sys/socket.h>
int connect(int sockfd, const struct sockaddr *serv_addr,
socklen_t addrlen);
```

Sémantika:

- connect() vracia - 0 pri úspešnom vykonaní alebo -1, ak nastane chyba.

 Pre podrobnejšie informácie - **man 2 connect**.

KROK2 - pochopiť parametre služby:

Prvým parametrom je *sockfd*, ktorý špecifikuje deskriptor socketu. Druhým parametrom je *address*. Ukazuje na *sockaddr* štruktúru, ktorá obsahuje IP adresu a port procesu (vzdialeného stroja - servera), na ktorý sa chceme pripojiť. Jej formát je určený doménou alebo požadovaným správaním socketu. Tretím parametrom je *address_len*. Určuje dĺžku štruktúry *sockaddr*, určenú parametrom *address*.

KROK3 – odosielanie a príjem dát¹⁵:

Odosielanie dát: Na odosielanie dát slúži služba `send()`

Syntax:

```
int send(int s, const void *msg, size_t len, int flags);
```

Príjem dát: Na príjem dát slúži služba `recv()`.

Syntax:

```
int recv(int s, void *buf, size_t len, int flags);
```

 Pre podrobnejšie informácie - **man 2 send** a **man 2 recv**.

Ukončenie spojenia: Socket uzavrieme rovnako ako súbor službou `close()`

Uzavretie socketu:

Socketové prepojenie môžeme ukončiť na serveri alebo u klienta pomocou služby `close()`. Socket sa musí vždy zatvárať na oboch stranách. Na serveri sa zatvára, keď `recv()` vráti nulu, ale `close()` sa môže zablokovať, pokiaľ má socket ešte neodoslané dáta.

---

¹⁵ Na odosielanie a príjem dát cez socket môžeme využiť aj služby jadra `write()` a `read()`.

Podtéma: Príklad

KROK1 – aplikovanie služieb v programe:

Nasledujúce programy prezentujú jednoduchý serverovský a klientský proces. Používajú na komunikáciu sockety a spojovanú transportnú službu v Internetovej doméne IPv4. Predtým, než si opíšeme samotný kód, skompilujte obidva programy a spust'ite ich, aby ste mali možnosť vidieť, čo robia. Klienta skopírujte do súboru *klient.c* a server do súboru *server.c*. Ideálne by bolo, aby ste server a klient spustili na dvoch rôznych počítačoch. Najprv spustíte server, potrebujete mu odovzdať číslo portu ako argument. Môžete si vybrať akékoľvek číslo medzi 1024 a 65535. Ak je ten náhodný port už používaný, server vám to oznámi a program skončí. Potom si zvolíte iné číslo a skúste znova.

Spustiť server môžete napríklad takto: `./server 51717`

Na to, aby ste spustili klienta, potrebujete mu odovzdať dva argumenty:

1. adresu počítača, na ktorom beží proces server
2. číslo portu, na ktorom server čaká na pripojenie.

Pripojenie k serveru môžeme uskutočniť takto: `./client alfa.intrak.sk 51717`

Klient vás požiada, aby ste zadali správu. Ak všetko ide tak ako má, server zobrazí Vašu správu na štandardnom výstupe, pošle potvrdenie správy klientovi a skončí. Klient zobrazí potvrdzujúcu správu od servera a skončí.

Ak spúšťate tieto dva programy na jednom PC, otvorte si jedno okno na server a jedno na klienta. Potom ako prvý argument pre klienta uvediete `localhost`.

Výstup z programu server:

```
$
./server 51717
Here is the message: posielam pozdrav serveru
$
```

Výstup z programu klient:

```
$
./klient localhost 51717
Please enter the message: posielam pozdrav serveru
I got your message
$
```

Server

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <string.h>
#include <sys/socket.h>
#include <netinet/in.h>

void error(char *msg)
{
    //tato funkcia sa vyuziva ked systemove volanie zlyha
    perror(msg); //vypise spravu o chybe a ukonci program server
    exit(1);
}

int main(int argc, char *argv[])
{
    int sockfd, newsockfd, portno, clilen, n; //pomocne premenne
    char buffer[256]; //buffer pre ulozenie znakov zo socketu
    struct sockaddr_in serv_addr; //obsahuje adresu servera
    struct sockaddr_in cli_addr; //obsahuje adresu klienta

    if (argc < 2) { //kontrola poctu argumentov
        fprintf(stderr, "ERROR, no port provided\n");
        exit(1);
    }

    //vytvorenie socketu
    sockfd = socket(PF_INET, SOCK_STREAM, 0);
    if (sockfd < 0) error("ERROR opening socket");
    //naplnenie struktury sockaddr_in
    bzero((char *) &serv_addr, sizeof(serv_addr));
    portno = atoi(argv[1]);
    serv_addr.sin_family = AF_INET;
    serv_addr.sin_addr.s_addr = INADDR_ANY;
    serv_addr.sin_port = htons(portno);
    //zviazanie socketu sluzbou bind()
    if (bind(sockfd, (struct sockaddr *) &serv_addr,
        sizeof(serv_addr)) < 0)
        error("ERROR on binding");

    listen(sockfd, 5); //vytvorime si front poziadaviek
    clilen = sizeof(cli_addr); //velkost struktury adresy klienta
    //akceptovanie spojenia
    newsockfd = accept(sockfd, (struct sockaddr *) &cli_addr, &clilen);
    if (newsockfd < 0) error("ERROR on accept");

    bzero(buffer, 256); //spracovanie dat od klientov
    n = read(newsockfd, buffer, 255);
    if (n < 0) error("ERROR reading from socket");

    printf("Here is the message: %s\n", buffer);

    n = write(newsockfd, "I got your message", 18);
    if (n < 0) error("ERROR writing to socket");

    return 0;
}
```

Klient

```
#include <stdio.h>
#include <stdlib.h>
#include <string.h>
#include <sys/socket.h>
#include <netinet/in.h>
#include <netdb.h>

void error(char *msg)
{
    //tato funkcia sa vyuziva ked systemove volanie zlyha
    perror(msg); //vypise spravu o chybe a ukonci program server
    exit(0);
}

int main(int argc, char *argv[])
{
    int sockfd, portno, n;          //pomocne premenne
    struct sockaddr_in serv_addr;   //obsahuje adresu servera
    struct hostent *server;         //informacie o vzdialenom pocitaci
    char buffer[256];              //buffer pre ulozenie znakov zo socketu

    if (argc < 3) {                 //kontrola poctu argumentov
        fprintf(stderr, "usage %s hostname port\n", argv[0]);
        exit(0);
    }
    portno = atoi(argv[2]);         //cislo portu servera
                                    //vytvorenie socketu
    sockfd = socket(PF_INET, SOCK_STREAM, 0);
    if (sockfd < 0) error("ERROR opening socket");
                                    //hostname pc server
    server = gethostbyname(argv[1]);
    if (server == NULL) {
        fprintf(stderr, "ERROR, no such host\n");
        exit(0);
    }
                                    //naplnenie struktury sockaddr_in
    bzero((char *) &serv_addr, sizeof(serv_addr));
    serv_addr.sin_family = AF_INET;
    bcopy((char *)server->h_addr, (char *)&serv_addr.sin_addr.s_addr,
        server->h_length);
    serv_addr.sin_port = htons(portno);
                                    //vytvorenie spojenia
    if (connect(sockfd, (struct sockaddr *) &serv_addr,
        sizeof(serv_addr)) < 0)
        error("ERROR connecting");
                                    //spracovanie dat
    printf("Please enter the message: ");
    bzero(buffer, 256);
    fgets(buffer, 255, stdin);      //zadanie znakov z klavesnice

    n = write(sockfd, buffer, strlen(buffer));
    if (n < 0)
        error("ERROR writing to socket");
    bzero(buffer, 256);
    n = read(sockfd, buffer, 255);
    if (n < 0)
        error("ERROR reading from socket");
    printf("%s\n", buffer);
    return 0;
}
```

Vysvetlenie programu server¹⁶:

Pre program *server.c* vytvárame socket, ktorý využíva spojovanú transportnú službu v Internetovej doméne IPv4. Aby sme mohli komunikovať v rámci počítačovej siete, postačí k zviazaniu socketu službou `bind()` na strane servera iba port (na ktorom server akceptuje spojenia), ktorý získame ako parameter odovzdaný programu server. Potom musíme vytvoriť front, do ktorého sa budú ukladať požiadavky na spojenie (službou `listen()`). Požiadavky na spojenie musíme z frontu vyberať postupne (služba `accept()`). Ak vo fronte nie je žiadna požiadavka na spojenie, proces server počká, kým nejaká požiadavka nedôjde. Služba `accept()` nám vráti nový socket, pomocou ktorého budeme komunikovať s procesom-klientom. Na príjem a odosielanie dát využívame služby `read()` a `write()`, ktoré obsahujú počet znakov prečítaných alebo zapísaných. Server zobrazí správu od klienta na štandardnom výstupe, pošle potvrdenie správy klientovi a skončí.

Vysvetlenie programu klient:

Pre program *klient.c* vytvárame socket, ktorý využíva spojovanú transportnú službu v Internetovej doméne IPv4 (klientské sockety neviažeme službou `bind()`). Aby sme mohli komunikovať v rámci počítačovej siete so serverom, potrebujeme jeho IP adresu a port, ktoré získame ako parametre odovzdané programu klient. IP adresu počítača môžeme zadať ako *hostname* (názov počítača). K identifikácii počítača potrebujeme IP adresu, ktorú získame funkciou `gethostbyname()` (vyplní štruktúru `hostent *server` – informácie o vzdialenom počítači). Keď už sme získali IP adresu a port, program vyplní štruktúru `sockaddr_in serv_addr`. Proces-klient sa pripája na proces server systémovým volaním `connect()`, ktoré využíva štruktúru `sockaddr_in serv_addr`. Na príjem a odosielanie dát využívame služby `read()` a `write()`, ktoré obsahujú počet znakov prečítaných alebo zapísaných. Klient vás požiada, aby ste zadali správu a odošle ju. Zobrazí potvrdzujúcu správu od servera a skončí.

ÚLOHY NA SAMOSTATNÚ PRÁCU:

- Vytvorte socket, ktorý bude využívať protokol UDP. Overte si činnosť služby `socket()` aj pre ostatné protokoly.
- Aký je rozdiel medzi socketmi na strane servera a na strane klienta?
- Modifikujte predchádzajúci program *server.c* tak, aby na ošetrenie prichádzajúceho spojenia využíval nový proces (`fork()`). Proces rodič programu server prijíma požiadavky na spojenie a jeho proces potomok vykonáva komunikáciu s klientom (prijíma dáta). Proces rodič pokračuje v akceptovaní ďalších požiadaviek o spojenie.
- Vytvorte dva nezávislé programy, ktoré používajú na komunikáciu sockety nespojovanej služby (protokol UDP) v Internetovej doméne.

¹⁶ Jednotlivé hlavičkové súbory – samoštúdium .